

Rumeli

RUMELİ İSLÂM ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

مجلة روم ايلي للبحوث الإسلامية | Rumeli Journal of Islamic Studies

ISSN : 2564 - 7903 • Yıl / Year : İlkbahar / Spring 2018 • Sayı / Issue : 1

TRAKYA
ÜNİVERSİTELER BİRLİĞİ
İLAHİYAT FAKÜLTELERİ

RUMELİ

İslâm Araştırmaları Dergisi

مجلة روم ايلى للبحوث الإسلامية / Rumeli Journal of Islamic Studies

ISSN: 2564-7903

Yıl/Year: 1 -İlkbahar/Spring 2018 - Sayı /Issue: 1

RUMELİ İslâm Araştırmaları Dergisi

مجلة روم ايلي للبحوث الإسلامية / Rumeli Journal of Islamic Studies
Yıl/Year: 1 - İlkbahar/Spring 2018 - Sayı /Issue: 1

Sahibi / Owner

Trakya Üniversiteler Birliği İlahiyat Fakülteleri Adına
Prof. Dr. Cevdet Kılıç, Trakya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Editör / Editor

Dr. Mustafa Şentürk, Trakya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Yardımcı Editörler / Co-Editors

Dr. Feim Gashi, Kırklareli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Dr. Ümit Eker, Çanakkale OMÜ İlahiyat Fakültesi
Dr. Yakup Bıyıkoğlu, Tekirdağ NKÜ İlahiyat Fakültesi
Arş. Gör. Tuba Yıldız, Trakya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Arnavutça Dil Editörü / Albanian Language Editor

Dr. İtir Rruga, Trakya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Yazı İşleri Müdürü

Dr. İtir Rruga, Trakya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Amblem Tasarım / Emblem Design

Dr. Ömer Kasım Kahya

Grafik Tasarım / Graphic Design

Alihaydar Murat KIŞTAN
Nokta Klâsik

Adres / Adress

Trakya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Balkan Yerleşkesi 22030 Edirne- TÜRKİYE
Tel. 0 284 235 68 99
Fax 0 284 235 08 87
rumelislam@trakya.edu.tr

Basım Yeri/Printed By

Trakya Üniversitesi Matbaası
Edirne Teknik Bilimler MYO Sarayıç Yerleşkesi EDİRNE

Basım Tarihi/Printing Date

Nisan - 2018

rumelislam@trakya.edu.tr

<https://www.facebook.com/rumeli.islamicstudies.3>

[@rumeliislam](https://twitter.com/rumeliislam)

www.ilahiyat.trakya.edu.tr, <http://dergipark.gov.tr/rumeli>

Uluslararası Danışma Kurulu/Int. Advisory Board

Dr. A. Taha İmamoğlu, Trakya Üniversitesi, Türkiye
 Dr. Abdurrahman Okuyan, Ondokuz Mayıs Üni., Türkiye
 Dr. Adem Apak, Uludağ Üniversitesi, Türkiye
 Dr. Ahmad Omar, Trakya Üniversitesi, Türkiye
 Dr. Ahmad Sawan, Trakya Üniversitesi, Türkiye
 Dr. Ahmet Çapku, Kırklareli Üniversitesi, Türkiye
 Dr. Ahmet Emre Dağtaşoğlu, Trakya Üniversitesi, Türkiye
 Dr. Ahmet Faruk Güney, Kırklareli Üniversitesi, Türkiye
 Dr. Ahmet Öz, Kahramanmaraş S.İ. Üniversitesi, Türkiye
 Dr. Ali Karataş, Sakarya Üniversitesi, Türkiye
 Dr. Ali Öztürk, İstanbul Üniversitesi, Türkiye
 Dr. Bayram Ali Çetinkaya, İstanbul Üniversitesi, Türkiye
 Dr. Bekir Zakir Çoban, Dokuz Eylül Üniversitesi, Türkiye
 Dr. Fahrush Rexhepi, University of Pristina, Kosova
 Dr. Faredin Ebibi, University of Skopje, Makedonya
 Dr. Fatih Toktaş, Dokuz Eylül Üniversitesi, Türkiye
 Dr. Fatih Yakar, Trakya Üniversitesi, Türkiye
 Dr. Habibe Kazancıoğlu, Trakya Üniversitesi, Türkiye
 Dr. Halil Aldemir, Kilis Üniversitesi, Türkiye
 Dr. Halim Işık, Trakya Üniversitesi, Türkiye
 Dr. Hasan Coşgun, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Türkiye
 Dr. Hasan Maçın, Adıyaman Üniversitesi, Türkiye
 Dr. İbrahim Kocabaş, Yıldız Teknik Üniversitesi, Türkiye
 Dr. İlyas Çelebi, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, Türkiye
 Dr. İrfan Morina, University of Pristina, Kosova
 Dr. İsmail Çalışkan, Yıldırım Beyazıt Üni., Türkiye
 Dr. Mahmut Yazıcı, Namık Kemal Üniversitesi, Türkiye
 Dr. Mehmet Dalkılıç, İstanbul Üniversitesi, Türkiye
 Dr. Mehmet Demirtaş, Gaziosmanpaşa Üni., Türkiye
 Dr. Mehmet Kenan Şahin, Ordu Üniversitesi, Türkiye
 Dr. Mehmet Ümit, Marmara Üniversitesi, Türkiye
 Dr. Muammer Bayraktutar, Gaziosmanpaşa Üni., Türkiye
 Dr. Murat Sula, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Türkiye
 Dr. Mustafa Hocaoğlu, RTE Üniversitesi, Türkiye
 Dr. Mustafa Necip Yılmaz, Trakya Üniversitesi, Türkiye
 Dr. Mustafa Özel, Şehir Üniversitesi, Türkiye
 Dr. Muzaffer Özli, Fırat Üniversitesi, Türkiye
 Dr. Nazar Omran, Int. University of Novi Pazar, Sırbistan
 Dr. Nebile Özmen, Trakya Üniversitesi, Türkiye
 Dr. Necdet Şengün, Dokuz Eylül Üniversitesi, Türkiye
 Dr. Necdet Ünal, Trakya Üniversitesi, Türkiye
 Dr. Necmettin Gökür, İstanbul Üniversitesi, Türkiye
 Dr. Nevzat Aydın, Bayburt Üniversitesi, Türkiye
 Dr. Nurullah Altaş, Marmara Üniversitesi, Türkiye
 Dr. Oğuzhan Ş. Yağmur, Dokuz Eylül Üni., Türkiye
 Dr. Ömer Başkan, Abant İzzet Baysal Üni., Türkiye
 Dr. Ömer Soner Huncan, Trakya Üniversitesi, Türkiye
 Dr. Özkan Öztürk, Namık Kemal Üniversitesi, Türkiye
 Dr. Ramadan Doğan, Trakya Üniversitesi, Türkiye
 Dr. Raşit Küçük, Kırklareli Üniversitesi, Türkiye
 Dr. Rıdvan Canım, Trakya Üniversitesi, Türkiye
 Dr. Sema Geyin, Trakya Üniversitesi, Türkiye
 Dr. Serpil Başar, Diyanet İşleri Başkanlığı, Türkiye
 Dr. Seyfullah Efe, Dokuz Eylül Üniversitesi, Türkiye
 Dr. Siham Mevid, Int. University of Novi Pazar, Sırbistan
 Dr. Suat Erdem, Bozok Üniversitesi, Türkiye
 Dr. Süheyl Ünal, Dokuz Eylül Üniversitesi, Türkiye
 Dr. Thaer Alhallak, Trakya Üniversitesi, Türkiye
 Dr. Yakup Yılmaz, Kırklareli Üniversitesi, Türkiye

Dr. Yasemin Sarı, Namık Kemal Üniversitesi, Türkiye
 Dr. Yusuf Şen, Bayburt Üniversitesi, Türkiye
 Dr. Zübeyir Bulut, Abant İzzet Baysal Üni., Türkiye

Uluslararası Yayın Kurulu/Int. Editorial Board

Dr. Safvet Halilović, University of Zenica, Bosna Hersek
 Dr. Almir Fatić, University of Sarajevo, Bosna Hersek
 Dr. Zuhdija Hasanović, Uni. of Sarajevo, Bosna Hersek
 Dr. Sulejman Topoljak, University of Bihac, Bosna
 Dr. Şukriya Ramić, University of Zenica, Bosna Hersek
 Dr. Abas Jahja, Trakya Üniversitesi, Türkiye
 Dr. Ahmad Sawan, Trakya Üniversitesi, Türkiye
 Dr. Ali Hüseyinoğlu, Trakya Üniversitesi, Türkiye
 Dr. Behlül Kanaçi, Karadağ İslam Birliği, Karadağ
 Dr. Cevdet Kılıç, Trakya Üniversitesi, Türkiye
 Dr. Emina Sadikovic, Trakya Üniversitesi, Türkiye
 Dr. Emine Arslan, Kırklareli Üniversitesi, Türkiye
 Dr. Enver Gicic, Int. University of Novi Pazar, Sırbistan
 Dr. Fatih Köse, Namık Kemal Üniversitesi, Türkiye
 Dr. İrfan Morina, University of Pristina, Kosova
 Dr. Mensur Nuredin, University of Skopje, Makedonya
 Dr. Mesut İdriz, Int. University of Sarajevo, Bosna Hersek
 Dr. Mohammad Jaber Thalji, Yarmouk University, Ürdün
 Dr. Muhammed Altaytaş, Trakya Üniversitesi, Türkiye
 Dr. Muzaffer Üzümcü, Namık Kemal Üni., Türkiye
 Dr. Nevzat Erkan, Kırklareli Üniversitesi, Türkiye
 Dr. Nimetullah Akın, Çanakkale Onsekiz Mart Üni. Türkiye
 Dr. Nizamettin Karataş, Namık Kemal Üni., Türkiye
 Dr. Nurullah Koltas, Trakya Üniversitesi, Türkiye
 Dr. Salih İnci, Kırklareli Üniversitesi, Türkiye
 Dr. Sefer Hasanov, Sofya Yüksek İslam Ens., Bulgaristan
 Dr. Selahattin Aktı, Çanakkale Onsekiz Mart Üni., Türkiye
 Dr. Üzeyir Durmuş, Çanakkale Onsekiz Mart Üni., Türkiye
 Dr. Mead Osmani, Araştırmacı, Sırbistan

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER 5

ZİBER LATA

HAFİZ VILDAN FAİK DİBRA: ATDHETAR, DIJETAR DHE HOXHË I SULLTANIT 8

ABDULXHEMİL NESİMİ

RËNDËSIA E HIFZIT (MEMORİZİT) TË KUR'ANIT FAMËLARTË DHE PËRKUSHTIMI I SHQIPTARËVE TË MAQEDONISË NË MBROJTJEN E TIJ 17

HUSEİN RIZAI

BALKANLAR'DA İSLÂMÎ DÜŞÜNÇENİN GELİŞİM SÜRECİ 32

MERAL JAHJAI

MAKEDONYALI KEMAL ARUÇI'NİN HÜSEYİN COZO'YA YAZDIĞI REDDİYE 52

İSMAİL KILIÇ

KUR'AN'DA OLUMSUZ BİR VASIF: MÜDÂHENE 105

MUSTAFA AKMAN

CELÂLEDDİN ED-DEVVÂNÎ'NİN ESERLERİ VE ÖZET OLARAK TANITIMI 122

ABDULLAH TAHA İMAMOĞLU

BİR İLİM ADAMI VE GÖNÜL EHLİ OLARAK ZÜLFİKAR TÜCCAR 161

MAHMUT KAYA

ZÜLFİKAR TÜCCAR'IN ARDINDAN (1949-2014) 173

MAKEDONYALI KEMAL ARUÇI'NİN HÜSEYİN COZO'YA EHL-İ KİTABIN İTİKADİ DURUMU HUSUSUNDAKİ REDDİYESİ

Meral Jahjai*

ÖZ:

Beş asır boyunca Balkanlarda hüküm süren Osmanlı, İslam dini ile birlikte Ehl-i sünnet merkezli itikadın da bu bölgelerde yerleşmesini sağlamıştır. Yaygın olarak açılmış olan mektep ve medreseler Osmanlı ilim geleneğine uygun olarak eğitim veriyordu. Bu şekilde halkın temel dini eğitimi sağlanırken aynı zamanda bu alanda çalışacak kadroların da yetiştirilmesi hedeflenmekteydi. Dînî konularda derinleşmek isteyenler ise eğitimlerini İstanbul'un ilim merkezlerinde devam ettirmektedirler.

Osmanlı'nın bu bölgelerden uzaklaşması ile birlikte kendi başına kalan alimler kişisel çabalarıyla bu düzeni devam ettirmeye gayret ettiler. Anavatan ile bağların kopmasıyla birlikte eğitim için farklı ilim merkezlerini tercih edenler de oldu. Bu dönemde İslâm coğrafyasının farklı merkezlerinde neşv-ü nemâ bulan yeni anlayışlar Balkanlar'a da taşınmış oldu. Bu bağlamda C. Efganî-M. Abduh-R, Rıza çizgisinin vücut verdiği modernist eğilimli anlayışların Balkanlar'a taşınmasında etkili olan isimlerden biri de Hüseyin Cozo idi. Diğer taraftan ise Osmanlı ilim geleneğinde yetişmiş olan ulemâ'dan Kemal Aruçi gibi bazıları bu yeni fikirlere karşı çıkmıştır.

Makalemizde ele alacağımız Kemal Aruçi'nin “Bir Âyet-i Kerîmenin *Glasnik Dergisinde* Yazılmış İndî ve Hakikate Tercüman Olmayan Bir Tefsiri Münasebetiyle Bir Cevap” başlıklı yazı hem bu mücadeleye bir örnek teşkil etmesi hem de tevarüs edilen ilmî geleneğe dair fikir vermesi bakımından önemli bir belge olarak elimizde bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Balkanlar, İlim geleneği, Kemal Aruçi, Hüseyin Cozo, Modernizm.

THE REJECTION OF A MACEDONIAN SCHOLAR, KEMAL ARUÇI,

* Öğr. Gör., Trakya Üniversitesi, Balkan Araştırma Enstitüsü, Balkan Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı, meraljajai@trakya.edu.tr, orcid.org/0000-0002-1733-1549

TO HUSEYİN COZO CONCERNING THE FAITH STATUS OF THE PEOPLE OF THE BOOK

Abstract

The Ottoman Empire that governed the Balkans for five centuries promoted both Islam and Itikad centered with Ehli Sunnet. Those mekteps (Ottoman schools) and madrasahs opened during the Ottoman times provided Ottoman type of education. Thus, not only primary religious education of people were satisfied but also religious elite of the future were provided. Those who aimed to develop the level of their religious education had to move to Istanbul and enroll to higher educational centers.

After the Ottoman administration, those in former Ottoman lands tried to continue the abovementioned system by themselves on personal basis. As their links with the motherland were cut, some of the ulema chose destinations for higher religious education other than Istanbul. As a result, in this period, new understandings about Islam were transferred from different parts of the Islamic world to the Balkans. In this respect, the modernist understanding of Islam, pioneered by C. Efgani - M. Abduh - R. Riza, was transferred to the Balkans. Huseyin Cozo is one of the leading figures of this transfer of understanding. On the other hand, some ulema with traditional educational background of the Ottomans, such as Kemal Aruci, contradicted to the above-mentioned new ideas of the modernist understanding.

This article which focuses on “Bir Âyet-i Kerîmenin Glasnik Dergisinde Yazılmış İndî ve Hakikate Tercüman Olmayan Bir Tefsiri Münasebetiyle Bir Cevap” of Kemal Aruci not only constitutes an example to the aforementioned controversy but also a significant document of tradition of education inherited from the Ottomans.

Keywords: Balkans, Ottoman Understanding of Theology, Kemal Aruci, Huseyin Cozo, Modernism.

Giriş

Balkanlar olarak bilinen Rumeli toprakları 15. yüzyılda Osmanlı hâkimiyetine girmiş ve bu süreç beş asrı aşkın bir süre devam etmiştir. Fethetmiş olduğu bölgeleri ihya ve imar eden Osmanlı, uygulamış olduğu politikalarla toprakların yanı sıra gönülleri de fethetmeyi başardığından Balkanlarda istikrarı temin etmiş ve kalıcı olmuştur.¹

Bölgede yepyeni bir medeniyetin hâmisi olarak Osmanlı, mimariden mutfak kültürüne kadar uzanacak zengin bir kültür mirasının oluşmasını sağlamıştır. Günden güne artmakta olan müslüman nüfusun eğitim ihtiyaçlarını karşılamayı ihmal etmeyerek mektep, medrese, rüştiye olmak üzere her seviyede okulun faaliyete geçmesini sağlamıştır. Dinî karakterde olan bu okullar ile hem halkın temel dinî eğitiminin sağlanması hem de gündelik hayatın yeni dine göre organize edilmesini sağlayacak kadroların yetiştirilmesi hedeflenmiştir.²

Fatih medreselerinin müfredatına bağlı kalınarak faaliyet gösteren bu kurumlar, yüksek seviyede eğitim vermekteydi. Medreselerin yaygınlığı³ Osmanlı'nın ilime verdiği önemin bir göstergesi sayılmaktadır. Ayrıca ilmî konularda derinleşmek isteyenler de eğitimlerinin devamı için İstanbul'a gitmekteydi. Klasik Osmanlı ilim geleneğine⁴ uygun olarak yetişmiş olan ulema halkın arasında Ehli sünnet merkezli itikadın yerleşmesine vesile olmuştur⁵

Osmanlı'nın bölgeden uzaklaşmasıyla birlikte Osmanlı ilim geleneğinde yetişmiş olan alimler sahip oldukları birikim ile dini hayatı organize etme işini üstlenmiş oldular. Müslüman unsur için zor günler olarak bilinen bu dönemde alimlerin gayretleri hem dini hem de kültürel kimliğin muhafazası için önemli rol oynamıştır. Anavatan ile bağların kesilmesiyle birlikte eğitimin devamı için artık İstanbul yerine yeni ilmî merkezler de tercih edilmeye başlanmıştır ki Kahire ve Medine olduğu gibi Viyana ve Budapeşte de bunların arasında yer almaktaydı.⁶

Osmanlı'nın dağılması ve Batı'nın çok yönlü tazyiki sebebiyle İslam düşüncesinin yaşadığı fikrî buhranlar İslam düşünürlerini mevcut durumdan bir çıkış yolu aramaya

¹ Halil İncelik, "Türkler ve Balkanlar", *BAL-TAM Türklük Bilgisi* 3 (Eylül 2005): 28.

² Bk. Meral Jahjai, *Son Dönem Makedonya Alimlerinden Kemal Aruçi ve Kelâmî Görüşleri*, (Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, 2017), 3 v.d.

³ Osmanlı döneminde Makedonya'da faaliyet gösteren 80 medreseden bahsedilirken, 1870 yılına ait resmi istatistiklere göre de Bosna Hersek'te faaliyet gösteren 43 medrese kaydedilmektedir. Mahmud Hadzijaçiç'ten naklen Husein Rizai, *İslam Modernizm Anlayışı ve Balkanlar*, İstanbul 2016, 73.

⁴ Bu konuda bk.M. Sait Özervarlı, *Kelamda Yenilik Arayışları*, İstanbul 2008, 24.

⁵ Rizai, *İslam*, 74.

⁶ Rizai, *İslam*, 80.

yönlendirmiş oldu. Çözümü ‘gerçek İslam’a geri dönme düşüncesiyle geleneksel tecrübeyi paranteze almayı, Batı tecrübesinden istifade ederek bir reformu zorunlu gören modernist eğilimli düşünürler de bulunmaktaydı. İşte bu bağlamda şüphesiz modernist anlayışın en önemli merkezlerinden biri Cemâleddin Efgânî (ö. 1897), Muhammed Abduh (ö. 1905) ve Reşîd Rızâ (ö. 1935) düşünce çizgisinin hakim olduğu Mısır idi.⁷

Balkanlı genç nesillerin eğitim için Mısır’a yönelmeleri bu yeni fikirler ile tanışmalarına imkân sağlamaktaydı. Hüseyin Cozo (ö. 1982)⁸ da bu öğrencilerin arasında yer alıp *el-Menâr* diye tanımlanan Efgânî, Abduh ve Reşîd Rızâ düşünce çizgisinin Yugoslavya’daki önde gelen temsilcilerindendi. Reform edilen Ezher’e ilk Boşnak öğrenci olarak kaydedilen Hüseyin Cozo, Şeltût (ö. 1963), Merâgî (ö. 1945) ve Reşîd Rızâ gibi alimlerden ders görmüştür. 1960’lı yıllardan itibaren dinî hayatı organize eden kurumlarda önemli bir yer edinen Hüseyin Cozo, gazete yazıları, konferans ve paneller vasıtasıyla bir yandan halkın İslâmî uyanışı için çabalarken diğer taraftan da etkisi altında kalmış olduğu Efgânî, Abduh, Reşîd Rızâ ve Şeltût’un yazılarını tercüme etme, metodlarını kullanma vasıtasıyla Balkanlarda modernist düşüncesinin yer etmesi için gayret göstermekteydi.⁹

Yugoslavya İslam Birliği’ne bağlı resmi yayın organlarında uzun bir süre kurucu üye, başyazarlık, köşe yazarı gibi vazifeleri üstlenmiş olması düşüncelerinin geniş kitlelere kolaylıkla yayılmasını sağlamaktaydı.¹⁰

Yazılarında ve bilhassa yapmış olduğu ayet tefsirlerinde “Menar” ekolünün etkisini rahatlıkla görmek mümkündür. Ezher talebeliği döneminden ve Efgânî ile Abduh’un talebeleri olan Merâgî, Şeltût ve Reşîd Rızâ hocalarından iftiharla bahseden Cozo’nun hemen hemen bütün görüşleri adı geçen düşünürlerin görüşleri ile bir paralellik arz etmektedir. Taklidi reddedip çoğu zaman toplumsal meselelerde kendi ichtihadına bağlı kalarak fetva vermekten¹¹ çekinmeyen Cozo, sebeplilik, mucizeler, tasavvufa karşı mesafeli duruşu, aklın

⁷ Azmi Özcan, “Fikir hareketleri”, (“İslam” md. içerisinde), *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul:TDV Yayınları, 2001), 23: 37.

⁸ Hüseyin Cozo için bk. Muhammed Aruçi - Mustafa Hasani, “Hüseyin Efendi, Cozo” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul:TDV Yayınları, 1993), 18: 543, 544; Rizai, *İslam*, 89, v.d.

⁹ Rizai, *İslam*, 91; Jahjai, *Son Dönem Makedonya Alimlerinden Kemal Aruçi ve Kelâmî Görüşleri*, 61.

¹⁰ 1960 yılından itibaren Yugoslavya İslam Birliği Başkanlığı Din Eğitimi müdürü görevine tayin edilen Cozo, ayrıca farklı dönemlerde Bosna Hersek İlmiyye Meclisi başkanlığı, adı geçen kurumun yayını olan *Takvim* yıllığının başyazarlığı ve yazı işleri müdürü, *Preporod* dergisinin başyazarlığı ve yazı işleri müdürü gibi vazifeleri üstlendiği gibi yine *Glasnik* dergisinde uzun bir süre “Okuyucu Soruları ve Bizim Cevaplarımız” başlıklı köşe yazılarını da düzenlemiş oldu. Bu konuda bk. Jahjai, *Son Dönem Makedonya Alimlerinden.....*, 60, v.d..

¹¹ Bu düzenlemelerin bazıları isabetli kabul edilirken bazıları da İslam’ın ruhuna aykırı bulunduğu için gelenekçi ulemâ tarafından eleştirilmiştir. Bk. Jahjai, *Son Dönem Makedonya Alimlerinden.....*, 62.

ve vahyin konumunu belirlemede, hadis ve sünneti değerlendirmede olduğu gibi laiklik, sosyalizm ve kadın hakları gibi yeni döneme ait konular hakkındaki görüşlerinde “Modernist” düşünce ile paralellliğini açıkça görmek mümkündür.¹²

Cozo'nun bu fikirleri geleneksel çizgideki ilim adamları tarafından endişeyle takip edilmiştir. Görüşlerinin Ehl-i sünnet itikadı açısından kabul edilir olmadığını ifade eden âlimler, itirazlarını bildiren yazılar kaleme almışlardır. Köşe yazılarında bu eleştirilerin varlığından kısaca bahseden Hüseyin Cozo, bu yazıların ne yayınlanmasını ne de bunlara yönelik bir cevap verme gereği duymuştur. “Okuyucu Soruları ve Bizim Cevaplarımız” başlıklı köşesinde eleştirel yazılar aldığını hatta tekfir edildiğini bildirmekle yetinerek medrese geleneğinden gelen ulemânın günümüz ihtiyaçlarına cevap verebilecek donanıma sahip olmadıklarını öne sürmekle yetinmiştir.¹³

Hüseyin Cozo'yu eleştiren alimler arasında Kemal Aruçi (ö. 1977) de bulunmaktadır.¹⁴ Klasik Osmanlı ilim geleneğinde eğitim veren Meddah Medresesi mezunu Kemal Aruçi, Hüseyin Cozo'nun görüşlerine olan eleştirilerini kaleme almış olduğu makalelerde dile getirmektedir. Türk dilinin hem Arap hem de Latin alfabesi ile yazmış olduğu makaleleri yayınlanmak üzere *Glasnik*¹⁵ dergisinin yazı işleri müdürlüğüne göndermiştir. Ancak makalelerin yayınlanmaması üzerine sırayla Bosna Hersek Diyanet İşleri Riyasetine, Diyanet İşleri Başkanı Hacı Naim Efendiye, Gazi Hüsrev Bey Medresesi Müdüriyetine, Hüseyin Cozo'ya, Priştine Diyanet İşleri Riyasetine, Priştine Alaeddin Medresesi Müdürlüğüne, Titograd (Bugün Podgorica diye bilinmektedir) Diyanet İşleri Riyasetine, Üsküp Diyanet İşleri Riyasetine, ve Hüseyin Cozo'nun görüşlerini paylaşan bazı yazarlara da göndermiştir.¹⁶

¹² Cozo'nun fikirleri hakkında daha fazla bilgi için bk.: Rizai, *İslam ...*, 111, v.d..

¹³ Хусеин Ризаи, *Исламска Модернистичка Мисла и Нејзиното Влијание На Западен Балкан*, Докторска Дисертација, Универзитет Св. Кирил и Методиј Скопје 2014, 285. Sözü edilen bu yazışmaların birkaç örneğini Muhammed Aruçi'nin özel kütüphanesinde görmek mümkün olmaktadır.

¹⁴ Kemal Aruçi hakkında daha fazla bilgi için bk.: Jahjai, *Son Dönem Makedonya Alimlerinden.....*; Muhammed Aruçi, “Kemal Aruçi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara:TDV Yayınları, 2002), 25: 225, 226.

¹⁵ 1933 yılında Belgrat'da yayın hayatına başlayan ve iki ayda bir yayımlanan Yugoslavya Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yayın organıdır. Zaman içerisinde belli kesintilerle beraber halen Saraybosna'da yayınlanmasına devam edilen dergi, müslüman halkın dini hayatını organize etme konusundaki faaliyetler olduğu gibi fikir dünyasına katkıda bulunan kıymetli çalışmaların da yayımlandığı İslam Birliği'nin resmi yayın organıdır. Bk.: “Glasnik Islamske zajednice”, [Islamska Zajednica](http://www.islamskazajednica.ba/component/content/article?id=266:o-glasniku), erişim: 22 Mart 2018, <http://www.islamskazajednica.ba/component/content/article?id=266:o-glasniku>.

¹⁶ “Glasnik Mecmuası Müdüriyet-i Âliyesine, Semahatlı Hacı Reis Efendi'ye, Riyaset Müşaviri Hacı Hüseyin Cozo Efendi'ye” büyük boy 20 sayfadan ibaret 12 Ağustos 1974 tarihli makale, Hüseyin Cozo poşetinde İSAM; Konu ile ilgili bilgileri yine Kemal Aruçi tarafından kaleme alınmış 01.06.1976 tarihli “Teşkilât-ı Diniyemizin

Üzerinde çalışmış olduğumuz *Bir Âyet-i Kerîmenin Glasnik Dergisinde Yazılmış İndî ve Hakikate Tercüman Olmayan Bir Tefsiri Münasebetiyle Bir Cevap*¹⁷ başlıklı makale yine aynı endişelerle Kemal Aruçi tarafından 1975 yılında Hüseyin Cozo'nun bir tefsiri münasebetiyle kaleme alınmış bir çalışmadır.

Bakara sûresi 62. âyetinin tefsirinde iman esaslarını Allah'a iman, ahirete iman ve güzel ahlak olarak tespit edip üçe indiren Hüseyin Cozo, Peygamber Efendimiz'e inanmadıkları halde Ehl-i kitabın ahirette mükafata nail olacağı, bu konuda Ehl-i kitap ile Ehl-i İslam arasında herhangi bir farkın bulunmadığını savunarak bütün ilmî geleneği saf dışı bırakacak şekilde hüküm vermektedir.

Cozo'nun bu tavrını *keyfilik* olarak niteleyen Kemal Aruçi de, tarih boyunca bütün ilim adamlarının istisnasız icma ettiği görüşleri¹⁸ İslam'ın ana kaynakları ışığında bir değerlendirmeye tabi tutarak konuyu itikad açısından inanılması gereken esaslar (mü'menün bih), muteber îmân-ı şer'î, Peygamber Efendimiz'e iman etmeyen Ehl-i kitabın durumu ve genel olarak itikadî zaafı, İslam'ın cihanşümüllüğü ve Allah katında tek makbul din oluşu başlıkları altında incelemektedir.

Osmanlı Türkçesi ile yazılmış olan bu makaleyi, latinize ettik fakat yazıldığı dönemin ilim dili hakkında bir fikir vermesi amacıyla sadeleştirmedik. Orjinal metinde Arapça olan ayetleri meal olarak aktarırken Ömer Nasuhi Bilmen'in mealinden yararlandık. Metinde ilim adamlarının görüşleri kendi dilinde aktarılırken biz bunları da Türkçe'ye tercüme etmeyi tercih ettik. Yine ilave ettiğimiz dipnotlarda makalede geçen bazı isimler ve yayınlar hakkında bilgi verdik.

Ele alınmış olan meselelerin güncelliğini, arttırarak koruması sebebiyle ilk defa yayın dünyasına kazandırdığımız Kemal Aruçi'nin bu makalesinin bu alandaki tartışmalara katkı sağlamasını umuyoruz. Zira bu makaleden yaklaşık kırk yıl sonra bu defa anavatanda Türkiye'de Edirne'de bir hocamız benzer kaygılarla yine aynı konuda bir kitap¹⁹ telif ederek

Şurâ-i Âlisi "Vrhovni Sabor" Reis-i muhteremi Hamdi Kemerlik Beyefendiye" başlıklı mektupta görmek mümkün olmaktadır. Bir kopyasını Muhammet Aruçi'nin özel kütüphanesinde rastladığımız bu mektup ayrıca Ahmed Davudoğlu tarafından iktibas halinde neşredilmiştir. Bk: Ahmed Davudoğlu, *Dini Tâmir Davasında Din Tahripçileri*, (İstanbul: Bedir Yayınevi, 2015), 305-311.

¹⁷ Bana bu makaleyi temin ederek çalışmanın ortaya çıkmasında katkısı olan Makedonya İslam Birliği "İsa Bey" Kütüphanesi sorumlusu Hüsameddin Cemalî'ye teşekkürlerimi sunarım.

¹⁸ Bu görüş ile ilgili bk.: Muhammet Altaytaş, *Kur'ân-ı Kerim'de Ehl-i Kitap – İtikadî Açından Yahudilik ve Hristiyanlık*, (İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları, 2016).

¹⁹ Altaytaş, *Kur'ân-ı Kerim'de Ehl-i Kitap, İtikadî Açından Yahudilik ve Hristiyanlık*.

Kemal Aruçi'nin derdine ortak olacak ve benzer sonuçlara ulaşacaktı. Ayrıca bu makaleyi yayına hazırlamakla, yayınlamak niyetiyle kaleme aldığı fakat bu arzusu gerçekleşmeden rahmet-i rahmana intikal eden Aruçi'nin bu arzusunu da gerçekleştirmiş olmanın bahtiyarlığını yaşıyor ve bu vesileyle kendisini rahmetle anıyoruz.

Aşağıda bu makalenin latinize edilmiş hâlini okuyacaksınız.

1. Kemal Aruçi'nin, "Bir âyet-i Kerîme'nin 'Glasnik' Dergisinde Yazılmış İndî ve Hakikate Tercüman Olmayan Bir Tefsiri Münasebetiyle Bir Cevap" İsimli Makalesi

"Acınacak hal! Ağlıyorsunuz, sızlıyorsunuz. Sebebini soran yok. Feryad edersiniz. Sadanıza kulak veren olmaz. Diyanet İşlerimizin riyasetinde bulunur. Din ve İslâm'dan bahseder. Bol bol takdir toplar. Bazen iyi şeylerine rastlıyorsunuz. Bazen sahayaçıkar. Senin îmânına kasteder. Akâid-i celîle-i İslamiyye'nin temellerini yıkar. Müdafaya kalkarsınız. İmkan verilmez. Hayatınızdan mukaddes bildiğiniz îmânınızın mebnâsı yıkılır. Karşı koyamazsınız. Uyanan bir ferd ararsınız. Malesef yok. Bilmem! Bizi Sûr-ı İsrâfil mi uyandıracak!

İnsan îcâdı kamunlara dokunulamaz. Bir madde-i kanuniyyenin açıklanmasına ihtiyaç olsa bunu herkes açıklayamaz. Böyle bir işi en yüksek hukuk mütehassısları yapar. Dünyanın her yerinde her iş mutehasssısının işidir. İdeolojik mesele mütehasssısı olmazsa kim değinebilir? Burada hem tahasssüs hem de büyük bir titizlik aranır. Şarkizm teorisi üzerinde yazı yazacak bir adam saçma şeylerle meşgul olamaz. Bu teoriyi hiç kimse re'yine göre tefsir edemez. Bu mevzu üzerinde yazı yazan, kim olursa olsun bu teorinin esaslarından bir milimetre bile uzaklaşamaz. Uzaklaşmak istediği anda burnuna vurulur.

Bizim din ve diyanet işlerimize gelince burada herkes hür; herkes serbest, mütehasssı imiş, değil imiş herkes istediği şey hakkında istediği gibi yazar. İsteddiği âyet ve hadîsi istediği şekilde tevil ve tefsir eder. Hele bozuk fikirlerini düzgün bir ifadeye bürüyebilirse böylesini sanki herkes başına tâc eder. Ne acınacak hal!

1974 senesine ait 11/12 numaralı Glasnik'in 54. sahifesinde Hüseyin Cozo'ya ait tefsiri okudum. Vurulmuşu döndüm. Çok üzüldüm. Esef ettim. Bir hayli düşündüm. Bundan evvel yine onun tarafından:

'Şüphe yok ki, mü'minler ile Yahudilerden ve Nasârâ ile Sâbii tâifesinden herhangi kimseler Allah Teâlâ'ya, ahiret gününe imân edip sâlih amellerde bulunmuş olurlarsa onlar

için Rableri indinde mükâfaatlar vardır. Ve kendilerine asla korku yoktur. Ve onlar mahzun da olmayacaklardır.’ (Bakara, 2/62). – âyet-i celîlesi üzerinde bir tefsir yapılmıştı. Bu da hatırıma geldi. ‘Üç milyon iki yüz bin Müslümanın Diyanet İşleri Riyaseti’nin müşavirliği mevkiinde bu adam mı oturacaktı’, dedim. Malesef oturmuş. Çekileceği de yok. Çok düşündüm. Benim vicdanımı rahatsız etti. Çok iyi biliyorum. Merhum Muhammed Efendi Hancıç²⁰ hayatta olaydı Cozo böyle yazamazdı. Yazdığı takdirde, o bütün yazıları kirli bir paçavra halinde Cozo’nun yüzüne çarpacaktı. Ya merhum Muhammed Efendi Tufo²¹ hayatta olaydı ne diyecekti? Merhum Muhammed Efendi Dizdareviç veya Salim Efendi Muftiç²² bu yazılar karşısında ne yaparlardı acaba!?

Bugün Cozo söylüyor. Biz susuyoruz. O yazıyor, biz yazamıyoruz. O uyanık. Biz nefh-i sûr’u bekliyoruz. Günah! Vallahi günah! Günah da değil. Cinayet! Yâ Hû! Peygamberimiz Hz. Muhammed (sas)’in nübüvvetine îmân etmeden îmân olmaz! Kendimize gelelim! Lâ ilâhe illallah, Muhammedün resûlullah ile beraberdir. Müslümanlar arasında böyle büyük bir fitneye sebebiyet verene bu cılız revizyoniyetin önüne geçmek lâzımdır. Lâzım değil farzdır. Hatta her farzın fevkinde bir farzdır. Biz yazamaz isek kim yazacak!? Biz harekete geçmez isek kim harekete geçecek!? İslâm toleransiyonu adına Cozo’nun yaydığı bu fitne bugün galiba bir çok münevverimizi de zehirlemiştir. İzâh edelim:

²⁰ 1906-1944 yılları arasında yaşamış Saraybosnalı İslam alimi. Eğitimini Ezher’de tamamlayan Muhammed Efendi Hancıç, hitabet kabiliyeti sayesinde dönemin ilgiyle takip edilen vaizidir. Fıkıh, usûl-i fıkıh, tefsir, hadis ve kelâm sahalalarında bilgi sahibi olarak hem Saraybosna Yüksek İlahiyat Okulu’nda öğretim görevlisi olarak görev yapmış hem de İslâmî ilimlere ait kaynak eserleri tercüme ve şerh etmiştir. Bosna-Hersek halkının toplumsal meseleleriyle de yakından ilgilenen Hancıç, bu bağlamda değişik görevler de üstlenerek bölgede İslâmî ve kültürel faaliyetin canlanmasında önemli katkıları olmuştur. Bu konuda bk.: Bekir Sadak - Muhammed Aruçi, “Hancıç Mehmet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul:TDV Yayınları, 1997), 15:547-548.

²¹ 1882-1939 yılları arasında yaşamış Saraybosna doğumlu İslam alimi. Sırasıyla mektep, ruştıye, Merhemîç Medresesi ve Şeriat Mahkemesi Okulu mezunu Tufo, beş sene gibi bir süre öğretmenlik yaptıktan sonra eğitimine İstanbul’da devam ederek önce icazet daha sonra ise *ruus* diye isimlendirilen profesörlük dilomasını alır. Bosna’ya geri döndüğünde önce medresede daha sonra ise Yüksek Şeriat ve Kadılık Enstitüsü’nde hocalık yapar. Özellikle tefsir ve hadis çalışmalarına öncelik veren Tufo’nun bu alanda yayınlanmış çalışmaları bugün bile Tefsir ve Hadis Bilimlerine Giriş alanında kaynak olarak kullanılmaktadır. Yugoslavya İslam Birliği’nin yayın organlarında yayınlanmış olan çalışmalarının yanısıra bir süre yine bu kuruma bağlı gazetenin başyazarlığını yapıp aynı kuruma bağlı bir çok birimin kurucu üyeliğini üstlenen aktif bir İslam alimi olarak tanınmaktadır. Bk.: “İstaknuti Alimi”, İlmijja, erişim: 29 Mart 2018, <http://ilmijja.ba/istaknuti-alimi/>.

²² 1876-1938 yılları arasında yaşamış İslam alimi. Osmanlı sonrası ilk Diyanet İşleri Başkanı Mustafa Hilmi ef. Hadziomerovic’in oğludur aynı zamanda. Şeriat Mahkemesi Okulu’ndan mezun olduktan sonra iki sene Kurşumlu Medresesi’nde çalıştıktan sonra tahsilini devam ettirmek üzere İstanbul’a gider. 1914-1930 yılları arasında Saraybosna Müftüsü, 1930-1936 yılları arasında da Saraybosna Ulerma Meclisi Başkanı olarak görev yapan Muftiç, İslam Birliği’ne bağlı teşkilatların kurucu üyeliği yanı sıra, uluslararası kurumlarda üstlenmiş olduğu temsiliyet görevleri ile de yaşamış olduğu dönemde etkin bir Müslüman önder olarak bilinmektedir. Bk.: “İstaknuti Alimi”.

Bundan on sene evvel Zagreb’de bir müslüman kardeşimizin evinde misafirdim. Orada kendileriyle sohbet ettiğim arkadaşlar arasında Süleyman Maşoviç²³ de bulunuyordu. Söz aşinasında o akşam bilirkşi tavrını takınarak Maşoviç bugün Cozo’nun dediğini dedi. Allah’ını tanıyan fakat Resûl-ü Ekrem Efendimiz’e î mân etmeyen bir insanın netice itibariyle cennete gireceğine; böylesinin müebbeden cehennemde bırakılmasının İslâm toleransiyonuna sığmayacağını söylemişti. Beş vakit namaz kılan - gûyâ - bir İslâm münevverinin bu dalaletle tutulmasına çok acıyıştım. Kendisiyle münakaşa etmiştim. Her şeyi bilen ve halleden bir adam gururu ile dinlemiş ve davasında ısrar etmişti. O sırada bu meseleyi kendisinden fazla bilenlerle müzakere etmesini tavsiye etmekten başka bir şey yapamamıştım.

Son zamanlarda Gazi Hüsrev Bey ile Priştine Medreseleri’ne dördüncü sınıf imtihanlarını vermek üzere hazırladığım dört beş kadar çocuk ile meşguldim. Bunların Akâid dersleri üzerinde çalışırken Profesör Kasım Hacıç tarafından yazılmış bir ‘İskripta’²⁴ elime düşmüştü. Ne bakayım!? Malesef bu meselede o da aynı davada. Doğrusu acıdım, üzüldüm. Priştine’de Alaaddin Medresesi’ne ait böyle bir ‘İskripta’ elime geçmedi. Onların da aynı olmasından korkmamak elimden gelmedi.

Bir aydır düşünüyorum. Bugün için benim bildiğime göre bu fikri yalnız üç kişi terviç ediyorlar. İyi ama Sarayevo’da Gazi Hüsrev Bey Medresesi’nde üç yüz yirmi talebe var. Bunlara Priştine’nin Alaaddin Medresesi talebesini de ilave edersek yekün beş yüzü aşar. Husûsî imtihanlara tabi iki yüz kişi daha olmalı. Dört beş sene mürûrunda yedi yüz kişiyi aşkın bir müslüman kitlesi neûzu billah bu itikada saplandırılabilir. Üç kişinin az zamanda üç bini bulması muhtemel. Böyle bir fitne doğmadan boğulmazsa yarın için büyük bir tehlike teşkil edebilir.

Evet! Bu biçim yazılar tehlikeli de olsa başka bir dergide yazılabilir. Mani olamayız. Fakat Glasnik’de yazılamaz. Glasnik bütün Yugoslavya Diyanet İşleri Başkanlığı’nın organı ve nâşir-i efkârıdır. Orada yazılamaz. Glasnik, İslâm dergisidir. Hüseyin Efendi Cozo’nun dergisi değildir. Medreselerin de î mân ve İslâm ile kabil-i telif olmayan bu itikadlardan

²³ 1918–1998 yılları arasında yaşamış bir düşünür, aktivist, ilim adamı. Sancak Novi Varoşi doğumlu Üsküp Medresesi mezunu Maşoviç, doktorasını hukuk alanında sunmuş olsada hayatı boyunca Müslüman unsurun yaşamına yön veren kurumlarda görev yapmaktan geri durmamıştır. 1937 yılları öncesinde Niş kasabasında imamlık yapmıştır. 1941 – 1943 yılları arasında Üsküp Ulema Meclisi Danışmanı olarak görev yapan Maşoviç, daha sonraları Saraybosna Eğitim Müdürlüğü’nde görev yapmış; İslam Birliği Yüksek Konseyi üyeliği dahil ulusal ve uluslar arası birçok organizasyonda Müslümanları temsilen yer almıştır. Kemal Aruçi ile buluşması 1953 – 1963 yılları arasında da Zagreb Sosyal Güvenlik Bakanlığı’nda görev yaptığı dönemde gerçekleştiği tahmin edilmektedir. Bk.: “Maşović, Dr. Sulejman”, bosnjaci.net, erişim: 22 Mart 2018, http://www.bosnjaci.net/dobri_bosnjani.php?id=94.

²⁴ Ders notları.

kurtarılması icab eder. Ben daha ileri gidilmesi lüzûmuna kaniim. Benim nazarımda Diyanet İşlerimizin, dini teşkilatlarımızın da bu fikri taşıyan adamlardan temizlenmesi bir farîza-i zimmettir. İmâna dokunan ve mürevvak ani'l İslam mahiyetini taşıyan bu fikirlerden daha büyük bir münker olabilir mi?! Alelade bir münker de olsa Resûl-ü Ekrem Efendimiz'in şu emrine ittiba farzdır:

'Sizden kim bir kötülük görürse onu eliyle değiştirsin; buna gücü yetmezse diliyle onun kötülüğünü söylesin; buna da gücü yetmezse kalbiyle ona buğzetsin. Bu ise imanın en zayıf derecesidir. Ardında da bir hardal tohumu kadar iman yoktur.'²⁵

Bu hadîs-i şerîfin telkini altında ezilerek ben de aciz bir kul gibi kendisine hitâb-ı âtîyi yapmak mecburiyetinde buldum:

Sayın Sarayevo, Üsküp ve Priştine Stareşinstvo Reisleri! Muhterem Vrhovni Stareşinstvo idarecileri! Neredesiniz! Seyyid'ül Enbiya Efendimiz'in risaletini ikrar etmeyenlerde îmân-ı şer'î var mıdır? Onlar naîm-i uhreviyyeden nasipdar olacaklar mıdır? Diyanet İşlerimizin başında bulunuyorsunuz. Bendeniz acizane çok büyük bir mes'uliyet taşıdığınızı hatırlatmak çaresizliği karşısında olduğumu görüyorum.

'Sonra kendilerine peygamberler gönderilmiş olanlara mutlaka soracağız ve gönderilen peygamberlere de elbette soracağız.' (el-A'râf 7/6.)

'Hepiniz çobansınız ve hepimiz sürünüzden mes'ulsünüz.'²⁶

Cenab-ı Hakk peygamberlerini bile mes'ul edecektir. Tabi beni de! Sizi de! Lütfen mevzu-i bahis ettiğim Glasnik'i alınız. Okumamışsanız okuyunuz. Hüseyin Cozo'nun Kur'an-ı Kerim tercümesinin ilk cüzü üzerinde de bir göz gezdiriniz. Lütfen:

'Şüphesiz yok ki, mü'minler ile Yahudilerden ve Nasârâ ile Sâbii tâifesinden herhangi kimseler Allah Teâlâ'ya, ahiret gününe imân edip sâlih amellerde bulunmuş olurlarsa....' (Bakara, 2/62).- âyet-i kerîmesine ait olan tercüme de gözden geçiriniz. Okuyunuz ve lütfen istediğiniz vasıta ile beni tasvip veya tahtie ettiğinizi bildiriniz. Rica ederim şu sükûtu ihlal ediniz! Hakkı söyleyiniz! Allah'tan korkunuz ve söyleyiniz! Kubbe-i Hadrâ önüne gelerek kendisinden şefaât dilediğiniz o büyük peygamberin davacı olmasından korkarak söyleyiniz. Peygamberi tanımayan; peygambere imân etmeyen; yalnız nebi zîşan efendimize değil, nübüvvetleri tevatürle sabit olan bütün enbiyâ-i sâlifeye kanmayan; onların da nübüvvet ve

²⁵ Müslim, "İmân" 78; Tirmizî, "Fiten" 11; Nesâî, "İmân" 17.

²⁶ Buhârî, "Ahkâm" 1, "Cum'a" 11, "İstikrâz" 20, "İtk" 17,19, "Vesâya" 9, "Nikâh" 81, 90; Müslim, "İmâret" 20.

risaletlerini tasdik etmeyen bir insanın iman-ı muteber-ı şer'î ile mümin olabilir mi? Hiç şüphesiz olamaz. Böylesi mümin olamayınca o halde nedir? İmân ile küfür arasında vasıta yoktur. İmân mukabili yalnız ve yalnız küfürdür. Şu halde Cozo'nun 'nagrada'²⁷ diye tabir ettiği naîm-i uhreviyeden böylesinin nasibi var mıdır? Cozo fi'l vaki' böylesinin mümin olduğunu tasrih etmemiştir. Ama bu sınıfın taşıdığı sıfatı da söylememiştir. Cozo Müslümanlık, Hristiyanlık ve Yahudiliği yalnız formaliteden ibaret bir fark gibi telakki ettikten sonra iyi insan oldukları takdirde Hristiyan ve Yahudiler'e 'nagrada' vad etmiş ve naîm-i uhreviyeye nâiliyet için Hz. Muhammed (as)'ı peygamber olarak tanımağa lüzumu yok demiştir. Cozo, nagrada ile naîm-i uhreviyye demek olan cennetten başka neyi kastedebilmiş olabilir? Naîm-i uhreviyyeye nâiliyet için ise ona göre Ehl-i kitaptan bulunmak ve iyi insan olmak pek kâfi.

Acaba Ehl-i kitap mümin mi? Aşağıda serdedilecek delillere göre değil. Naîm-i uhreviyyeye, daha doğrusu cennet ve cemâl-ı ilâhîye nâiliyet için imân-ı şer'î şarttır. İmân-ı şer'î ise Hz. Muhammed (as)'ın nübüvvetine imân etmeden olmaz. Olamaz. Bunu böyle bildikten sonra müfessir bey:

'Şüphesiz o kimseler ki kâfir oldular, eğer yerde bulunanların cümlesi ve onunla beraber bir misli daha onların olup da Kıyamet günününün azabından dolayı onları feda edecek olsalar kendilerinden kabul edilmez ve onlar için elîm bir azap vardır.' (el-Mâide 5/36).

'Şüphesiz o kimseler ki, kâfir oldular ve kâfirler oldukları halde öldüler, artık onların hiçbirinden yeryüzü dolusu altın feda edecek olsa elbette kabul edilmeyecektir. İşte onlar için elîm bir azap vardır. Ve onlar için yardımcılarından bir kimse yoktur.' (Âl İmran 3/91).

Âyât-ı celîlelerini okusunlar. Naîm-i uhreviyye mes'elesini hal için sure-i A'râf'ın şu âyet-i celîlesi üzerinde de dikkatle duralım.

'Ve nâr ehli, ashâb-ı cennete nidâ ederek: 'Suyunuzdan veya Allah'ın sizi merzûk ettiği şeylerden bizim üzerimize döküveriniz' diye yalvaracaklar. Onlar da: 'Şüphe yok ki, Allah Teâlâ bunları kâfirler üzerine haram kılmıştır' diyecekler.' (el-A'râf 7/50).

Bu âyât-ı kerîme dururken naîm-i uhreviyye, daha doğrusu 'nagrada' denilen cennet ve cennetteki nimetler yalnız ehl-i i imân daha doğrusu imân-ı şer'î ile mümin olanlara has kalır. Bu mes'eledede hiç kimsenin ictihad ve indî mütalaasına yer kalmamıştır.

Ey Diyanet İşlerimizin Yönetmenleri!

²⁷ Ödül.

'O kimseler ki Bizim inzal etmiş olduğumuz beyanatı ve hüdâyı nâsa açıkça beyan etmiş olduğumuzdan sonra saklarlar. Muhakkak onlara Allah Teâlâ lânet eder. Ve onlara lânet ediciler de lânette bulurlar.' (el-Bakara 2/159).

Âyetin hikmeti âtiyesini okuduktan sonra ben kendimi bu satırları yazmak mecburiyetinde görüyorum. Sizlere tevcih eden vazife ise şüphesiz benimkinden büyüktür.

Cozo'nun maksadını anlamamış olmakla itham edilmiş olmayayım. Maksat meydanda. 11/12 numaralı Glasnik'in 464. sahifesinde şu cümleleri yazmakla Cozo nasıl düşündüğünü çok güzel izah etmiştir. O böyle yazdıktan sonra nasıl düşünürse düşünsün, benim için onun düşüncesi pek açık. Okuyalım:

'Görüldüğü üzere Kur'ân-ı Kerîm kişileri yapmış olduğu iş ve davranışına göre değerlendirmektedir. Bu durumda hiçbir başka tanımlama söz konusu olamaz. İnsanların isimlendirilme şekline, tercihlerine, inançlarına, şekilsel uygulamalarınınabakılmaksızın hepsi için aynı kıstas kullanılmaktadır. Birilerinin resmîyette Müslüman, Hristiyan veya Yahudi olarak isimlendirilmesinin hiçbir anlamı bulunmamaktadır. İnançlar arasında hiçbir fark yoktur. Bütün dinler bir tek yola yönelirler o da Allah yoludur.'

Bu cümlelere nazaran Cozo, Ehl-i kitap ile Ehl-i İslâm arasında fark bulmuyor. Müslüman, Hristiyan, Yahudi diye göze çarpan fırkaları yalnız sûrî bir ayrılıktan ibaret buluyor. O halde ona göre bir Müslümanın, müslümanın demesinde bir fazilet mutasavver olmadığı gibi Müslüman kalmasına da lüzüm yok. Avrupa'da Müslümanlar ekaliyettedir. Ekseriyetini Hristiyan zümre teşkil eder. Şu halde Avrupa'da Müslümanlar üzerlerinden bu formaliteyi atarak – uydum kalabalığa demek suretiyle ekseriyete iltihak ederek ya Vatikan'a ve yâhûd başka bir klise idaresine; bir Patrikhane'ye bağlanabilirmiş. Burada bir günah, mahzur mevcut değilmiş. Cozo'nun yukarıdaki ifadesi böyle bir fikri taşıdığını ifade eder. Bununla beraber –maşaallah- Cozo yine Riyaset'in mearif referenti ve müşaviri. Cozo yine herkese baş tâcı oluyor.

Hacı Hüseyin Efendi Cozo'nun bu hususta taşıdığı fikri biraz daha aydınlatalım. Lütfen. 1975 tarihli Preporod²⁸ Gazetesi'nin baş makalesindeki şu satırları okuyalım:

'Bütün dinlerin temel öğretisi Allah'a, ahiret gününe îmân ve ahlak ile ilgilidir. Niye bir takım formel farklılıklardan dolayı birbirimizle çekişelim ki! Allah'ın varlığını kabul etmektir önemli olan, bu ikrâra ulaşma şekli değil. Hesap günü ve ölümden sonraki yaşama

²⁸ 15 Eylül 1970 yılında Saraybosna'da yayın hayatına başlamış olan ve iki haftada bir yayınlanan İslam Birliği'ne bağlı dini gazete.

dair bilgiden çok bunlara î mân etmektir esas olan. Allah'a nasıl dua edileceğinden çok, dua etmektir önemli olan.'

Hüseyin Cozo bu satırlarla bütün edyân-ı semâviyenin ana hat ve prensiplerini üç şeyde hulâsa ediyor. Allah'a î mân, yevm-u haşre î mân, ahlâk. Şu halde ona göre sûrî ayrılıklar üzerinde münakaşa ve mücadeleye lüzum yokmuş. Mühim olan Allah'ın varlığını tanımakmış. 'Nasıl' meselesi ona göre mühim değil! Mühim olan haşr-u neşre ve kabirden sonra olan hayata î mânmiş, bu hayatın şekli değil. Mühim olan Allah'a ibadetmiş. Ama nasıl ibadet edileceği değil.

Bu satırlara nazaran Cozo kalemini kiralamış olacak. Ben sadece bu kalemin kimin tarafından kiralanmış olduğunu anlayamıyorum. Bugüne kadar dünyanın hiç bir yerinde böyle bir yazara rastlayamadık. Maamâfih bilinen bir şey var. Bu yazılar Vatikan'ı da, beynelmilel siyonizm teşkilatlarını da çok memnun etmiştir. Muharrire pek memnun olabilirler.

Malesef hakikat böyle değil. Edyân-ı semâviyenin ana hat ve prensipleri üçe munhasır değildir. Bütün edyânı semâviyenin ana prensiplerini (amentü bil-lâhi ve melâiketihî ve kutubihî ve rusulihî ve'l yevmil âhiri ve bi'l kaderi hayrihi ve şerrihi min-Allah-i teâlâ) diyerek sayılan mebâdî-i i'tikadiyye teşkil eder. Bunun İslam, Hristiyanlık ve Yahudiliğin arasındaki farklar yalnız sûrî ayrılıklardan ibaret değildir. İslâm'ın tevhidi ile ekânîm-i selâse arasındaki ayrılık sûrî bir ayrılık değildir. Üzeyr'in ibnillah sayılması ile 'lem yelid ve lem yûled' akidesi formel bir fark değildir.

Yalnız Allah'ın varlığına î mân değil sıfat-ı İlâhî meselesi de mühimdir. Sıfatullah meselesinde Ehl-i kitap şöyle dursun, birçok fırak-ı İslâmiyye bile İslâm tarafından saf dışı edilmiştir.

Haşr u meada ve kabir hayatından sonra olan hayata î mâna kadar bunun şekline ve hele cismânî olduğuna da î mân mühimdir. Allah'a ibadet kadar usul ve şekle ibadet de mühimdir. Bir mü'minin kibleye teveccüh ederek kıldığı namaz ile bir kitabînin ekânîm-i selâseyi andıracak şekilde üç parmağını evvela alnına, sonra da göğsüne, daha sonra sağ omuzuna ve en nihayet sol omuzuna da götürmek suretiyle (ve vesîm ya ûcâ, ey sînâ, ey suyatug duha, âmin) diyerek yaptığı ayin her halde bir değildir.²⁹

Yukarıda kaydettiğim cümlelerden sonra bu muharrire ben - gel kardeşim tecdîdi î mân et- demekten başka ne yapabilirim. Benim nazarımda bu biçim yazılara hiç de lüzum yok.

²⁹ Gayri müslimlere mahsus bir ayin yapılırsa bütün kütüb-u fetava böylesinin tekfirinde müttefiktir.

Bunları yazarak Hüseyin Efendi'nin ne maksadla da yazdığını bir türlü halledememekteyim. Bu yazılar Yugoslavya milletleri arasında tesis edilen kardeşlik ve birliğin takviyesi maksadıyla yazılıyorsa Hüseyin Efendi bunu becerememişlerdir. Ben bu kardeşliğin yalnız edyân-ı semâviye müntesipleri arasında takviyesi lüzûmuna kânî değilim. Yeni dünyada bu üç dini tanımayanlar da vardır. Bana göre bu dünyanın bütün insanları arasında bir kardeşlik ve birlik havasının esmesi yolunda bol bol çalışmak ve himmet etmek lazım gelir.

2. Cozo'nun Davasını Altüst Edecek Karşı Durulmaz Bir Delil

Hüseyin Cozo'nun davası meydana.

'Siz insanlar için çıkarılmış hayırlı bir ümmetsiniz, maruf ile emredersiniz, münkerden nehy eylesiniz ve Allah Teâlâ'ya imân ediyorsunuz. Eğer ehl-i kitap da imân etselerdi elbette kendileri için hayırlı olurdu. Onlardan mü'min olanlar vardır, en çoğu ise fâsık kimselerdir.' (Âl İmrân 3/110) – âyât-ı celîlesini tefsir ederken Cozo, 11-12 numaralı Glasnik'in 54. sahifesinde hakîkate tercüman olmayan bir dava ileri sürüyor. Azab-ı uhreviyyeden kurtulabilmek ve ahiret denilen âtîde mükafat görebilmek için yalnız Allah'a ve haşr u meâde imân kifayet edermiş. Peygambere imân şart değilmiş. Peygambere imân etmemiş Ehl-i kitap da iyi insan olunca mükafat görecekmış.

Bu davayı alt üst edecek ecvibe-i kâhireyi kaydetmeden önce Cozo'ya hangi esaslar üzerinden konuşmak lazım geldiğini sual edersem, o bu suale cevap verecek durumda değildir. Ben onu İslâm alimlerini esas tanıyarak konuşan bir adam sıfatıyla tanıyamam. Cozo akâid, kelâm ve usulu fıkıh esaslarına kıymet veren bir şahsiyet değildir. Cozo İslâm alimlerinin yegâne kaynaklı bulunan kitabullah ve sünnet-i seniyye-i nebeviyyeye bile kıymet veren bir adam değildir. Hele sünneti hiç tanıyamaz. Hadîs dediniz mi, hadîs ilminde hiç bir ihtisası olmadığını bildiği halde hesabına gelmeyince –zayıftır- ve ya –haber-i vâhiddir- der ve atar. Onun zunûn-ı fasideden ibaret kendine has bir felsefesi var. Cozo her şeyden geçer, zunûn-ı fasidesinden geçmez. Bana gelince ben de her şeyden geçerim kitap ile sünnetten geçmem. Cozo'nun felsefesi benim için sokak çocukları felsefesidir. Ben İslam alimleri çerçevesi dahilinde konuşabilirim. Esas mesele de mesâili nakliyedendir. Bu mesele yalnız İslâm alimleri çerçevesi içerisinde incelenebilir.

Müfessir Bey! Peygamberimiz Hz. Muhammed (as)'ın nübüvvet ve risaletine imân etmeden Allah'a imân olmaz. Yalnız Hz. Muhammed'e (as) değil, nübüvveti tevatür ile sâbit olan enbiya-i sâlifinin her birine imân etmek lazım gelir. Başka türlü imân olamaz. İmân

olmazsa naîm-i uhreviyyeye nâiliyet tasavvur bile edilemez. Allah'a îmân etmiş sayılmak için, Allah'a, peygamberân-ı izâm hazerâtına, bütün kütüb-i semâviyyeye (onların orjinallerine), meleklerle, kadere ve ba's ba'del mevt; daha doğrusu Resûl-i Ekrem Efendimiz'in ind-i İlâhî'den getirdiği her şeye cezmen îmân etmek, inanmak lazım gelir.

Evet! Bütün bunlar arasında Hz. Muhammed Mustafa Efendimiz'in (sas) de risâletine îmân edilecektir. Bu dava 'Benim ve ashabımın bulunduğu yol üzerinde bulunanlar.'³⁰ ile kastedilen fırka-i nâciyenin davasıdır. Bunların herbirine îmân etmeden insan îmân-ı şer'î ile mümin değildir. Bütün bunlara îmân şarttır. Bunun üzerine bir değil, geçen bin dört yüz sene içinde bin bir icma inikad etmiştir. Bunların her biri şarttır. Bir tek şartın fikdâniyle meşrût muntefî olur.

Evet! Bu dava üzerinde, daha doğrusu îmân-ı şer'î'nin tahakkuku için Peygamberin Allah tarafından getirdiği her şeye, bütün bunlar arasında Peygamberin peygamberlik davasına da îmân etmenin lüzumu üzerinde, bin dört yüz sene içinde, her devirde yetişen bütün müctehidîn-i âzâm icma ve ittifak etmişlerdir. Resul-i Kibriyâ bu şekilde îmân etmişti. Ashab-ı güzînin, tabîîn ve ondan sonra bugüne kadar yetişen bütün müctehidîn-i dîn-i mübîn, bütün müfessirîn-i Kur'an'ın, bilcümle muhaddisîn, kâffe-i mütekellimîn, bütün ulemâ-i dîn, hatta her asırda kâffe-i müslimîn itikadı bu yolda imişdir. Cozo bunu hilekârâne inkar etmek istemiş. Ama edemez. Edemez, zîrâ İslam tarihinde hiç bir zaman hiç bir mesele hakkında bundan büyük bir icma in'ikad etmemiştir.

Hülasa, îmân-ı şer'îde îmân-ı bi'r-rusul şarttır. Hz. Muhammed as'a îmân etmemiş – Allah'a kanmış, kanmamış – mümin değildir. Böylesi kâffe-i naîm-i uhreviyyeden mahrumdur. Bunu bize Hz. Kur'an'da böyle bildirmektedir. Peygamber ve ashab-ı güzînin ne suretle îmân ettiğini bilmek için şu âyet-i celîle üzerinde duralım:

'Peygamber, kendisine Rabbisinden indirilene îmân etti, mü'minler de, hepsi de Allah Teâlâ'ya ve O'nun meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine îmân etti. «Biz Allah Teâlâ'nın peygamberlerinden hiçbirinin arasını ayırmayız» dediler. «Ve biz dinledik, itaat da ettik, mağfiretini dileriz, ey Rabbimiz.» (diye niyaz ettiler)' (el-Bakara 2/285).

Peygamber zamanında peygambere îmân etmeyen Ehl-i kitabın asla mümin sayıldığı yok. Bu hükümde bütün müctehidîn-i sahabe müttefikti. Tâbiîn ve tebe-i tâbiîn devrinde yetişenler de müttefikti. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in mektubunu alan Herakleus îmân etmek

³⁰ Tirmizi, 'İman' 18.

istedi. Edemedi. Bilinen bir hakikat var. Ehl-i kitap olduğu için ehl-i îmân onu mümin saymadı. Bilakis mümin olmadığına itikadda herkes müttefikti.

Cozo Bey! İcma-ı ümmet demek ne demektir biliyor musunuz? Biliyormusunuz ki – ‘Ümmetim dalâlet üzerinde asla birleşmez’ hadîs-i şerîf-i var. Biliyormusunuz ki bir devrin mevcut bütün müctehidleri dalalet üzerine ittifak edemez. Biliyormusunuz ki bir hükmi mucmeun aleyh kıyamete kadar, hiç bir zaman, hiç kimse tarafından daha doğrusu hiç bir müctehid tarafından tebdil edilemez. Biliyormusunuz ki burada bir müctehide bile revizyon hakkı verilmemiştir. Sen müctehid de değilsin. O halde rica ederim söyle! Sen kimsin ve nesin? Sen mevzu bahsettiğin âyât-ı kerîmeyi anlayamamışsın. Bu âyât-ı kerîmeyi tefsir senin işin değil. Sen mutehassis değilsin. Bu işi mutehassisîne bırak.

Sana biraz daha îzâh edeyim. Bugüne kadar pek çok müctehid yetişti. Her asırda sayısı bu mesele üzerinde bugünkü müslümanların itikad şekli üzerinde icma ve ittifak ettiler. İslâm milel-i muhtelif arasında intişar etti. Bugüne kadar elsine-i muhtelif ile konuşur yüz binlerce kelâm ve akâid mutehassısı yetişti. Elsine-i muhtelif üzerine yazılmış tefsirlerin ve Kur’ân-ı Kerîm tercümelerinin sayısı çok kabarıktır. Ne Müsned’ler, ne Sahih’ler ne Hadis Mecmuaları telif edildi. İmân mevzuunda elsine-i muhtelif üzerine yüz binlerle eser yazıldı. Vallahi bunların arasında bir tek ferd bile Hüseyin Cozo gibi düşünmemiş ve yazmamıştır. Bin dört yüz sene içinde hiçbir yerde, âlim, câhil îmân-ı bir-rusuli îmânın şartı saymayan bir tek müslüman yaşamamıştır. Bu mesele üzerinde in’ikad eden icma, hiçbir meseledeki icma’ya benzemeyen bir icma’dır. Hüseyin Cozo -müctehid bile olsa- böyle bir icma’ı hark edemez. Cozo yazdığı münasebetsiz yazılarla hatıra gelmeyecek kadar büyük bir cehâletin tezahürünü yapmaktadır. Bunun için rica ederim, Cozo bütün yazdıklarını çizmiş bulunsun. Tevbe etsin. Tevbesini yine Glasnik sahifelerinde neşretmekten çekinmesin.

Buraya kadar mevzu-i bahs ettiğim bu büyük icma’ya rağmen -11-12- numaralı Glasnik’de yukarıda kaydettiğim âyet-i celîlenin –gûyâ- tefsirinde Hüseyin Cozo da şu hakikat olmaktan uzak olan fıkraları da yazmaktan sıkılmamış bulunuyor. Diyor ki:

‘İyi amelden dolayı mükafatlandırılmayı Muhammed (as)’ın Allah’ın peygamberi olduğu inancı ile şartlandırın, Muhammed (as)’ın peygamberliğini inkar edenin Allah’a inanıyor olsa bile amelinden dolayı ecire layık görülmeceği şeklinde bir düşünce şekli yer etmiş bulunmaktadır.’

Bu cümle kapkara bir cehalet değilse nedir? Müfessir bey ne konuştuğunun farkında değil herhalde ki:

'Allah'a îmân etse bile Hz. Muhammed (as)'ın risaletine îmân etmeden hiç kimsenin uhrevî mükafata nail olamayacağı fikri bir hayli insan tarafından kabul edilmiştir. Bu fikir kabul edilemez. Zîrâ Kur'ân-ı Kerim'in zâhiriyle kabil-i telif değildir. Vaktiyle böyle bir tutum o zamanın şartlarına göre hayli insan tarafından kabul edilebilirmiş. Ama bugün bu tutumun sûret-i kat'îde yeri yoktur.' - şeklinde açıklamalarına devam ediyor.

Âyet-i kerîmenin zâhiri hakkında aşağıda gene söz edilecektir. Lâkin yukarıda îzâh edildiği gibi bin dörtyüz sene içinde bir müctehidin, bir âlimin veya müslüman bir câhilin Cozo gibi îmân-ı şer'îde Hz. Muhammed (as)'a îmânın şart olmadığını söylediği var mıdır?

Îzâh edelim. Bu suali kime sorsam 'yok' cevabını verir. O halde Cozo, şu: 'bir hayli insan tarafından kabul edilmiştir.' tabirini nereden aldılar? Nasıl uydurdular? Burada bir hayli insan değil 'bütün müslümanlar tarafından kabul edilmiştir.' denilecekti. Cozo, bin dörtyüz sene kabul edilen bu nazariyeyi bugün savunamazmış. Bugün böyle bir nazariyenin yeri yokmuş.

Evet! Öyledir. Bu davanın müdafaası Hüseyin Cozo'ya kalırsa. Bunu Hüseyin Cozo'dan sorarlarsa. Müslümanlar Hüseyin Cozo'nun çocuk ve sokak felsefesine kanarlarsa. Ne sehîf düşünce! Ne gülünç ifade!

3. Kitabullah'ta Îmân-ı Şer'î, Ve Îmân-ı Şer'î'de Hz. Muhammed (as)'a Lüzûm-ı Îmânın Delilleri

1. *'Elif, lâm, mîm. İşte bu kitap ki, bunda bir şekk yoktur. Muttakîler için bir hidâyettir. O müttakîler ki, gaybe inanırlar, namazı da doğruca kılarlar ve kendilerini merzûk ettiğimiz şeylerden de infakta bulunurlar. Ve onlar o kimselerdir ki sana indirilmiş ve senden evvel indirilmiş kitaplara da imân ederler ve onlar âhirete de yakînen kâni olurlar. İşte onlar Rabb-i Kerîm'leri tarafından bir hidâyet üzeredirler. Felâh bulanlar da ancak onlardır.'* (el-Bakara 2/1-5).

Bu âyât-ı celîle üzerinde uzun bir tahkik ve tetkik lüzûmu yok. İlk önce 'Kitap sadece şu kitaptır. Bu Kitap'ta asla raybe ve şüphe mevcut değildir. Müttekîne mahz-ı hidâyettir.'- buyuruluyor. Bundan sonrası, 'O müttakîler ki, gaybe inanırlar, namazı da doğruca kılarlar ve kendilerini merzûk ettiğimiz şeylerden de infakta bulunurlar.'-geliyor. İsm-i mevsulde muhtemel olan vucuh-ı i'rab mühim değil. Îmân-ı bi'l-gayb ile murad nedir meselesi üzerindeki tevcîhatın da tafsîl ve îzâhına lüzum yok. Büyük müfessir Ebüssuûd Efendi (ö. 982/1574) diyor ki: Gayb hisdenve akıldan gaybet-i kâmile ile gâib olan ve ibtidâen bila

ikame-i delil his ve akıl ile idrak edilemeyen şey demektir. Bu manaya gelen gâib iki kısımdır. Birincisi delili olmayan gâib'tir. 'Ve gaybın anahtarları O'nun (Cenâbı Hakk'ın) yanındadır. Onları O'ndan başkası bilemez.' (el-En'âm 6/59). – âyet-i celîlesinde mevzu-i bahsedilen gâib şu birinci kısım gâib'den ibarettir. Akıl bu sınıf gâib'in deliline vakıf olamadığı için bu sınıf gâibi bilemiyor. İkinci kısım ise kendisine delil nasbedilen gâib'dir. Daha doğrusu delil ile bilinen gâib'dir. Sâni-i Hakîm'in vücûdî sıfat-ı celîlesi, nübüvvât, nübüvvât'a müteallik ahkâm ve şerâî, ba's ba'de-l mevt, haşir ve neşir, hesap ve ceza bu kabildendir.

Buna nazaran mümin, 'gaybe inanırlar' sıfatıyla muttasıf olan insandır. Daha doğrusu mümin demek delil ile kat'î sûrette subûtu bilinen mugayyebâta cezmen îmân eden insan demektir. Biraz daha tafsîl ettiğimiz takdirde – îmân-ı bi'l-gayb bir Sâni-i Hakîm'in vücûduna, O'nun sıfat-ı celîle ve kemâlisine, peygamberlerine ve husûsan Resûl-ü Ekrem Efendimiz'in risaletine, hatta hâtemu-n nebiyyîn olduğunu, bütün kütüb-i semâviyyenin orjinallerine ve bu arada Kur'an-ı Azîmü's- şân'ın 'münezzelün min indillâh' olduğunu, melâike-i kirâmın vücuduna, ba'sü bade'l-mevt'e, haşr-ı cismânîye, i'tâ-ı kütübe, suâle, va'de ve vaîd'e, cennet ve cehenneme ve bütün ahvâle ve ahvâl-ı ahirete cezmen îmân demektir.

'Namazı da doğruca kılarlar ve kendilerini merzûk ettiğimiz şeylerden de infakta bulunurlar.'-fıkrası bir fî'l-i kalbî olan îmândan sonra ef'âl-ı cevârihin en büyüklerinden bulunan salât ile infakın ehemmiyeti fevka-l âdesine iş'âr eder. Îmândan sonra amelin kıymet ve derece-i ehemmiyetini ifade hikmetine binâen âyet-i celîlede îmân-ı bi-l gayb, a'mâl-ı sâlihanın en büyüklerinden bulunan şu iki müstesna ibadetle takip olunmuştur.

'Ve onlar o kimselerdir ki sana indirilmiş ve senden evvel indirilmiş kitaplara da îmân ederler ve onlar ahirete de yakînen kani olurlar.'-âyetin hikmet-i âyinesinde – و vav-ı ibtidâiyye de olsa, âtife de olsa netice yine aynı neticedir. Burada müfessirîn-i Kur'ân arasında bir ihtilaf var. Mücâhid'e (ö. 103/721), Ebu'l Âli'ye, Rebi' b. Enes'e (ö. 139/757) ve Katâde'ye (ö. 117/735) istinaden İbn Cerîr (ö. 310/923), birinci âyet-i kerîmedeki sıfatlarla ikinci âyet-i kerîmedeki sıfatların aynı mevsufun sıfatları olduğunu söylüyor. Bir kısım müfessirîne göre her iki âyet-i kerîmedeki sıfatlarla tavsîf edilenler Ehl-i kitaptan îmân etmiş olanlardır. Üçüncü kavle göre cümle-i ma'tufun aleyhdeki sıfatların mevsufu evvelce Ehl-i kitaptan olmayan müminler; ikinci âyeti celîlede geçen ism-i mevsuf evvelce Ehl-i kitaptan bulunmuş müminlerdir. Son kavil de İbn Abbas (ö. 68/687-88), İbn Mes'ûd (ö. 32/652-53) ve diğer birkaç sahabiden menkuldur.

İspat etmek istediğim dava bakımından bu üç kavildən herhangi biri ihtiyar edilebilir. İbn Kesîr (ö. 774/1373) kavil-i evvelin kavil-i zahir ve muteber olduğunu söyledikten sonra diyor ki:

‘Bu sıfatlardan hiçbirini diğeri olmaksızın sahih kabul edilemez. Bilakis bunlardan her biri diğeri gerekli kılmakta, onunla şartlandırılmaktadır. Şöyle ki, gaybe imanın, namaz kılmanın, zekat vermenin ancak Peygamber Efendimiz’in (sas) ve ondan önceki peygamberlerin (sas) getirmiş olduğuna iman etmekle sahih olduğu gibi, ahirete îmân da ancak bu şekilde sahih kabul edilir.’

Evet! İndellahta îmân-ı şer’î ile mümin olabilmek için gâib, daha doğrusu Allah’a peygamberlerine, meleklerine, kitaplarına, kadere, ba’s bade’l-mevte, haşr ve mead’a, hesab ve kitaba, va’d ve va’de cezmen îmân etmek lazım gelir. Daha doğrusu Allah’a îmân Resûl-i Ekrem Efendimiz’e vahiy ve inzâl edilen her şeye, ayrıca Resûl-i Ekrem Efendimiz’den evvel gelen bütün rusul-i kirâm’ın ve onlara inzâl edilen Tevrat, Zebur, İncil ve suhûf’a îmânla beraber ahirete de îkâna mütevakkıftır. Bunların herhangi birine îmân etmeyen, isterse müşrik, isterse Ehl-i kitap, isterse sâbii olsun îmân-ı şer’î ile mümin değildir.

Evet! Mümin değildir. Zîrâ bütün şartlar tahakkuk etmeden meşrû tahakkuk edemez. Yukarıda kaydettiğimiz âyât-ı celîle bunu ifade eder. O halde Hz. Muhammed (as)’ın risaletini tasdik edemeyen ve bu büyük mebdein inkârı gibi bir mahrumiyete mahkum olan Ehl-i kitap îmân-ı şer’î ile mümin değildir. Kâffe-i neîm-i uhreviyye îmân-ı şer’î ile mümin olanlar içindir. Bütün şartları tahakkuk etmeyen îmân, îmân-ı şer’î değil yalnız îmân-ı lugavî ile tabir edilebilir. Peygamber Efendimiz’e îmân etmeyen Ehl-i kitap zahirde Allah’a îmân etmiş gibi görünür, ama bu îmân îmân-ı lugavî’dir. İmân-ı makbûl-i şer’î değildir. ‘Muhammedun Resulullah’ kavil-i kerimindeki hükm-i celîli kabul ve tasdik edemeyen bir kitâbî, Allah’ı tekzip etmiş ve malesef îmân edememiştir.

Yukarıdaki âyât-ı celileyi, ‘İşte onlar Rabb-i Kerîm’leri tarafından bir hidâyet üzeredirler. Felâh bulanlar da ancak onlardır.’ - kavil-i celîle takip ediyor. Bu âyet-i celîleye göre hidayet yolu üzerinde olanlar yalnız yukarıda dizilen şartlarla Allah’a îmân edenlerdir, ötekiler değil. Aynı zamanda yalnız ve yalnız bu îmân üzerinde bulunanlar kurtulmaya namzed u nâildir, ötekiler değil. Burada zamir-i fasıldan anlaşılan bir kasırla beraber müsnedin mu’raf bil-lam olmasından doğan başka bir kasr ve hasr daha vardır. Her iki kasr - الضعيف على قصر الموصوف - kabilindedir. Şu halde âyet-i celîle yukarıda mevzubahis olan mebâdî-i i’tikadiyenin herbirine îmân edenlerin vasf-ı felâha kasr ve hasr olunduklarını ifade eder.

Böyle bir kasırdan – لا غيرهم – gibi bir cüz-i selbî doğar. Ve mantûk âyete göre yalnız bu î mân ile mümin olanlar vâsf-ı felâha maksur bulunuyorlar. Mefhum-ı âyet ise başkalarının felâh bulamayacaklarını ifade eder.

Bu âyet-i celîle üzerinde yapılacak basit bir tahkik bile kat'î surette peygambere î mân etmeden insanın mümin olamayacağını ispat eder. Şu halde Hz. Muhammed (as)'ın nübüvvetini ikrar etmeden insan, î mân-ı şer'î ile mümin değildir. Î mân ile küfür arasında vasıta yoktur. 'Bir grup cennette, bir grup ise cehennemdedir.' (eş-Şûrâ 42/7).

Müfessir bey bu hakikatler üzerinde düşünmeli; 'tevbe ve rücu ettim' demelidir. Bu suretle ve yalnız bu suretle kendini saplandığı bu kara dalâletten kurtarabilir. Ve illâ felâ. (aksi mümkün değil.)

2. 'Î mân etmiş olanlar! Allah Teâlâ'ya ve O'nun Peygamberine ve Peygamberine indirmiş olduğu kitaba ve daha evvel indirmiş olduğu kitaba î mân ediniz. Ve her kim Allah Teâlâ'yı ve meleklerini ve kitaplarını ve peygamberlerini ve ahiret gününü inkar ederse muhakkak ki pek uzak bir dalâletle sapıklığa düşmüş olur.' (en-Nisâ, 4/136).

Burada emir mutlaktır, vucûb içindir. Devâm-ı î mânın lüzûmu ile âmirdir. Daha doğrusu âyet dört şeye î mânın lüzûmuna ve böyle bir î mânın lüzûm-ı devâmına delâlet eder.

Evet! Î mân Allah'a, peygamberine, peygamberine inzâl buyurduğu kitaba ve Kur'ân-ı Kerîm'den evvel inzal edilen kitaplara imandır. Aşağıya doğru Cenab-ı Hakk küfrü îzâh buyuruyor. Küfre girenler Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberine ve yevm-i âhirete kâfir olanlardır buyuruluyor ki, beş şey sayılıyor. Bunun sebepleri üzerinde durmayacağım. Zira bu hususta bir kitap yazmak niyetinde değilim. 'Ve her kim Allah Teâlâ'yı ve meleklerini ve kitaplarını ve peygamberlerini inkâr ederse'- fıkrasında peygamberi inkar Allah'ı inkar ile bir arada zikredilmiş ve her ikisinin inkarı küfre girmesi ile tabir olunmuştur. Âyet-i celîlenin baş tarafında devam-ı î mân-ı billah ve devam-ı î mân-ı bi'r-resûl ile emrolunmuş ve bunu müteakib inkar-ı rusul küfür ile tabir olunmuştur.

Şu halde bütün rusul-i kirâm'a ve bu arada Seyyid-i Enbiyâ Efendimiz'e î mân etmemek küfürdür. Küfrün mükafatı olmayacağını yukarıda îzâh etmiştik. O halde nasıl mümin denilebilirmiş! 'Allah bunları kâfirlere haram kılmıştır.' (el-A'râf 7/50) - âyet-i celîlesi durdukça kâfire mükafat yoktur. Cozo, bahsettiği mükafatın nasıl bir şey olduğunu izah etmelidir.

3. 'Muhakkak o kimseler ki, Allah Teâlâ'yı ve O'nun peygamberlerini inkar ederler ve Allah Teâlâ ile peygamberlerinin arasını ayırmak isterler ve, 'Bazısına î mân eder ve bazısını

inkâr eyleriz,' derler ve bunun arasında bir yol tutmak isterler. İşte kâmilen kâfir olanlar onlardır. Biz de kâfirler için ihanetbahş olan bir azab hazırlamışızdır.' (en-Nisâ 4/150 - 151).

Âyet-i kerîme Ehl-i kitabın i'tikâdât-ı bâtil ve fâsidesine ait bir izâhtır. Ehl-i kitaptan Yehûd Mûsâ ve Tevrat'e îmân eder, Îsâ ve İncîl'e îmân etmezlerdi. Nasara Îsâ ve İncîl'e îmân eder, Hz. Muhammed ile Kur'ân-ı Kerîm'e îmân etmezler. Bunlar: 'Allah Teâlâ ile peygamberlerinin arasını ayırmak isterler'- fikrasınca îmân-billah ile îmân bi'r-rusulu tefrîk ediyorlar. Îmân-ı bi'l-kül ile küfr-i bi'l-kül arasında bir vasıta ihdas etmek istiyorlardı. Bu vasıta îmân-ı billah ile îmân-ı bi ba'dir-rusul idi. İşte böylesinin mümin olmayacağına sarîh bir delil: 'İşte kâmilen kâfir olanlar onlardır.'- Bu âyet-i celîle böyleleri hakkındadır. Cozo, ehl-i îmânın kim olduğunu anlamak isterlerse âyet-i celîlenin mâ-ba'dini okusunlar.

'Ve o kimseler ki, Allah Teâlâ'ya ve peygamberlerine îmân etmişlerdir ve onlardan hiçbirinin arasını ayırmamışlardır. İşte onlara da mükâfaatlarını elbette verecektir. Ve Allah Teâlâ gafûrdur, rahîmdir.' (en-Nisâ 4/152).

Cenâb-ı Hakk ecr-i uhreviyyeyi bu sınıfa tahsis buyurmuştur. Unutmayalım. Bunun böyle olduğu hakkında da hiç bir icma'a benzemeyen büyük bir icma in'ikad etmiştir. Ashab-ı güzînden başlayarak, tâbiîn, tebe-i tâbiîn ve bugüne kadar yetişen bütün müctehidîn-i izâm ve bütün eimme-i din bunun üzerinde böylelikle icma ve ittifak etmişlerdir. 'Allah'ın peygamberlerinden hiçbiri arasında ayırım yapmayız.' Cozo bey ihtimal ki bu âyât-ı kerîmeyi de tevile kalkışacaktır!

4. 'Muhakkak Biz sana vahyettik, Nûh'a ve ondan sonraki peygamberlere vahyettiğimiz gibi ve İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Ya'kub'a, Esbât'a, İsa'ya, Eyyûb'e, Yûnus'a, Harûn'a ve Süleyman'a vahy eylediğimiz gibi ve Dâvud'a Zebûr'u verdiğimiz gibi. Ve evvelce kıssalarını sana bildirdiğimiz peygamberleri ve kıssalarını sana bildirmediğimiz peygamberleri gönderdik. Ve Allah Teâlâ Mûsa ile bilmuhâtabe (aracısız) tekellüm buyurmuştur. Müjdeleyici ve korkutucu oldukları halde peygamberler (gönderdik ki) O peygamberlerden sonra nâs için Cenâb-ı Hakk'a karşı bir mazeret bulunmasın. Ve Allah Teâlâ azîzdir, hakîmdir. Fakat Allah Teâlâ (senin nübüvvetine) sana indirmiş olduğu (Kur'an-ı Mübîn) ile şehâdet ediyor ki onu kendi ilmiyle indirmiştir. Melekler de şehâdet ediyorlar. Mamañih Allah Teâlâ şahit olmaya kâfidir.' (en-Nisâ 4/163-166).

Münezzil-i kitap Hazretleri, bu âyet-i celîlede isimleri geçen peygamberlere vahyettiği gibi Resûl-i Ekrem Peygamber Efendimiz'e de vahyettiğini haber veriyor. Mütevatir olan Kur'an-ı Azîm'in bir tek kelimesini inkar küfürdür. Ehl-i kitap bir kelimeyi değil Cenab-ı

Resulullah'a vahyedildiğine ait olan en büyük bir haberi inkar etmekle küfretmemişler midir? Peygamberlerin irsali insanlara kendilerini müdafaa edecek bir hüccet bırakmamak hikmetine binaen oluyor. 'O peygamberlerden sonra nâs için Cenâb-ı Hakk'a karşı bir mazeret bulunmasın. Ve Allah Teâlâ azîzdir, hakîmdir.' (en-Nisâ 4/165).

Hz. Muhammed (as)'ın bi'setinden sonra Ehl-i kitabın Allah'a karşı kendilerini müdafaa edecek bir hüccetleri mi kalmıştır? Şahik cebel'de yaşayanlar meselesi başka. Bugün dünyanın her tarafında İslâm merkezleri kurulmuştur. Herkes Resûl-i Ekrem Efendimiz'in davay-ı nübüvvetinden haberdardır. Her yerde bir İslâm merkezine rastlar. Roma'da bile Vatikan'ın burnunun önünde bir İslâm merkezi var. Bugün dünyada bi'set-i Muhammediye davasını bilmeyen ve işitmeyen bir ferde bilmem rastlanabilir mi? Bu dünyanın Ehl-i kitabı için müdafaa hücceti kalmış mıdır? Hayır! Kalmamıştır. Bu günün Ehl-i kitabı Hz. Muhammed'in risaletine îmân çaresizliği karşısındadır. İmân etmezlerse küfür ederler. Şahik cebel'de yaşayanlara mümasil olanlar varsa istisna edebilir. Bunlar bile Ma'türîdî Hazretlerine göre vücud ve vahdaniyyet-i İlâhiyye'yi mukarr olacaklardır. İmam Eş'âri'ye göre bunları istisna edebiliriz, ama ötekileri değil.

Kur'ân-ı Kerîm ayrıca, 'Fakat Allah Teâlâ (senin nübüvvetine) sana indirmiş olduğu (Kur'an-ı Mübîn) ile şehâdet ediyor ki onu kendi ilmiyle indirmiştir. Melekler de şehâdet ediyorlar. Mamafih Allah Teâlâ şahit olmaya kâfidir.' (en-Nisâ 4/166). *Âyet-i hikmet-i âyinesiyle Cenab-ı Hakk'ın da, meleklerinin de risâlet-i Muhammediye'ye şehâdet ettiklerini izâh buyurmuştur. Bir yanda Allah ve meleklerinin şehâdâtı öte tarafta da Ehl- kitabın inkarı. Bu inkarın da mı küfür sayılmaması lazım gelirmiş! Ne acîb şey! Cozo malesef en has yerden aldanmıştır.*

Bu âyet-i celîleyi tefsir ederken Fahreddin er-Râzî (r.a.) kaydettiği şu satırları da okuyalım:

'İlim erbabı, vücûb-i Mârifetullah'ın ancak nas ile sâbit olacağına bu âyet ile delillendirdiler. 'O peygamberlerden sonra insanlar için Cenâb-ı Hakk'a karşı bir mazeret bulunmasın.' – ifadesinin, bi'setten önce taât ve ibâdâtın terkinde nâs için mazeret teşkil ettiğini ileri sürdüler. Yine, 'Biz bir resûl gönderinceye kadar azap ediciler olmadık.' (el- İsrâ 17/15), 'Ve eğer Biz onları ondan evvel bir azab ile ihlâk etmiş olsa idik, elbette diyeceklerdi ki: 'Ey Rabbimiz! Bize bir peygamber göndermeli değil mi idin ki, bir zillete ve rûsvaylığa düşmeden evvel senin âyetlerine tâbi olsa idik?'' (et-Tâhâ 20/134). -gibi benzer âyetlerin de delil olduğunu söylediler.'

Şu halde lütfen cevap veriniz! Bi'set-i nebeviyyeden sonra Resûl-i Ekrem Efendimiz'e îmân etmeyen Ehl-i kitap hangi hüccetle huzûr-ı Rabbü'l âlemin'de kendilerini müdafâ edeceklerdir?

5. *'Ey insanlar! Muhakkak ki size Rabbinizden bir peygamber hak ile gelmiştir. Artık sizin için hayır olmak üzere O'na îmân ediniz. Ve eğer inkar ederseniz şüphesiz yok ki, göklerde ve yerde her ne varsa Allah'ındır. Ve Allah Teâlâ alîmdir, hakîmdir.'* (en-Nisâ 4/170).

Bu âyet-i kerîmeyi yazarken hatırıma geldi. Korktum. Burada da mı Cozo 'Eğer ehl-i kitap da îmân etselerdi elbette kendileri için hayırlı olurdu.' (Âli İmrân 3/110). âyet-i celîlesinde yaptığını yapmaya teşebbüs edecektir? Biliyorum. Bu âyet-i celîleyi de te'vile kalkışacaktır. Lakin iyi de buyursun. Dalâletin nihayeti yoktur. Bu âyet-i Kur'âniyye'yi: 'Ve eğer inkar ederseniz şüphesiz yok ki, göklerde ve yerde her ne varsa Allah'ındır.' - fıkra-i celîlesi takip etmektedir. Bu âyet-i furkâniyye de mi te'vil edilebilirmiş?

6. *'Ey ehl-i kitap! Dininizde haddi tecavüz etmeyiniz ve Allah Teâlâ'ya karşı haktan başkasını söylemeyiniz. Şüphesiz yok ki, Meryem'in oğlu İsa Allah Teâlâ'nın ancak bir peygamberidir ve O'nun tarafından bir kelimedir, O'nu Meryem'e ulaştırmıştır ve O'nun tarafından bir ruhtur. Artık Allah Teâlâ'ya ve O'nun peygamberlerine îmân ediniz ve üç demeyiniz, vazgeçiniz, sizin için hayırlı olur. Muhakkak ki, Allah Teâlâ bir tanrıdır, kendisi için bir veled bulunmaktan münezzehtir. Göklerde ne varsa ve yerde ne varsa hepsi de O'mundur. Vekil olmak için de Allah Teâlâ kâfidir. Mesih de Allah Teâlâ için kul olmaktan asla çekinmez, mukarrebîn olan melekler de. Her kim O'nun ibadetinden çekinir ve kibirlenirse elbette onları umumen huzuruna toplayacaktır. Artık o kimseler ki, îmân etmiş ve sâlih amellerde bulunmuş olurlar, elbette onlara mükâfaatlarını ödeyecek ve onlara kendi fazlından olarak (mükâfaatlarını) arttıracaktır. Amma o kimseler ki, yüz döndürdüler ve tekebbürde bulundular, onları da elbette elîm bir azab ile azablandıracaktır. Ve onlar kendileri için Allah Teâlâ'dan başka ne bir yar, ne de bir yardımcı bulamayacaklardır.'* (en-Nisâ 4/171, 172, 173).

Bu âyet-i celîlelerde de Ehl-i kitap 'Artık Allah Teâlâ'ya ve O'nun peygamberlerine îmân ediniz.' -Kur'ân-ı celîl-i lâ-yetebeddelî karşısında bulunuyorlar. Burada da emri-i mutlak. Hiç şüphesiz yok ki burada da emir vücut ifade eder. Bu âyet-i celîleye göre de îmân-ı şer'î ile mümin sayılabilmek için Ehl-i kitap bütün peygamberlere ve bilhassa Hz. Muhammed (as)'a îmân mecburiyetindedirler. Ta'zîm-i Mesih'deki gulüvden memnû bulunmaları ayrı bir mesele ve ayrı bir delil. 'Şüphesiz yok ki, Meryem'in oğlu İsa Allah Teâlâ'nın ancak bir

peygamberidir ve O'nun tarafından bir kelimedir, O'nu Meryem'e ulaştırmıştır ve O'nun tarafından bir ruhtur.' fıkra-i celîlesinin inkarı onlar için ayrı bir küfür noktası teşkil eder.

Evet! Onlarda bir inanç var. Lakin bu inanç en nihayet bir îmân -ı lugavîdir. Îmân -ı makbûl-ı şer'î değildir. 'Artık Allah Teâlâ'ya ve O'nun peygamberlerine îmân ediniz' demek, 'Allah ve peygamberlerine îmân -ı makbûl-ı şer'î ile îmân ediniz' - demektir. Âyet-i celîlenin 'Tanrı üçtür!' demeyiniz, vazgeçiniz, sizin için hayırlı olur. Muhakkak ki, Allah Teâlâ bir tanrıdır, kendisi için bir veled bulunmaktan münezzehtir. Kendi iyiliğiniz için bundan vazgeçin. Allah ancak tek bir İlahtır. O, çocuğu olmaktan münezzehtir.' fıkrası ta'zim-i Mesih hususundaki ifrattan memnûiyetin bir tekrarı ve izahı değil midir? Ehl-i kitap, 'Allah ancak tek bir İlahtır.' fıkra-i celîlesindeki tevhîd'e kâil midirler? Onlar tevhîd-i hakîki ile müvahhid ve îmân -ı şer'î ile mümin mi acaba? Hayır! Kur'ân-ı azîm'in bir tek kelimesi bile inkar edilemez. Bu âyet-i celîlenin birkaç fıkrasını, bu fıkralardaki hikmetleri, hatta baştan başa Kur'ân-ı Hakîm'i inkara tesaddî edenlerin küfründe şüphe edilemez. Allah'ın kitabına, o kitabın âyâtına ve içindeki ahkâma inanmayan ve inanamayanlar -hâşâ- Allah'ı tekzibe yeltenmişlerdir. Böylesi mümin olamaz. Ya, 'Elbette kâfir olmuşlardır, «Tanrı şüphesiz üçün üçüncüsüdür» diyen kimseler.' (el-Mâide 5/73). -âyet-i kerîmesine ne diye cevap verilebilir acaba?

7. 'Her kim de kendisine doğru yol zahir olduktan sonra Peygamber'e muhalefet eder ve mü'minlerin yolundan başkasına uyup giderse, onu o takip ettiği yola sevkederiz ve onu cehenneme daldırırız. Ve ona ne fena bir gidilecek yer.' (en-Nisâ 4/115).

Sebeb-i nüzûlun hususu hükmün umumuna mâni değildir. Müminlerin yolundan başka bir yolu ittiba cehenneme götürür. Müminin yolu Hz. Muhammed (as)'ın îmân yoludur. Bunun başka türlü müminlerin değil ehl-i küfrün yoludur. Bu âyet-i furkâniyeye göre de îmân-ı şer'î için Resûl-ü's-Sakaleyn Efendimiz'in risaletini tasdikten asla başka çare tasavvur edilemez.

8. 'Muhammed, (aleyhisselâm) Allah'ın peygamberidir. O'nunla beraber bulunanlar, kâfirlere karşı pek şiddetlidirler, kendi aralarında ise pek merhametlidirler. Onları rükû ediciler, secde ediciler olarak görürsün. Allah Teâlâ'dan inâyet ve rıdvân dilerler, yüzlerindeki nişaneleri, secdelerinin eserindedir. Bu (na't) Onların Tevrattaki vasıflarıdır ve onların İncil'deki meselleri (vasıfları) ise bir ekin gibidir ki, filizini çıkarmış, sonra onu kuvvetlendirmiş, sonra da kalınlaşmış, sonra da sakları üzerine yükselmiş (istikamet almış) ekincilerin hoşlarına gidiyor, onlar ile kâfirleri öfkelenirmek için. Allah Teâlâ, onlardan

imân edip sâlih sâlih amellerde bulunmuşlar için bir mağfiret ve pek büyük bir mükâfaat vaad buyurmuştur.’ (el-Fetih 48/29).

Bu âyet-i celîle Hz. Muhammed (as)’ın vasf-ı nübüvvet ve risalet ile ittisafını haber vermektedir. Ehl-i kitap bu haberi ikrar edememişlerdir. Allah’a imân Allah’ın haberine imânla mümkündür. Allah’ın varlığına imân eden fakat kitabına ve kitabındaki bu haber-i sâdik’a inanamayanlar imân-ı şer’î ile mümin olamazlar. Âyet-i celîlenin ‘Allah Teâlâ, onlardan imân edip sâlih sâlih amellerde bulunmuşlar için bir mağfiret ve pek büyük bir mükâfaat vaad buyurmuştur.’ fıkrasındaki minhum, yukarıdaki delillere göre bir kayd-ı vukûi değil bir kayd-ı ihtirâzî olmak lazım gelir. Şu halde kendilerine mağfiret ve ecr-i azîm vadedilen sınıf bu âyet-i celîlede sayılan sıfatları üzerinde yaşatan ve tabi baş tarafta Hz. Muhammed (as)’ın risaletine imân eden sınıftır. Ehl-i kitap değil!

9. *‘Muhammed (aleyhisselâm) sizin erkeklerinizden hiçbirinin babası değildir, velâkin Allah’ın resûlüdür ve peygamberlerin hatemidir ve Allah her şeyi tamamen bilendir.’*(el-Ahzâb 33/40).

Bu âyet-i celîlede de Hz. Muhammed (as)’ın min indillah gönderilmiş bir resûl olduğu ifade buyuruluyor. Hatta yalnız resûl de değil. Bu ayet-i Kur’âniyye’den Fahr-ı Âlem Efendimiz’in hâteme’n-nebiyyîn de olduğu anlaşılıyor. Tâife-i Yehûd, Mûsâ (as)’ın ‘hâteme’n-nebiyyîn’ olduğunu iddia ettiler. Tâife-i Nesârâ haksız olarak İsa (as)’a ‘hâtemu’r-rusul’ dediler. Kur’ân-ı Azîm ise bu vasfı Hz. Muhammed (as)’a vermektedir. Efendimiz’in risaletini ve ‘hâteme’n-nebiyyîn’ olduğunu inkar gibi bir cinayeti irtikap etmekte olan Ehl-i kitap Cenab-ı Lemyezel hazretlerinin bu kavli kerîmini tekzip etmemişler midir? Allah’ı tekzip küfür değil midir? Allah’a göre Hz. Muhammed hem peygamber hem de ‘hâtemu’r-rusuldur’. Hz. Kur’ân’ın bu hükmüne de razı olmayanlar Allah’ın varlığını inkar etmeseler de Allah’ı tekzip ettikleri için mümin değillerdir.

10. *‘Ve bir mü’min ve bir mü’mine için sahih değildir ki, Allah ve Resûlü bir işe hükmettiği vakit onlar için kendi işlerinden dolayı (o hükm-ü ilâhîye karşı) bir muhayyerlik olsun. Ve her kim Allah’a ve Peygamberine isyan ederse artık apaçık bir sapıklık ile sapıtılmış olur.’* (el-Ahzâb 33/36).

Lütfen söyleyiniz! Resûlullah’a imân etmemekten daha büyük isyan ve dalâlet var mıdır?

11. *‘Şüphe yok ki o kimseler ki, Allah’a ve peygamberine ezada bulunurlar. Onlara Allah Teâlâ dünyada ve ahirette lânet etmiştir ve onlar için pek hakaretili bir azap*

hazırlamıştır. ' (el-Ahzâb 33/57). Acaba peygamberi inkardan ve peygamberi inkar dolayısıyla Allah'ın âyâtının ve netice itibariyle Allah'ı inkardan daha büyük bir isyan, ezâ ve küfür var mıdır? İyi düşünün!

12. 'Ey Peygamber! Şüphesiz ki, Biz seni bir şahit ve bir müjdecisi ve bir korkutucu olarak gönderdik. Ve Allah'ın izni ile bir dâvet edici ve nûrlandırıcı bir kandil olarak (gönderdik). Ve mü'minleri müjdele. Muhakkak ki onlar için elbette Allah tarafından pek büyük bir ihsan vardır.' (el-Ahzâb 33/45, 46, 47).

Bu âyet-i celîlede Cenab-ı Hakk, büyük Peygamberimiz'in 'murselun min indillâh' olduğunu ve 'şâhid, mübeşşir, nezîr' ve 'dâiyen ilallah' sıfatlarıyla muttasıf bulunduğunu haber vermektedir. Bu kavli celîl-i ilâhiyenin muktezâsı peygambere îmândır. Kur'ân-ı Kerîm'i ceffe'l kalem inkar eden ve bu âyet-i celîle muktezâsınca peygambere îmân etmeyen Ehl-i kitap mümin mi acaba?

13. 'Mü'minler ancak o zâtlardır ki, Allah'a ve O'nun Peygamberine îmân etmişlerdir, sonra bir şüpheye düşmemişler ve mallarıyla ve nefisleriyle Allah yolunda mücâhedede bulunmuşlardır. İşte sâdık olanlar da onların tâ kendileridir.' (el-Hucurât 49/15).

Bu âyet-i celîlede innemâ hasrî ifade eder. Müsnedün-ileyh olan muminîn'e müsned bulunan ellezîne âmenû bil-lâhi ve rasûlihî üzerine kasr olunuyor. Âyet-i celîlenin son fıkrasındaki zamîr-i fasıl, ayrıca müsnedin de tarif-i kasrî ifade içindir. 'Resûl'ün zamîre izafeti izafet-i ahd-ı hariciyedir. Şu halde bu âyet-i celîlenin mantûkundan 'müminlerin yalnız ve yalnız Allah'a ve Allah'ın ma'hûd ve muîn resûlü Hz. Muhammed (as)'a îmân edenlerdir'-manası anlaşılır. Ve ulâike humu'l muflihûn fıkrasında işaret-i hissiyye ile müşarun-ileyhe mevzu olan ulâike işaret-i akliyye ile müşarun-ileyh bulunan sadr-ı âyetteki 'müminîn'den ibarettir. Bunlar da bu fıkra-i celîlede vasf-ı felâh'a kasrolunmaktadır. Azıcık düşünelim. Bu âyet-i celîle okunduktan sonra hâlâ mı insaf edilmeyecektir? Hâlâ mı îmân-ı şer'ide îmân bir-rusul'un şart olmadığı söylenecektir?

14. 'O kimseler ki, kâfir oldular ve Allah'ın yolundan men'e çalıştılar (Allah) onların amellerini iptâl etmiştir. Ve o kimseler ki, îmân ettiler ve sâlih sâlih amellerde bulundular ve Muhammed'e indirilene de inandılar ki o, Rablerinden (gelen) bir mahz-ı hakikattir. Allah Teâlâ da onlardan kusurlarını örtmüştür ve hallerini ıslah etmiştir.' (Muhammed 47/1, 2).

Bu âyet-i celîlede 'Ve Muhammed'e indirilene de inandılar ki o, Rablerinden (gelen) bir mahz-ı hakikattir.' fıkrasına ne denilecektir? 'Ve o kimseler ki, îmân ettiler' fıkrasından îmân-ı şer'î irade edildiğinden şüphesiz edilemez. Zira, bunu aşağıdaki cümle-i ma'tûfa, daha

doğrusu ‘ve Muhammed'e indirilene de inandılar’ fıkrası îzâh ve ikmâl etmektedir. Hele cümle-i mu'terize bulunan ‘ki o, Rablerinden (gelen) bir mahz-ı hakikattır’ fıkra-i celîlesindeki kasra ve hasra, cümlelerin medlûlu ve mefhumunun kuvvetine bakılırsa Hz. Muhammed’e inzal edilen her şeye lüzum-ı îmânın büyük bir kat’iyetle subutu anlaşılır.

Evet! Hak olan yalnız Hz. Muhammed (as)’a inzâl olunan şeydir. Hz. Muhammed’e inzâl edilen mecmû mu'tekidât ve ahkâmın baş tarafında Hz. Muhammed’in risaletine îmândır. Buna kâffe-i müminînden başka Cenab-ı Resûlullah bile îmân etmişir ‘Peygamber, kendisine Rabbisinden indirilene imân etti, mü'minler de.’ (el-Bakara 2/285).

15. ‘Şüphe yok, o kimseler ki kâfir oldular ve Allah yolundan men ettiler ve kendilerine hidâyet apâşikâr belli olduktan sonra Peygambere muhâlefette bulundular, elbette Allah'a hiçbir zarar vermiş olmadılar ve onların amellerini iptal edecektir. Ey imân etmiş olanlar! Allah'a itaat ediniz ve Peygambere itaat ediniz ve amellerinizi iptal etmeyiniz.’ (Muhammed 47/32, 33).

Bu âyet-i celîle tefsirinde Fahreddîn er-Râzî diyor ki: ‘‘O kimseler ki kâfir oldular’ ile iki sınıfı kastetme ihtimali vardır. Birinci sınıf Ehl-i kitap daha doğrusu Beni Kurayza ile Beni Nadîr, ikinci sınıf da müşrikîn-i Kureys’tir. Âyet-i celîlede ‘kendilerine hidâyet apâşikâr belli olduktan sonra’ fıkrası ihtimal olanı teyid etmektedir. Ehl-i kitap, Hz. Muhammed as’ın dâvây-ı risâlette sâdik olduğunu biliyorlardı:

‘Kendilerine hidâyet apâşikâr belli olduktan sonra’ ifadesindeki kasıt Peygamber Efendimiz’in vasıflarının Tevrat’de geçtiğine şahid olmaları ile Peygamber Efendimiz’in elinde vuku bulan mucizâttır. - demektir.’ Aşağıya doğru Fahreddîn er-Râzî şu satırları kaydediyor:

‘Burada ‘kafir olanlar’dan kasıt Ehl-i kitap’dır. Peygamberin gönderilişinden önce amel-i salih sahipleriydiler ancak, Peygamberi yalanlamalarından dolayı bu amelleri Allah tarafından iptal edilmiştir. Bu durumda haşr’e, peygamberlere ve tevhid’e inanmış olmaları kendilerine bir fayda sağlamayacaktır. Kafir olan müşriğin amelinin iptal edilmesi de haşrı tanımamasına rağmen başlangıçtan itibaren asıl şeriat üzerinde olmamayışlarından dolayıdır.’³¹

İmam Râzî, ‘O kimseler ki kâfir oldular’ ile muradın Ehl-i kitap olduğunu ihtiyâr ediyor. Rica ederim tefsir esnasında kaydettiği mütalâyı ânifeye dikkat edilsin. Fahreddin Râzî’nin anlayışına göre îmân için îmân-ı bi’r-rusul şarttır. Bu fıkra ile müşrikîn-i Kureys’in

³¹ Cozo Fahreddin er-Râzî’nin ne dediğine dikkat etmelidir. Resûl-i Ekrem Efendimiz tekzip edilirse ne haşre ne sâir rusul-u kiram’a ne de vücud ve tevhîd-i ilahiyeye îmân îmân sayılabilir. (Kemal Aruçi)

irade edildiğini ihtiyar için delil yok. Bu sebeple müfessir müşarun ileyhe bunu terk etmiş bulunuyor. Benim nazarımda Kur'an-ı Azîmü-şan'ı Cozo değil Fahreddîn er-Râzî anlamıştır. Hele, 'Ey iman edenler! Allah'a itaat edin, Peygamber'e itaat edin. İşlerinizi boşa çıkarmayın.' âyet-i kerîmesinin iptal-ı a'mâl tehdidini okuduktan sonra îmân-ı şer'îde îmân-ı bi'r-rusul'un ne demek olduğunu anlamamak çok büyük bir dalâlet değilse, acaba nedir? Fahreddîn er-Râzî'ye göre 'İşlerinizi boşa çıkarmayın.' demek,

'Resûl'u yalanlamalarından dolayı amelleri iptal edilen Ehl-i kitap gibi siz de Resûl'e itaati terk etme suretiyle amellerinizi heba etmeyiniz.' – demektir. O halde îmânda îmân-ı bi'r-resûl şarttır.

16. 'Ve o kimseler ki, âyetlerimiz hakkında Bizi acze düşürmeleri için koşup durmuşlardır. İşte onlar için de pek fena, pek elem verici bir azap vardır.' Ve kendilerine ilim verilmiş olanlar görüyor ki, sana Rabbinden indirilmiş olan o (Kur'an) mahz-ı hakîkattir ve azîz, hamîd olanın yolunu göstermektedir. (Sebe 34/5, 6).

Cenab-ı Hakk bu âyet-i celîlede âyât-ı sübhâniyeyi iptal yolunda, ta'ciz fikriyle durmadan çalışanların acı bir azabla ta'zîb edileceğini beyan buyurduktan sonra kendilerini ilm ihsan edilenlerin nasıl düşündüklerini de îzâh buyuruyor. Bilgi sahipleri Hz. Muhammed (as)'a inzâl edilen kitabın hakk olduğunu görüyorlar. Âyet-i celîlede olan hasre dikkat edersek mânâ: 'Hakk olan yalnız Hz. Muhammed as'a inzâl olunan şeydir.' olur. O halde İslam'dan başka hak yok. Hakk vacibu'l-ittibâdır. Ehl-i kitap'dan imiş, değil imiş, her insanın bu hakka ittibaı lazım gelir.

17. 'Allah'a ve Peygamberine imân edin. Kendisinde sizi istihlâf etmiş olduğu şeylerden infakta bulunun. İmdi sizden o kimseler ki, imân ettiler ve infakta bulundular, onlar için pek büyük bir mükâfaat vardır. Ve sizin için ne var ki, Allah'a imân etmeyesiniz? Halbuki, Peygamber Rabbinize imân etmeniz için dâvet ediyor ve muhakkak ki, (Allah Teâlâ) sizden misak da almıştır, eğer mü'minler oldunuz iseniz?' (el-Hadîd 57/7, 8).

Yukarıda birçok âyât ve delâil-i tevhîd serd ve îzâh buyurulduktan sonra tekâlîf-i sübhâniyenin irâdine sıra gelmişken Cenab-ı Hakk bu âyet-i celîlenin başında Allah ve resûlüne îmânı emrediyor. İmân-ı bil-lah îmân-ı bir-resulullah'a takip olunuyor. Bunu müteâkib 'Ve sizin için ne var ki, Allah'a imân etmeyesiniz? Halbuki, Peygamber Rabbinize imân etmeniz için dâvet ediyor' buyuruluyor. Âyât-ı sabıkînin her birinde olduğu gibi burada da îmân-ı bil-lah îmân-ı bir-resûl ile bir arada zikrolunuyor. Böyle bir îmân için insandan mîsâk da alındığı tasrih olunuyor. Bu âyât-ı celîleden sonra:

'O, o (zât)tır ki, kulunun üzerine açık açık âyetler indirir, sizi zulmetlerden nûra çıkarması için ve şüphe yok ki Allah, sizin için elbette çok re'felidir, çok merhametlidir' (el-Hadîd 57/9).

Peygamber Efendimiz'e gönderilen âyât-ı beyyinât insanları zulümâtın nûr'a ihrac için gönderiliyor. Son âyete dikkat edilsin. Burada zulümât ile tabir olunan yalnız şirk, paganizm, ateşperestlik, Budizm, Brahmanizm veya ateizm değildir. Yehûdiyetle Nasrâniyet de bu zulümâtın bir nevidir. Nur ise İslam'dır. Cozo hala îmân-ı bir 'resûl tahakkuk etmezse îmân billah'ın tahakkuk edemeyeceğine akıl erdiremiyor.

Aynı sure-i celîlede, aşağıya doğru şu âyet-i furkâniyeyi okuyoruz:

'Ve o kimseler ki, Allah'a ve o'nun peygamberlerine îmân ettiler. Rablerinin indinde sıddıklar ve şehit olanlar onlardır, onlar için mükâfaatları ve nûrları vardır. Ve o kimseler ki, kâfir oldular ve Bizim âyetlerimizi tekzîp ettiler, işte onlar da cehennem sahipleridir.' (el-Hadîd 57/19).

Bu âyet-i kerîmede de îmân, Allah'a ve peygamberine îmân şeklinde tasvir olunmuştur. 'Rablerinin indinde sıddıklar ve şehit olanlar onlardır' fıkrasındaki kasre ve hasre dikkat edelim. Allah'a ve peygamberine îmân etmeyene sıddîk ve şehîd yok. Kasr'ın mefhumu -la gayruhum/diğerleri değil - değil midir? Hiç şüphesiz 'Ve o kimseler ki, kâfir oldular' ile murad yalnız müşrikîn değildir. Yehûd ve Nasârâ da Resûlullah'ın tekzibinde onlarla beraberdir. Şu halde insaf edelim!

18. 'Koşunuz Rabbinizden bir mağfirete ve bir cennete ki, onun eni gök ile yerin eni gibidir, Allah'a ve Peygamberine îmân etmiş olanlar için hazırlanmıştır. İşte bu, Allah'ın fazlıdır. Bunu dilediği kimseye verir ve Allah pek büyük fazl sahibidir.' (el-Hadîd 57/21).

Görülüyor ki cennet Allah ve peygamberlerine îmân edenler için hazırlanmış, hatta bugün bile mevcut bir nimettir. Yalnız Allah'a îmân edenler için cennet yok. Şu halde Cozo'nun yukarıda mevzu bahs olan makalelerindeki îmân ile mükafat-ı uhreviyye (nagrada) nedir ve nasıl şeydir acaba?

19. 'Size evvelce kâfir olmuş olanların haberi gelmedi mi ki, onlar, işlerinin vebâlini tattılar ve onlar için pek acıklı bir azap vardır. Şundan dolayı ki, şüphe yok onlara Peygamberleri beyyineler ile gelir olmuşlardı da onlar: «Bir beşer mi bizi doğru yola iletecek?» demişler, sonra kâfir olmuşlar ve yüz çevirmişlerdi. Allah da (onlardan) müstağni olmuştur. Ve Allah bihakkın ganîdir, hamîddir.' (et-Tegâbun 64/5, 6).

Bu âyet-i celilede mutlakan âyât ve mucizât ile gelen peygamberleri tasdik etmeyenlerin küfretmiş oldukları tasrih olunmaktadır. İsa (as)'ın risaletini tasdik etmeyenler Nasârâ'ya göre küfretmişlerdi. Tabi bize göre de öyle. Buna nazaran Hz. Muhammed (as)'ın risaletini kabul ve tasdik edemeyen bugünkü Ehl-i kitap da tabi îmân -ı şer'î ile mümin değillerdir. Âyât-ı sâbikayı 'Onun için Allah'a, Peygamberine ve indirdiğimiz o nûra (Kur'an'a) inanın. Allah yaptıklarınızdan haberdardır.' (et-Tegâbun 64/7). - kavli-i celilesi takip ediyor. Bu kavli-i celileye göre de îmân-ı şer'î îmân billah ve îmân bi'r-rusul şeklinde tasvir buyurulmaktadır.

20. *'Ey kendilerine kitap verilmiş olanlar! Sizin beraberinizde bulunanı musaddık olarak indirmiş olduğumuza imân ediniz, Biz birtakım yüzleri silip de enselerine çevirmemizden veya Ashâb-ı Sebt'e lânet ettiğimiz gibi onlara lânet etmemizden evvel. Ve Allah Teâlâ'nın emri, vaki bulunmaktadır.'*(en-Nisâ 4/47).

Cenab-ı Hakk âyât-ı sâbikte Ehl-i kitap olan tâife-i Yehûd'un hilelerini beyan buyurduktan sonra onlara, 'indirmiş olduğumuza imân ediniz' fıkrası ile Peygamberimiz'e imân etmelerini emretmektedir. Onlar, Allah'ı tanıyan bir kavim idi. Bununla beraber bu âyet-i celileye göre onlar gelen peygambere ve inzâl olunan kitaba, daha doğrusu nebî-yi mürsel olan Hz. Muhammed (as) ve ona inzâl edilen Kur'an-ı Âzîmüş-şân'a imân ile emrolunmuşlardı.

Dikkat edelim. Bu âyet-i celîle Ehl-i kitabın îmânla memur bulunduğuna dair nas'dır. Bunlar Fahr-i Âlem Efendimiz'e imân ile Tevrat'a da imân etmiş olacaktı. Zirâ, Tevrat'ta da Resûl-i Ekrem Peygamber Efendimiz'in bir gün ba's olunacağını ve ona imânın lüzumunu ifade eden âyetler vardı. Bu itibarla Hz. Muhammed'e imân baş tarafta Tevrat ve İncil'e imân demektir. Hz. Muhammed'in risaletine imân etmeyince onların Kur'an-ı Kerim'e olduğu gibi Tevrat'a da kâfir oldukları anlaşılmış olur. Bunun için de onlar bu âyet-i celilede yalnız ehl-i küfre aid olacak bir veîd-iazim ile tehdid olunmaktadırlar. Bütün bunlara nazaran böylesinin mükafatı göremeyecekleri güneşten daha açık bir hakikat değil midir? Nasârâ da aynı, 'Benden sonra Ahmed isminde gelecek bir peygamber ile müjdeleyici olarak sizlere Allah'ın Resûlüyüm.' (es-Sâff 61/6). âyet-i celilesine nazaran onlara da Hz. Muhammed'in peygamber olarak gönderileceği haber verilmişti. Onlar da bu Nebî Celilü-ş Şân'a imânla memûr idiler. Lütfen 'Görmedin mi o kendilerine kitaptan bir nâsîp verilmiş kimseleri ki, Cibî ve Tâgût'a imân ediyorlar ve kâfirler için, «Bunlar mü'minlerden daha doğru bir yoldadırlar» deyiveriyorlar. Onlar o kimselerdir ki, onlara Allah Teâlâ lânet etmiştir ve her kime ki, Allah Teâlâ lânet ederse artık onun için bir yardımcı bulamazsın.' (en- Nisâ 4/51, 52). âyet-i

celîlesini okuyalım. Müşriklerin şirkini müminlerin îmânından daha hayırlı sayan Hay b. Ahtab ve Ka'b b. el Eşref tarih boyunca yetişmiş, bugün de bütün İslam dünyasına karşı akla hayale sığmayan cinayetleri irtikaptan çekinmeyen sanâdîd-i Yehûd'den daha daha kötü insanlar mı idi? Azıcık Nasârâ'nın da yüz elli senelik haçlı seferlerini hatırlayalım. Bununla beraber Cozo'ya göre bunların Resûl-i Ekrem Efendimiz'e îmân etmeleri şart değil. Allah Allah! Ne büyük dalâlet! Ne kara cehâlet!

4. Hz. Muhammed (as)'ın Kat'iyetle Kâffe-i Nâsın Peygamberi Olarak Ba's Olunduğunu İfade Eden Birkaç Delil

Kur'ân-ı Kerim Resûl-u Kibriyâ Efendimiz'in kâffe-i nâsa peygamber olarak gönderilmiş olduğunu ifade eden reddedilmez nusûs-ı sarîha ile doludur. Kâffe-i nâs derken dünyanın her kıtasında, her ikliminde yaşayan, her dinin insanı demektir. Kâffe-i nâs deyince burada Mûsevî, İsevî, putperest, pagan, ateşperest, Budist, Brahmiyet veya ateist farkı yapılmamıştır. Resûl-i Ekrem Efendimiz bu sebeple Kısra'ya mektup yazdığı gibi Herakleus ve Mukavkis'e de mektup yazmıştı. Fahr-i Âlem Efendimiz'in kâffe-i nâsa meb'ûs bulunduğu nusûs-ı kat'ia-i Kur'âniyye ile sabittir. Bunun üzerine bin dört yüz senenin müctehidleri arasında da lâ yutebeddel/değişmez ve hiç bir icma'a benzemeyen çok muazzam bir icma in'ikad etmiştir. Burada büyük Peygamberimiz'in kâffe-i nâsa meb'ûs bulunduğunu ispat eden bu nusûs-ı kat'ia'nın asla kâbil-i tevil olmadığını ve olamayacağını izah etmiş bulunacağız. İşte bu nusûs-ı kat'ia'nın bir kaçı:

1. 'Ve seni, ancak bütün insanlar için bir müjdeleyici ve bir korkutucu olarak gönderdik. Fakat insanların pek çoğu bilmezler.' (Sebe' 34/28).

Bu âyet-i celîleye göre Fahr-i Âlem Efendimiz'in kâffe-i nâsın tebşîr ve inzârı için gönderilmiştir. Biz Ehl-i kitabı hangi bir delile istinaden kâffe-i nâsdan ihrac edebiliriz? Kâffe-i nâsa Ehl-i kitap da dahildir. O halde Resûl-i Ekrem Efendimiz, yalnız edyân-ı semâviyyeden hiç birine îmân etmeyenlere değil bu kitaplardan birine îmân etmiş olanlara da meb'ûs ve murseldir. İmân edenler eder, îmân etmeyenler etmez. Tabi bu Peygamber'e îmân etmeyenlere mümin diyemeyiz. Ayrıca, 'Mûsâ bile, hayatta olsaydı bana tâbi olmaktan başka yapacağı bir şey yoktu'³² hadîs-i şerif'ini de unutmayalım.

2. 'O kimseler ki, Resûle, Nebiyy-i Ümmî olana tâbi olurlar. O nebi ki, O'nu yanlarındaki Tevrat'ta ve İncil'de yazılmış bulurlar. Onlara mârûf ile emreder ve onları

³² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 2: 338.

münkerden nehy eyler ve onlara temiz olan şeyleri helâl kılar, onların üzerine habis şeyleri de haram kılar. Ve onlardan ağır yüklerini ve üzerlerinde bulunan bağları kaldırır, artık o kimseler ki O'na imân ederler ve O'na tazîmde ve yardımda bulunurlar ve onunla beraber indirilmiş olan Nûr'a tâbi oluverirler, işte felâh bulanlar onlardan ibarettir. De ki: 'Ey nâs! Şüphe yok ki ben hepinize Allah Teâlâ'nın bir resûlüyüm. Öyle Allah ki, göklerin ve yerin mülkü O'na mahsustur. O'ndan başka ilâh yoktur. Hem diriltir ve hem öldürür. Artık Allah Teâlâ'ya ve bir Nebiyy-i Ümmî olup Allah'a ve O'nun kelimelerine inanan Resûlüne imân ediniz, ve O'na tâbi olunuz ki, hidâyete erişebilirsiniz.' (el-A'râf 7/157, 158).

Birinci âyet-i celîlede dünya ve ahirette rahmetine sezâ görülenlerin sıfatları sayılırken yalnız Resûl-i Nebi-yi Ümmî'ye imân; ona inzâl edilen nur'a ittiba edenlerin vasf-ı felâha maksûd oldukları kat'î şekilde ifade buyurulmuştur. Bunun için 'İşte felâh bulanlar onlardan ibarettir.' fıkrasındaki hasr'dan başka delile lüzum yok. Âyet-i tâliyeye gelince evvela hitab kâffe-i nâsa yapılıyor. Ondan sonrası, 'Şüphe yok ki ben hepinize Allah Teâlâ'nın bir resûlüyüm.' ifadesi geliyor. Daha doğrusu kâffe-i nâsın Allah'a ve onun Resûlü ve Nebi-yi Ümmî'sine imân ile emrolunuyor. Buna nazaran bütün insanlarla beraber bütün Ehl-i kitap da Resûl-i Ekrem Efendimiz'e imânla mükelleftir. İmân ederlerse febiha, imân etmezlerse bunlar imân-ı şer'î ile mümin değillerdir. Burada Fahreddîn er-Râzî'nin kaydettiği şu cümleleri dikkatle takip edelim:

'Şüphe yok ki kendisine, Resul-i Ekrem Efendimiz'in varlığı, mucizeleri ve şeriatı haberlerinin ulaşması suretiyle tabi olma imkanına sahip olan herkes için o, Allah'ın Resûlüdür. Lâkin, dünyanın herhangi bir yerinde Resul-i Ekrem Efendimiz'in varlığı ve mucizelerinin henüz ulaşmamış olduğu bir kavmin bulunması durumunda onlar nübüvvetini ikrar ile mükellef değillerdir.

Evet! Resûl-i Ekrem Efendimiz'in davây-ı risaletini işiten ne kadar insan varsa ona imân mecburiyetindedir. Yalnız alelade bir kitâbî değil imân-ı muteber-i şer'î için Katolik dünyasının reis-i ruhaniyesi olan Papa bile Hz. Muhammed (as)'a imân ile mükelleftir. Birkaç fakülte ikmal ederek ve itkâne de çalışan Katolik kilise fonksiyonerleri de Hz. Muhammed'e imân çaresizliği karşısındadır. Hüseyin Efendi buna şaşmamalıdır. İki değil beş fakülte bile ikmal ettikten sonra bir kitâbî, küfürden kurtulmak için Hz. Muhammed'e imân fakültesinden de geçmesi lazım gelir.

3. O, o (Allah-ü Zîşan) dır ki, Peygamberini hidâyet ile ve din-i hak ile gönderdi. Tâ ki, onu her din üzerine yükseltin. Ve şahid olmak için de Allah Teâlâ kâfidir.' (el-Fetih 48/28).

Bu âyet-i celîle üzerinde de bir parça i'mâl-ı zihn edersek hakikat gün gibi aşîkar olur. Cenab-ı Hakk, Resûlünün kendi tarafından hidayet ve din-i hakla mursel olduğunu beyan buyurduktan sonra 'Tâ ki, onu her din üzerine yükseltin.' buyurmaktadır. Din lafzı üzerindeki lââm-ı tarif cins içindir. Ezher olan liyuzhirehûdeki zamirin din-i hakk'a rucûudur. Şu halde bu fıkra-i celîlenin manası 'Yükseltilmesi için Resûl'ü Hak Din ile göndermiş oldu, yani Hak Din'in diğer bütün edyândan üstün kılınması için.' olmuş olur. İslâm'ın kâffe-i edyân üzerine zuhuru onların neshi demek olduğundan, İslam gelince bütün edyân-ı semâviyyenin - orjinal bile olsalardı yine mensuh olmaları ve itibardan sâkit sayılmaları lazım gelir. Şu halde din yalnız din-i İslâm'dır. İslam ise sadece Peygambere îmân ile mümkündür.

5. Ehl-i Kitabın Mümin Olmadığına Ve Lüzûm-ı Tekfirine Ait Olan Edille

Kur'ân-ı Kerîm bin dörtyüz sene evvel Ehl-i kitap hakkında en kat'î sözü söylemiştir. Kur'ân-ı Kerîm'e göre Ehl-i kitap mümin değildir. Ehl-i kitap'ın mümin olmadığını ifade eden âyât ve nusûs Resûl-i Ekrem Efendimiz'in risaletine îmân etmeden îmân-ı şer'in tahakkuk edemeyeceğini de ifade eder. Bu âyât-i celîleden de birkaçını kaydedelim:

1. *'Vaktâ ki onlara taraf-ı ilâhîden yanlarındakini musaddık olan bir kitap geldi, halbuki evvelce kâfirlere karşı fetih ve nusret isterlerdi. Fakat o bildikleri şey kendilerine gelince onu inkar ettiler. Artık Allah'ın lâneti kâfirler üzerinedir. Nefislerini, mukabilinde sattıkları şey ne kötü bir şey! O şey Allah'ın fazlından olarak kullarının dilediği zâta inzal etmiş olmasına haset ederek Allah Teâlâ'nın inzal ettiğini inkar etmeleridir. Artık gazaptan gazaba uğradılar. Kâfirler için bir mühîn azap da vardır. Onlara: «Allah'ın inzal ettiklerine îmân ediniz,» denilince, «Biz, bizim üzerimize indirilmiş olana îmân ederiz,» derler. Onun ötesindekini inkar ederler. Halbuki O da kendileriyle beraber olanı (Tevrat'ı) musaddık olan hak (bir kitap)tır. De ki: «Eğer siz îmân etmiş kimseler iseniz, bundan evvel Allah'ın peygamberlerini ne için öldürüyordunuz?»' (el-Bakara 2/89, 90, 91).*

Burada Fahreddîn er-Râzî hazretlerine göre Kur'ân-ı Kerîm, Tevrat'ta Hz. Muhammed (as)'ın risaletine ve onun risaletinin lüzûm-ı tasdîkine ait olan âyât-ı sübhâniyyeyi musaddık ve müeyyedir. Bi'set-i nebeviyyeden evel Beni Kurayza ile Beni Nadir, Evs ile Hazrec'e karşı bi'setini bekledikleri peygambere îmân edeceklerini söyler ve onunla el ele vererek kendilerini hâk-ı helâke sereceklerini söylerlerdi. Lakin peygamber gelince Benî İsrâîl'den olmadığı için küfür ettiler. 'İnkâr ettiler. Artık Allah'ın lâneti kâfirler üzerinedir' nass-ı kâti'inî okuduktan sonra biz Ehl-i kitaba mümin diyebilir miyiz? Bu nass'ı katia'ya

karşı gelebilir miyiz? Allah'ın tekfir ve lanet ettiği bir sınıfı daire-i îmândan çıkarmayarak onları - yalnız Allah'a îmân ettikleri için – mümin sayabilir miyiz? Bunların uhrevî mükafata nail olabileceklerini söyleyebilir miyiz? Söylesek bizim için nass-ı Kur'ân'ın inkarı lazım gelmez mi? Nass-ı sarîhin inkarı küfr-i sarîh değil midir?

Azıcık 'Nefislerini, mukabilinde sattıkları şey ne kötü bir şey! O şey Allah'ın fazlından olarak kullarının dilediği zâta inzal etmiş olmasına haset ederek Allah Teâlâ'nın inzal ettiğini inkar etmeleridir' kavli-i kerîmi ile 'Artık gazaptan gazaba uğradılar. Kâfirler için bir mühîn azap da vardır' fıkra-i celîlesi üzerinde duralım. Birinci fıkra-i kerimede inkar etmeleri, ikinci fıkrada ise gazap üzerine gazap ve kafirîn için hazırlanan azâb-ı elîmden bahsediliyor. Bu âyet-i celîlede mevzu bahs olan küfür, sıfat ise ve bizâtihî kâim değil ise acaba hangi mevsufa aittir ve kiminle kâimdir? Bu sıfat kendilerinden bahsedilen Ehl-i kitaptan başka kimin sıfatı olabilir?

Üçüncü âyet-i kerîmenin 'Kendilerine denince' fıkrasındaki zamir taife-i Yehûd'dan başka kime râcî olabilir? Kendilerine inzâl olunan Tevrat'e îmân eden, fakat haktan başka bir şey olmayan Hz. Kur'an'a küfreden taife-i Yehûd değil midir? Hülasa bu âyât-ı celîle Ehl-i kitabın küfrünü ifade etmek hususunda nass'dır. Nass inkar edilemez. Nass'ın inkarı kat'î surette münkirînin küfrünü istilzam eder.

2. 'Andolsun ki, 'Şüphesiz Allah, o Meryem'in oğlu Mesih'tir» diyenler kâfir olmuşlardır. Halbuki Mesih demiştir ki: «Ey İsrailoğulları! Benim Rabbim ve sizin Rabbiniz olan Allah Teâlâ'ya ibadet ediniz. Şüphe yok ki, her kim Allah Teâlâ'ya şerik koşarsa muhakkak Allah Teâlâ ona cenneti haram kılmış olur ve onun varacağı yer ateştir ve zalimler için yardımcılarından kimse yoktur.» (el-Mâide 5/72).

Mesîh b. Meryem'i ilâh i'tikad eden Nasârâ bu i'tikadları yüzünden mümin değillerdir. Bu âyet-i celîlede böyle bir i'tikadın kâbil-i tevil olmayacak bir şekilde küfür olduğu beyan buyuruluyor. Âyet-i kerîmenin mâ-ba'dini okuyalım:

'Elbette kâfir olmuşlardır, «Tanrı şüphesiz için üçüncüsüdür» diyen kimseler. Halbuki, bir olan Allah Teâlâ'dan başka hiç bir Tânrı yoktur. Ve eğer dediklerine nihâyet vermezlerse onlardan kâfir olanlara elbette pek acıklı bir azap dokunacaktır.» (el-Mâide 5/73).

Burada, 'Sen mi insanlara beni ve anamı Allah'tan başka iki ilâh ittihaz ediniz dedin?' (el-Mâide 5/116). âyet-i celîlesini de okuduğumuzda Nasârâ'nın Îsâ (as)'i ilâhe-i selâseden biri gibi tanıdıkları daha açıkça anlaşılır. Cenab-ı Hakk, 'Bir olan Allah Teâlâ'dan başka hiç

bir Tânrı yoktur' kavlı-i kerîm ile taife-i Nesârâ'yı reddediyor. 'Onlardan kâfir olanlara elbette pek acıklı bir azap dokunacaktır' kavlı-i kerîmde de küfür edenlerle murâd Nasrâniyet akidesi üzerinde kalanlardır. Bu kayıt kayd-i ihtirâziyedir. Birçok Nasârâ nasrâniyetten tevbe ederek İslâm'ı kabul ettikleri için azâb-ı elîm vâdinin nasrâniyet üzerinde kalanlara ait olduğunu daha açıkça izah içindir. Burada lam-ı te'kid ile te'kid edilen küfr-i Nasârâ'nın hiç bir vech ile teviline imkan verilemez.

Biz İsa (as)'ı felsefe-i hakkasına uyar şekilde ulûhiyyetini reddeden ve bu i'tikatta olanları tekfir eden hikmet-i ahiz bir âyet-i furkâniye daha okuyalım:

'Şüphesiz yok ki, «Allah, O Meryem'in oğlu Mesih'tir,» diyenler kasem olsun ki, muhakkak kâfir olmuşlardır. De ki: «Eğer Allah, Meryem'in oğlu Mesih'i ve O'nun validesini ve yerde bulunanların hepsini helâk etmek istese kim Allah'tan bir şeye mâlik olabilir! Göklerin de, yerin de ve bunların aralarında bulunanların da mülkü Allah Teâlâ'ya aittir. Dilediğini yaratır. Ve Allah Teâlâ her şeye tamamıyla kâdirdir.»' (el-Mâide 5/17).

Küfr-i Nasârâ sâbit olunca Hz. Muhammed (as)'a îmân şart olur. Başka türlü îmân olmaz.

3. 'Ey ehl-i kitâb! Muhakkak size resûlümüz geldi. Kitaptan gizlemekte olduğunuz birçok şeyleri size açıklıyor, bir çoğundan da geçiveriyor. Şüphesiz yok ki, size Allah Teâlâ tarafından bir nûr ve bir apaçık kitap gelmiştir. Allah Teâlâ, rızasına tâbi olanları onunla selâmet yollarına götürür ve onları izniyle zulmetlerden nûra çıkarır ve onları dosdoğru yola hidâyet eder.' (el-Mâide 5/15, 16).

Bu âyet-i kerîmede Cenab-ı Hakk, Yehûd ve Nasârâ'nın noksan-ı ahd ettiklerini hikayet ettikten sonra onları Hz. Muhammed (as)'ın risâletini tasdîke davet buyuruyor. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in açıkladığı fakat Ehl-i kitabın gizlediği çok şeyin arasında bi'set-i Muhammediyye ile müjdelenmeleri vardı. 'Bir çoğundan da geçiveriyor.', 'Sizin gizlemekte olduğunuz bir çok şeyi de izhar etmemekte' demektir.

Bu âyet-i celîle Ehl-i kitabın îmâna davet olunduklarını ifade eder. Hele bu âyetin mâba'di bulunan, 'Şüphesiz yok ki, «Allah, O Meryem'in oğlu Mesih'tir» diyenler kasem olsun ki, muhakkak kâfir olmuşlardır.' (el-Mâide 5/17). kavlı-i kerîmi okunduktan sonra halâ taife-i Nasârâ'nın küfründe şüphesiz neuzu billah- Hz. Kur'ân-ı inkardır. Zira hiç kimsenin nusûs-ı furkâniyede istediği şekilde tasarruf hakkı yoktur. Burada hiç kimsenin 'ben böyle düşünüyorum', 'ben fikrimde hürüm'- demek hakkı yoktur. İslâm'da fikirler kitapla sünnetin kontrolü altındadır.

Burada şu âyet-i celîle de ayrı bir delil teşkil eder:

'Ey ehl-i kitab! Peygamberlerin arası kesilmiş olduğu bir zamanda size apaçık beyanda bulunur olarak resûlümüz geldi. Tâ ki, «Bize ne müjdeleyici ve ne de azab ile korkutucu gelmedi,» demeyesiniz. İşte size müjdeleyici ve korkutucu geldi. Ve Allah Teâlâ her şeye tamamıyla kâdirdir.' (el-Mâide 5/19).

Bu âyet-i celîleye göre Cenab-ı Hakk, 'Bize beşîr ve nezîr gelmedi' denilmemesi için fetret devrinde peygamber gönderdiğini beyan buyuruyor. Hitap başkasına değil Ehl-i kitaba ait bir hitaptır. 'İşte size müjdeleyici ve korkutucu geldi.' kavî-i kerîmi peygamber gönderildikten sonra Ehl-i kitabın mazeret beyan edemeyeceğini açık bir şekilde ifade eder. 'O peygamberlerden sonra nâs için Cenâb-ı Hakk'a karşı bir mazeret bulunmasın. (en-Nisâ 4/165).

4. *'Ve eğer ehl-i kitap imân etseler ve ittikada bulunsalar idi, elbette Biz onların günahlarını setreder ve elbette onları nîmetleri bol cennetlere girdirirdik.'* (el-Mâide 5/65).

لو lafzı, ikinci şartın gerçekleşmemesinin birinci şartın gerçekleşmemiş olma mânâsının mevzuudur. *لو* lafzında meşhur olan budur. Bazan da, ikinci ihtimalin mümkün olmaması birincinin de mümkün olmamasını gerekli kılma mânâsında da isti'mal edildiği olur. 'Eğer o ikisinde (gökler ile yerde) Allah'tan başka ilâhlar olsa idi elbette ikisi de fesada uğramış olurdu.' (el- Enbiyâ 21/22) -âyet-i celîlesinde olduğu gibi. Burada birinci mânâda musta'meldir.

لو lafzı, geçmişte gerçekleşmemiş bir olayın varlığını farazî bir durumun gerçekleşmesine bağlar. Şöyleki, geçmişte gerçekleşmemiş olması onu mutlak surette olumsuz kılar ve bu şekilde bir olumsuzlanma da hem şartın hem de cevabın olumsuzlanmasını gerektirir. Mesela: 'Gelmiş olsaydın sana ikramda bulunurdum.' cümlesinde mütekelliminin ikramı muhatabın mecîet-i mefrûzune ve mukadderesine ta'lik olunmuştur. Burada muhatabın adem-i mecîeti bir emri maktu' ve muhakkaktır. O halde bu cümlede intifa-i ikram bihubbi-l haric intifa-ı mecîetihi sebebiledir. Âyet-i celîlede de *لو* lafzı aynı şekilde isti'mal edilmiştir. Şu halde âyet-i kerimeden intifâ-ı tekfîri seyyiât ve intifâ-ı duhûl-i cennetin intifâ-ı imân ve takva sebebiyle olduğunu anlamaktayız. Sebep olan cezanın intifâsı sebep olan şartın intifâsı yüzünden oluyor. Şart ise intifâsı muhakkak olan bir şart-ı mefrûzadır. Binaen aleyh bu âyetin mantûku şöyle olur:

'Kendilerinde kat'an iman ve takva bulunmayan Ehl-i kitap farazan Allah ve Peygamberi Hz. Muhammed (as)'a iman etmiş olsaydı Ben, onların seyyiâtını tekfir eder cennât-ı naîm'e idhâl ederdim.'

Mefhûm-ı âyet ise şu şekilde ifade edilebilir:

Onların seyyiâtını affederek cennât-ı naîm'e idhâl etmedim. Zîrâ onlar Allah ve Peygamberi Hz. Muhammed'e iman etmediler.

Görülüyor ki Ehl-i kitap ind-i ilâhîde mümin değillerdir. Değillerdir zîrâ iman-ı şer'îde îmân-ı bi'r-resûl şarttır.

5. 'Ve dediler ki, Rahmân kendisine veled itti haz ediverdi. Andolsun ki, pek çirkin bir şey olarak (meydana) gelmiş oldunuz. Az daha ondan dolayı gökler çatlayacak ve yer yarılacak ve dağlar yıkılıp yerlere geçecekti. Rahmân'a veled isnat etmelerinden dolayı. Halbuki, veled itti haz etmek, Rahmân için layık olamaz. Göklerde ve yerde olan şeylerin hepsi de Rahmân'a kul olarak vücûda gelmiş şeylerden başka değildir.' (Meryem 19/88-93).

Cenab-ı Lemyezeli Hazretleri âyât-ı sâbıkada abede-i evsâmı reddettikten sonra bu âyât-ı celîle ile kendisine veled isnad edenleri de reddediyor. Yehûd Üzeyr'in, Nasârâ Mesîh (as)'ın ibnu'llah olduğunu iddia ediyorlardı. Müşrikîn-i Arap da melâike-i kirâmın benatu'llah olduklarını söylüyorlardı. Bu âyet-i celîle her üç sınıfı red için sevk olunmuştur. Böyle bir davânın derece-i nihayede münker olduğunu beyan buyuran Rabbu'l-âlemîn bu sözlerin infitâr-ı semâvât, inşikâk-ı arz ve hurûr-ı cibâle sebep olacak kadar gazâb-ı ilâhîye mûcip bulunduğunu izah buyuruyor. Bu âyet-i kerîmeyi okuduktan sonra akâid bilmelerinde ısrar eden ve bütün murselînin davet ettikleri bir akâde-i hakkiyeyanaşmayan Ehl-i kitap hakkında ne diyebiliriz? Kur'ân-ı Kerîm'de hangi bir günahkar hangi bir günahı yüzünden bu şekilde tehdit edilmiştir. Bu tehdit yalnız ve yalnız Lem yelik ve lem yûled sıfatıyla muttasıf olan ulu Allah hakkında veled itti haz-ı gibi bir küfür savurulduğu takdirde olabilir.

Şimdi soruyorum, acaba Ehl-i kitap mümin midir?

6. Cenab-ı Hakk İndinde Dinin Yalnız Ve Yalnız İslâm Olduğunu Nâtik Olan Edille

1. 'Şüphe yok ki Allah indinde din, İslâm'dan ibarettir. O kendilerine kitap verilmiş olanların ihtilatta bulunmaları ise kendilerine ilim geldikten sonra aralarındaki mücerret

hasetten dolayıdır. İmdi her kim Allah'ın âyetlerine küfür ederse, şüphe yok ki Allah Teâlâ Serü'lhisab'tır.' (Âl-i İmran 3/19).

Bu âyet-i celîlenin ilk fıkrası 'ان' lafzı ile müekked bulunuyor. İnd-i ilâhîde ta'rîf-i hasr-ı ifade ediyor. Şu halde -إِنَّ الدِّينَ الْمَقْبُولَ عِنْدَ اللَّهِ لَإِلاَّ الْإِسْلَامَ - إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ- (Allah katında İslam'dan gayrı makbul din bulunmamaktadır.) ve yahud - لا دين مرضيا لله تعالى سوى - الاسلام (İslam'dan başka Yüce Allah'ı razı edici başka din yoktur) demektir. Bu manaya nazaran Cenab-ı Rabbu'l alemîn Hazretlerince makbul olan dinin yalnız ve yalnız din-i İslâm olduğu sâbit olur. Allah indinde İslâm'dan başka asla makbul olan bir din mevcut değildir. Örf-i hâss-ı şerîatte İslâm îmân demektir. Âyet-i celîlede Ehl-i kitaptan bahsedilmektedir. - وَمَا اخْتَلَفَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ (O kendilerine kitap verilmiş olanların ihtilatta bulunmaları ise) fıkrası tefsir edilirken Ebüssuûd tefsirinde deniliyor ki:

'Âyet, Peygamber Efendimiz tarafından getirilen İslam'ı terk ve nübüvvetini inkar ettiklerinde Yehûd ve Nasârâ hakkında indirilmiştir. - بغيا بينهم - 'Aralarındaki mücerret hasetten dolayı' demek, 'bu konudaki tereddüt veya gizemden dolayı değil' anlamındadır.' 'Her kim Allah'ın âyetlerine küfür ederse' fıkrasının tefsirinde Ebüssuûd Efendi:

'Yani Allah katında dinin İslam olduğunun zikredildiğini anlatan âyetler veya Allah'ın âyetlerinden herhangi bir âyet.' şeklinde açıklamaktadır.

Esasen âyetin başka şekilde tefsiri ve tevili mümkün de değildir. Şu halde Cenab-ı Hakk indinde din-i makbûlun yalnız İslâm olduğu hakkındaki âyetin veyahud bundan başka herhangi birinin inkârı asla küfürden başka bir şey ile tefsir edilemez.

Yukarıda örf-i hâss-ı şerîatte İslam'ın îmân demek olduğunu söylemiştik. Bunun böyle olduğu Sahih-i Müslüm'deki şu ehâdis-i şerîfle de sâbittir:

'İbni Ömer radiyallahu anhümâ'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

'İslam beş temel üzerine bina kılınmıştır: Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Resulü olduğuna şahitlik etmek. Namazı dosdoğru kılmak, zekâtı hakkıyla vermek, Allah'ın evi Kâbe'yi haccetmek ve Ramazan orucunu tutmak.'³³

Müslim Kitabü'l İman'ın İmân, İslâm, İhsân Beyânı Bab'ında ilk kabzettiği hadîs-i şerîfin bizi alakadar eden kısmını sunuyorum:

³³ Müslim, "İmân" 19-22.

'Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in yanında otururken elbisesi bembeyaz, saçları simsiyah bir adam yanımıza çıkageldi. Üzerinde, yolculuğa delalet eder hiçbir belirti yoktu. Üstelik içimizden kimse onu tanııyordu da. Gelip Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in önüne oturup dizlerini dizlerine dayadı. Ellerini bacaklarının üstüne hürmetle koyduktan sonra sormaya başladı: 'Ey Muhammed! Bana İslâm hakkında bilgi ver!' Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) açıkladı:

'İslâm, Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in O'nun kulu ve elçisi olduğuna şehâdet etmen, namaz kılman, zekât vermen, Ramazan orucu tutman, gücün yettiği takdirde Beytullah'a haccetmendir.' Yabancı: 'Doğru söyledin' diye tasdik etti.³⁴

Yukarıdaki âyet-i beyyine ve buradaki ehâdis-i şerif İslâm ve imânın ne demek olduğunu izâh için pek kâfi. Allah indinde makbul olan din yalnız din-i İslâm olunca islâm vasfını taşıyabilmek için Allah'ın olduğu gibi Cenab-ı Resûlullah'ın da nebî-yy-i mürsel olduğuna imân şarttır.

2. 'Ve her kim İslâm'dan başka bir din ararsa elbette ondan kabul edilmez ve o ahirette hüsrâna uğramışlardan olur.' (Âl-i İmran 3/85).

Âyet-i sâbika 'Ve biz ona müslimleriz.' (Âl-i İmran 3/84) fıkrası ile nihâyet bulduğundan Cenab-ı Hakk, bu âyet-i celîle ile indallah makbûl olan dînin yalnız din-i İslam olduğunu ve İslam'dan başka asla bir dinin makbûl ve merdiyy olmadığını ve olamayacağını izah buyuruyor. Bu âyet-i celîle münasebetiyle Fahreddîn er-Râzî şu satırları da kaydediyor:

'Devamında Cenab-ı Hakk, İslam'dan gayrı dine sahip olanların Allah katında makbul olmayacakları gibi hüsrana dâcâr olacaklarını da açıklamaktadır. Ahiretteki hüsrân ise mükâfaat yoksunluğu ve ceza mahkumiyetinden ibarettir.'

Görülüyorki İslâm'dan başka din yoktur. Müslim olmayan mümin değildir. Müminolmayan ahirette hüsrana mahkumdur. Hüsrân ise hirmân-ı sevap ve mahkûm-i azap olmak demektir.

3. 'İmdi Allah Teâlâ her kime hidâyet etmek isterse onun göğsünü İslâm için genişletir. Ve her kimi dalâlete düşürmek dilerse onun göğsünü daraltır, sıkışmış bir hale getirir, sanki zorla göğe yükselecek imiş gibi (bulunur). İşte Allah Teâlâ imân etmeyenlerin üzerine böylece pislîği (havale) kılar.' (el-En'âm 6/125).

³⁴ Müslim, "İmân" 1.

Âyet-i celîlenin uzun boylu tefsirine lüzum yok. Cenab-ı Hakk bir insanın hidâyetini dilerse onun kalbini İslâm için hazırlar, daha doğrusu onun kalbinde îmân ve islâmın fevâid ve mehâsinini idrak edecek bir bilgi halk eder. Bu âyet-i celîleye göre hidâyet İslâm'dır. İslâm'ın öte tarafı küfür ve dalalettir.

4. *'Bugün sizin üzerinize nîmetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslâmiyet'e razı oldum. İmdi her kim son derece açlık halinde çaresiz kalırsa günaha mütemayil olmaksızın (o memnu' etlerden hayatını kurtaracak miktar yiyebilir). Şüphesiz ki, Allah Teâlâ gafurdur, rahîmdir.'* (el- Mâide 5/3).

Bu âyet-i celîle de yine açıktır. Bu âyet-i celîleden de Cenab-ı Hakk'ın razı olacağı dinin yalnız ve yalnız dini İslâm olduğu anlaşılmaktadır.

Buraya kadar Resûl-i Ekrem Efendimiz'e lüzûm-ı îmânı ifade eden bir çok edille-i beyyine; Ehl-i kitabın küfrünü nâtık olan birçok âyât-ı kerîme; Peygamber Efendimiz'in kâffe-i nas'a gönderilmiş bir peygamber olduğunu ifade eden birçok nusûs-ı celîle; ve en nihayet Cenab-ı Hakk indinde makbul olan dinin yalnız din-i İslâm olduğuna nâtık olan birçok delâili kaydetmiş bulunduk. Yukarıda bütün bunlardan evvel de İslâm tarihi boyunca misline tesadüf edilemeyen bir icma delili sunmuştuk. Bütün bunlar îmân-ı şer'ide îmân-ı bir-rusul'un şart olduğunu güneşten daha vâzıh bir hakikat halinde meydana koymuştur. Bütün bu edille Resul-i Nebiy-yi Ümmî Hazretlerine îmân etmeyenlerin mümin olmayacağını ifade eder. İmân ile küfür arasında vasıta yoktur. Resûl-i Ekrem Efendimiz'e îmân edemeyen Ehl-i kitap mümin değildir. Müslümanlık, Hristiyanlık ve Yahûdilik arasındaki farklar sûrî değil hakîkidir. Müslümanlık, Hristiyanlık ve Yahûdiliğe nispetle büsbütün ayrı bir teori, ayrı bir din ve ayrı bir felsefedir. Naîm-i uhreviyye yalnız ve yalnız ehli îmân içindir. Bunun da delillerini görmüş bulunduk. Şu halde Ehl-i kitabın yalnız Allah'a olan îmânı muteber değil ve bu sebeple onlar kâffe-i naîm-i uhreviyyeden mahrumdurlar.

Îrâd-ı edille esnasında sözü uzatmış değilim. Burada kaydettiğim delâil-i vâzıh bu davânın ispatı yolunda yazılmış yalnız birkaç âyet-i furkâniyeden ibarettir. Bu davâyı bunlardan başka yüzlerle âyet ve hadis ile daha istidlal edilebilir. Cozo'nun bu biçim tefsirleri ilm-i din ile münasebetini kesmiş durumunda bulunan birçok zavallı müslüman kardeşimin çok derin bir dalâlete sürüklenmesine sebep olabilir. Allah'tan korkarım. Sükut edemem. Cozo mert ise bu yazıyı Glasnik'de neşreder. Bildiğimden üstün bir mertliği varsa tevbe eder ve tevbesini Glasnik sahifelerinde ilan eder.

7. Cozo'nun 11 - 12 Numaralı Glasnik'de Tefsir Ettiği Âyet-i Kerîme'nin Tefsir Ve Tevili Hakkında Birkaç Kelime

'Siz insanlar için çıkarılmış hayırlı bir ümmetsiniz, maruf ile emredersiniz, münkerden nehy eylersiniz ve Allah Teâlâ'ya imân ediyorsunuz. Eğer ehl-i kitap da imân etselerdi elbette kendileri için hayırlı olurdu. Onlardan mü'min olanlar vardır, en çoğu ise fâsık kimselerdir.' vd... (Âl-i İmrân 3/110).

'Hepsi müsavî değildirler. Ehl-i kitaptan bir müstakim cemaat vardır ki, gece saatlerinde Allah Teâlâ'nın âyetlerini okurlar ve onlar secde ederler. Allah Teâlâ'ya, ahiret gününe imân ederler, marûf ile emir, münkerden nehy eylerler. Ve hayırlı işlere koşarlar ve işte bunlar sâlih kimselerdendirler. Ve hayırdan her ne yaparlarsa elbette küfrana uğramıyacaklardır. Ve Allah Teâlâ o muttakîleri hakkıyla bilendir.' (Âl-i İmrân 3/113-115).

Glasnik'i okuduktan sonra Çasni Kur'an' a³⁵ müraccat ettim. Orada merhum Çauseviç³⁶ ile Panca'nın³⁷ yaptığı tercüme doğru dürüst görünce sevindim. Hüseyin Efendi bu âyet-i kerîmenin tefsirine ait olan yazısında Hristiyan yazarlarından Frano Frajiniç'in bir yazısından bir cümle kaydetmişti. Ben bu cümlede Hristiyan akâidinde aykırı bir şey görmedim. Bir Hristiyan kilise adamının kendi akâidi hilafında bir şey yazması beklenemez. Bu cümleden sadece bir şey öğrendim. Frano Frajiniç bu yazısında müslümanlara 'nagrada' vadetmiyordu. İslam akâidini kendi felsefesine uydurmaya çalışan malesef biziz. Cozo, Peygamber Efendimiz'e imân etmeyenlere 'nagrada' daha doğrusu cennet vadediyor. 'Nagrada' ile cenneti kastetmemiştir denilemez. Zîrâ ahiretin 'nagrada'sı cennettir. Cozo, onları sâlihîn zümerâsına idhâl ederek sâlihîn'e vadedilen ecrin onlar için garanti altında bulunduğunu söylüyor.

³⁵ Yüce Kur'an, Cemaleddin Çauseviç (ö.1938) ve Muhammed Panca (ö. 1962) tarafından tercüme edilmiş Kur'an-ı Kerim'in Boşnakça meâli.

³⁶ 1870-1938 yılları arasında yaşamış Boşnak alimi. İstanbul medreselerinde eğitim gördükten sonra Cemaleddin Çauseviç, önce Yemen'e daha sonra Mısır'a geçti ve burada Abduh'u ve onun ıslahatçı çalışmaları ile tanışma imkanı buldu. Bosna Hersek'e geri döndüğünde Alimler Birliği üyeliği ve Şeriat Mahkemesi Okulu profesörlüğünden sonra, 1913 yılında Yugoslavya Müslümanları Reisü'l-Uleması seçildi. 1930 yılına kadar bu görevi ifa etmiş bulundu. Daha fazla bilgi için bkz: "İstaknuti Alimi", İlmijia, erişim: 29 Mart 2018, "İstaknuti Alimi".

³⁷ 1897-1962 yıllarında yaşamış Boşnak alimi. Mektep, rüştiye ve medrese ve Şeriat Mahkemesi Okulu'ndan mezun olduktan sonra Muhammed Panca, eğitimine Yüksek İslam İlahiyatı'nda devam eder. Çalışma hayatına Atmeydanı Medresesi'nde öğretmen olarak başlayan Panca, kısa bir süre sonra Şeriat Mahkemesi Okulu öğretmenliği ve nihayet Yüksek İslam İlahiyatı öğretim görevlisi olarak görevlendirilir. Alimler Birliği üyeliğinin dışında *El Hidaye* dahil bir çok dergide yayınlanmış makalelerinin ve editörlüğünün yanı sıra, Sırp Çetniklere karşı mücadeleye katılmış ve bu yüzden bir kaç kez de mahkum edilmiştir. Daha fazla bilgi için bkz: "İstaknuti Alimi".

Cozo bu arada:

'Kur'ân'a göre seçilmişliği veya dışlanmışlığı önceden belirlenmiş ümmetler ve toplumlar bulunmamaktadır. Her toplumun tanımlanması, bu tanımlanmanın teyit edilmesi ve bu sayede belirli bir yer edinmesi çalışmaları ve meydana getirmiş olduğu eserler vasıtasıyla yapılmaktadır. Toplumlar arasında olduğu gibi bireyler de kendi aralarında eşittirler. Aidiyet veya taşımakta oldukları isim hiçbir öncelik, ayrıcalık sebebi olmamaktadır.' - cümlelerini kaydediyor. Bu cümlelerde sevk-i kelâma bakılırsa Cozo, ind-i ilâhî'de İslâm toplumu ile Ehl-i kitap toplumları arasında, Müslüman ismi taşıyanlar ile Ehl-i kitaba ait isimleri taşıyanlar arasında hiç bir fark olmadığını söylemek istiyor. Buna nazaran İslâm zayednica'sına³⁸ mensup Müslüman ismini taşıyan bir adam, ismini değiştirerek başka bir zayednica'ya mal olursa günah işlemiş değildir. Bunu böyle söylerken Cozo, yukarıda kaydettiğimiz, 'Hepsi müsavî değildirler. Ehl-i kitaptan bir müstakim cemaat vardır ki, gece saatlerinde Allah Teâlâ'nın âyetlerini okurlar ve onlar secde ederler.' (Âl-i İmrân 3/113) - âyet-i celîlesine istinâd ediyor. Âyet-i celîlenin zâhirinden anlaşılan bu imiş. Ya Rabbe'l âlemîn! Böyle de dalâlet olur mu?

Cozo bilmelidir ki, Kur'ân-ı Kerîm'in âyetlerini Kur'ân-ı Kerîm'in âyetleri veya Büyük Peygamber'imizin sünnet-i seniyyesi tefsir eder. Yukarıdaki âyât-ı celîleden sonra bu âyet-i beyyinenin de onlarla telfikî lazım gelir. Kur'ân-ı Kerîm bir tenâkuz ve tezat mecmuası değildir ki Cozo'nun bu âyet-i celîlenin tefsirinde ileri sürdüğü mütalâa kabul edilmiş olsun. Burada düşünülecek bir şey daha var. Ehl-i kitaptan murad Yahûdiyyet ve Nasrâniyyet üzerinde ısrar edenler ise bunlar hangi âyât-ı ilâhîyi okuyormuş acaba? İncil ile Tevrat'ın tahrif ve tegayyür edilen âyetleri Allah'ın âyetleri değildir. Aynı zamanda Ehl-i kitabın secdesi, daha açık söylemek lazım gelirse namazı var mı? Varsa bunların namazı nasıl namazmış acaba? Maksadım sadece sahife karalamak değildir. Bunun için yalnız 'Hepsi müsavî değildirler. Ehl-i kitaptan bir müstakim cemaat vardır ki, gece saatlerinde Allah Teâlâ'nın âyetlerini okurlar ve onlar secde ederler.' (Âl-i İmrân 3/113) âyet-i celîlesi üzerinde kısa bir îzâhla iktifa edeceğim.

Bu âyet-i kerîmede 'Hepsi müsavî değildirler.' ile murad yukarıda 'Onlardan mü'min olanlar vardır, en çoğu ise fâsık kimselerdir.' fıkra-i celîlesini takrirdir. 'Onlardan mü'min olanlar vardır' demek 'Allah'a ve Muhammed (as)'a îmân edenler' demektir. 'En çoğu ise fâsık kimselerdir.' ile murad îmâna yanaşmayan, ehl-i îmân'a buğz eden ve onlarla daima harb ve cidal halinde bulunan Ehl-i kitaptır. İşte 'Hepsi müsavî değildirler' bu mânânın

³⁸ Topluluk.

takriridir. - مَنْ أَهْلَ الْكِتَابِ - fıkrasındaki Ehl-i kitap ile murad İslâm'ı kabul eden Ehl-i kitaptır. Ebüsuûd Efendi bunu tefsir ederken:

'Bunlardan murad Abdullah b. Selam, Sa'lebe b. Saîd, Esyed b. Ubeyd ve arkadaşları gibi müslüman olanlardır.' buyuruyor. Bunların Necran Hristiyanlarından kırk, Habeş Hristiyanlarından otuz iki, Bilâd-ı Rûm'dan üç kişi oldukları rivayet edilmektedir. Bunlar Nasrânî iken Resûlullah Efendimiz'eîmân ederek zumerâ-i Ensâr'a iltihak etmişlerdi. Bunlar arasında bi'set-i nebeviyyeden evvel Hanifiyyet üzerinde bulunarak i'lân-ı risâletten sonra Hz. Peygamber'eîmân eden Es'ad b. Zürâre, Bera b. Ma'rur, Muhammed b. Mesleme ve Ebû Kays Sırme b. Enes gibi Müslümanlar da vardır. Bunlar da kütüb-i sâlifeden istifade etmiş insanlardı. İşte Ehl-i kitapla murad bunlardır. 'Gece saatlerinde Allah Teâlâ'nın âyetlerini okurlar' fıkrasındaki âyât-ı ilâhiyye ile murad âyât-ı celîle-i Kur'âniyyedir. Bunların secdesinden de murad kül'ü murad ederek cüz'ü zikretmek³⁹ alâkasıyla mecâzdır. Âyet-i celîlenin müfredâtı üzerinde dururken bu şekilde mânâ vermek mecburiyetindeyiz. Âyât-ı sâbika burada böyle bir tasarrufu îcâb etmektedir. Bir âyet bir âyeti tahsîs edebilir. Usûl-i Fıkh'ın muktezâsı da budur. Binaen aleyh Cozo'nun yaptığı tefsir, تفسیر بما یرضی الله - değil - تفسیر بما یرضی حسین افندی کوزو - dur.

Hüseyin Efendi Glasnik'teki bu yazısında şu satırları da yazıyor:

'Ehl-i kitabın İslâm'ı kabul eden Hristiyan ve Yahûdilere tahsisi doğru değildir. Evvelce Ehl-i kitaptan iken sonra İslâm'ı kabul eden Müslümanların diğerlerine nispetle bir imtiyazı yoktur. İslâm'ı kabul etmeden önce bir Müslümanın müşrik, Yahûdî veya Nasrânî olduğuna bakılmaz. İslam'ı kabul eden her fert yalnız Müslümandır. Birinin diğeri üzerine bir imtiyazı yoktur. Şu halde bugüne kadar bu âyet-i celîleyi tefsir eden müfessirlerin Ehl-i kitabı bu manaya vermesi zâhir-i âyetle kabil-i telif değildir.'

Cozo'nun bu nazariyesine yukarıda da cevap verilmişti. Evet! Bu âyet-i celîlede Ehl-i kitabı müfessirîn hazerâtının buyurduğu vechile İslâm'ı kabul eden Ehl-i kitap manasını vermek mecburiyetindeyiz. Yukarıda mevzubahis ettiğimiz âyât-ı celîle bu âyet-i beyyinedeki Ehl-i kitabı tahsis etmiştir. Cozo'nun dediği gibi yaptığımız takdirde âyât-ı kerîme arasında tenâkuz olmak lazım gelir. Kur'ân-ı Kerîm'de âyetin âyet ile tahsisi olur fakat - hâşâ - tenâkuzu olmaz. Hüseyin Efendi burada yanılmıştır.

Unutmayalım ki bilinecek ayrı bir hakikat daha vardır: Resûl-i Ekrem Efendimiz'e îmân etmeden önce Allah'ı ikrar eden Ehl-i kitap sırası gelince İslâm'ı kabul ve i'tinak ederse

³⁹ ذکر جزء ارادی کل - metindeki esas ifade.

‘İşte onlar ki, sabrettikleri sebebiyle mükâfaatları kendilerine iki defa verilecektir.’ (el-Kasas 28/54) -imtiyazına mazhar olacaklardır. Bunlar kable’l İslâm da Allah’ı tanımış oldukları için ba’del İslâm Cenab-ı Hakk kendilerini iki ecirle me’cûr kılacaktır. Lütfen şu âyet-i celîleyi okuyalım:

‘Bundan evvel kendilerine kitap vermiş olduğumuz kimseler ki, onlar buna imân ederler. Ve onlara karşı tilâvet edildiği zaman dediler ki: «Buna biz imân ettik. Şüphesiz ki, bu Rabbimizden (gelen hak) bir kitaptır. Şüphesiz ki, biz bundan evvel müslümanlar olmuşuk.» İşte onlar ki, sabrettikleri sebebiyle mükâfaatları kendilerine iki defa verilecektir. Ve onlar fenalığı güzellikle bertaraf ederler ve kendilerini merzûk ettiğimiz şeyden infakta bulunurlar.’ (el-Kasas 28/52, 53, 54).

Bu âyet-i celîleyi izâh eden şu hadîs-i şerîf’e de dikkat edelim:

‘Üç sınıf insan vardır ki, onların sevapları iki kattır: Kitap ehlinde olup da hem kendi peygamberine hem de Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem’e iman eden kimse; hem Allah’ın hakkını hem de efendisinin hakkını yerine getiren köle; câriyesi bulunan ve bu câriyeyi güzelce terbiye eden, iyice eğitip öğreten, sonra da onu âzat edip kendisiyle evlenen kimse. İşte bunların iki kat ecri vardır.’⁴⁰

Yukarıdaki âyet-i celîle ve bu hadîs-i şerîf’e göre müminîn Ehl-i kitabın ötekilere nispetle bir imtiyazı var. Şu halde me’cûr olma bakımından bütün Müslümanların aynı olmadığı tebeyyün eder. Bazı Müslümanlar diğer diğerlerine nispetle imtiyaz sahibi olsa ne olur acaba?

Bu âyet-i kerîme üzerinde daha ziyâde durmayacağım.

İkinci âyet-i celîleye gelelim:

‘Şüphesiz ki, mü’minler ile Yahudilerden ve Nasârâ ile Sâbii tâifesinden herhangi kimseler Allah Teâlâ’ya, ahiret gününe imân edip sâlih amellerde bulunmuş olurlarsa onlar için Rableri indinde mükâfaatlar vardır. Ve kendilerine asla korku yoktur. Ve onlar mahzun da olmayacaklardır.’ (el-Bakara 2/62).

Burada Çasni Kur’an’a baktım. Baktım ve Allah’a hamedederek Çauşeviç ile Panciç’in (Rabbim her ikisine de gani gani rahmet eylesin.) ruhlarına bir Fatıha-i Şerîf okudum. Bu âyet-i celîlenin tahlîli üzerinde de üç beş kelime konuşalım.

⁴⁰ Buhârî, “İlim” 31, “Nikâh” 12; Müslim, “İmân” 241; Tirmizî, “Nikâh” 25; Nesâî, “Nikâh” 65; İbni Mâce, “Nikâh” 42.

Yukarıdaki *أَمَنُوا* (îmân edenler) kelimesi ile aşağıya doğru gelen *مَنْ آمَنَ* (îmân eden) ifadesi aynı manaya verilemez. *يا ايهاالذين آمنوا آمنوا الخ* (Îmân etmiş olanlar! Îmân ediniz. v.d.)⁴¹ âyet-i kerîmesinde *أَمَنُوا*'yu devâm-ı îmân manasını vermek mecburiyetinde olduğumuz gibi bu âyet-i beyyinede de *أَمَنُوا* kelimesine 'lisan ile îmân edenler.' manasını vermekçaresizliği karşısındayız. Esasen yukarıda saydığımız âyât-ı kerîmenin de îcâbı budur. Bu tarz tahlîle göre mânây-ı âyet şöyle olmak lazım gelir:

'Yalnız lisan ile îmân edenler, Yahûdîler, Nasrânîler ve Sabîiler (arasında) Allah'a ve yevm-i ahirete îmân ederek amel-i sâlîh işleyenler için Cenab-ı Hakk indinde ecri vardır. Böyleleri asla korkmayacak ve mahzûn olmyacaklardır.'

Âyet-i kerîme bu şekilde tahlîl edilebilir zîrâ Cozo'nun verdiği manaya göre *مَنْ آمَنَ* fikrasının – hâşâ – haşv olması lazım gelir. Çauşeviç ile Panca bu hakikate âgâh oldukları için doğru dürüst tercüme etmişler. Hüseyin Efendi ise âyet-i celîleyi kendi felsefe-i dâhiyesine uydurmak istemiş bulunuyor. Bunu haksız olarak yapıyor. Kur'ân-ı Kerîm peygamber Efendimiz'in tefsir ettiği şekilde tefsir edilir. Herkesin istediği şekilde tefsirine mücade edilirse Hazret-i Kur'ân çığrından çıkarılmış olur.

Hülâsa Ehl-i kitap mümin değildir. Mümin olabilmek için Hz. Muhammed (as)'ın risaletine îmân etmek lazım gelir. Hz. Muhammed (as)'ın risaletini tasdik etmeyenler Cenab-ı Hakk'a îmân etmiş, etmemiş îmân-ı şer'î ile mümin değillerdir. Şu halde Ehl-i kitap da îmân-ı şer'î ile mümin değildir. Mümin olmayanlar müsâb olmayacaklardır. Cennet ehl-i îmân için yaratılmış bir dâr-ı nimettir. Bütün bu hakâik-i nusûs-u celîle-i Kur'âniye, sünnet-i seniyye-i nebeviyyeyi ve icma-ı ümmeti inkar etmiş sayılırlar. Böyle bir hakîkatın inkârı ise küfre müeddidir. Münkirîne tecdîd-i îmân lazım gelir.

Buraya kadar yapılan tedkîkten sonra bugüne kadar gelen Akâid ülemâsının yazdığı eserlerden istidlal maksadıyla bir tek cümle nakletmeyeceğim. Nakletmeyeceğim zîrâ yukarıda bin dörtyüz senelik uzun bir zaman arasında yetişmiş ne kadar kelim müellifi varsa bu hususta müttefiktirler. Bütün bunlara göre îmân-ı şer'î için yalnız Hz. Muhammed (as) değil bütün peygamberân-ı izâm hazerâtına îmân şarttır. Peygambere îmân etmeyen Allah'a da îmân etmemiş sayılır. Arzu edenler kütüb-ı mütekaddimîn ve müteahhirîne müracaat edebilirler.

8. Dünya Teceddüd Perverleri Buna Razi mı?

⁴¹ Nisâ, 4/136.

Cozo her zaman teceddüd hayrânı ülemadan bahseder. Cemâleddin Efgânî, Muhammed Abduh, Reşîd Rızâ, Mahmûd Şeltût ve emsâlinin isimlerini anar. İmâm-ı Hümâm Ebû Hanîfete 'n-Nu'mân'ı anmaz. Hatırına geldi. Acaba merhûm Efgânî, merhûm Abduh, Reşîd Rızâ veya Şeltût hayatta olsalardı bu mes'ele üzerine Hüseyin Efendi'ye ne diyeceklerdi? Tasvîp mi, tahtie mi edeceklerdi? Bu suâlin cevabı pek açıktır. Vallahi tasvip etmeyeceklerdi. Vallahi Cozo'nun bu münasebetsiz fikirlerini tezyîf ederek kirli bir paçavra halinde yüzüne çarpacaklardı. Müşârun ileyhim teceddüd perveriydiler ama Hüseyin Efendi gibi değil. Hüseyin Efendi bütün hudutların öte tarafına geçmiştir.

Bilmem! Hüseyin Efendi Glasnik sahifelerini doldururken yazı yazacak mevzu kütliğine mi maruz kalmıştır, nedir? Kalemi eline alır, daima lüzumsuz, azîb mevzular üzerinde dolaşır. Haşır, haşr-ı rûhânî imiş! İsâ (as) mevt-i tabî ile meyyitmiş! Zekâtın rub 'ul aşr olduğu Kur'ân-ı Kerîm ile sâbit değilmiş!⁴² Ehl-i kitab sâlihîn zümerasındanmış ve tabî müminmiş! Onlar da müsâb olacaklarmış! Hele 11-12-1974 numaralı Glasnik'deki yazısı a'zabu azâib değilse nedir? Ben Cozo'nun bu yazıyı yazmaktaki maksadını anlayamıyorum. Bu yazı ile Cozo'nun edyân-ı semâviyye müntesipleri arasında bir diyalog yapmak istediği göze çarpıyor. Bana kalırsa bu diyalog tahrîf-i hakâikle yapılamaz. Böyle bir şeye bugünkü Ehl-i kitap da kanmayacaktır. Diyalogun başka yolları var. Bugün yalnız edyân-ı semâviyye müntesipleri arasında değil, idealist, ateist bütün efrâd-ı beşer arasında bir kardeşlik diyaloguna ihtiyaç var. İslâm her renkteki bütün insanlar arasında bir kardeşliğin tesisi için lazım gelen ahkâm-ı fâdile ve âdile ile doludur. Bu iş için İslâm'ın ahlak kuralları yeterdir. Böyle bir vazîfenin ifâsı için tahrîf-i hakâike gidilmez. Bence Cozo'nun bu yazılarından kâr beklenmez. Bu yazılar zararlıdır. Evet zararlıdır, zîrâ Glasnik dünyanın her tarafına gönderilir. Bu yazı Mısır'da, Suriye'de, Cezâir'de, Irak'ta İran'da veya Pakistan'da; hatta Fransa, İngiltere veya Amerika'da okunursa faydalı olmaz. Kâr edecek yerde Cozo bu yazılarla kapanması kolay olmayan bir polemik kapısının açılmasına sebebiyet vermiş olabilir. Bunun için bu yazıları zararlıdır. Yapıcı değil yıkıcıdır.

Bu yazıya nihayet vermeden önce tekrar hitâb-ı âtîyi yapmak mecburiyetindeyim. Muhterem Diyanet İşleri yönetmenleri! Bu yazı bir himmet neticesidir. Ter döke döke yazılmıştır. Rica ederim ihmâl etmeyiniz, okuyunuz, muhâkeme ediniz! Bu yazı İslâm'ın esâsât-ı i'tikâdiyyesini müdafâ için yazılmıştır. Bütün Müslümanların ve bilhassa bütün medreselerimizde okuyan çocuklarımızın itikatlarını savunmak için kaleme alınmıştır. Allah

⁴² Birkaç gün sonra Cozo bu dini Hz. Ebû bekir ile Hz. Ömer'den de daha ziyade ve daha güzel anladığını iddia edecektir galiba.

rızası için harekete geçiniz. Allah rızası için Cozo'yu bu saçma yazıların neşrinden men ediniz. Allah rızası için Gazi Hüseyinbeg ve Alâuddin Medreseleri'nin iskriptalarını tetkik ediniz. Bu kıymetli müesseselerimizde 'Cozoizm'in okutulmasına mâni olunuz. Cozo'nun Diyanet İşleri'nden uzaklaştırılması bile farz olmuştur. Bu işten ben de mes'ûlum, fakat asıl mes'ûliyeti taşıyan sizsiniz. - کلکم راع و کلکم مسؤل عن رعیتہ -

Kemal Aruçi,

Gostivar Kazasına Tâbi Vrapçište Vaizi, 15.05.1975

Sonuç

Kemal Aruçi, ele aldığımız bu makalesinde yaşadığı dönemde “modern” diye tabir edilen fikriyatın bir temsilcisi konumundaki Hüseyin Cozo'nun yapmış olduğu bir tefsiri münasebetiyle, ortaya çıkan meseleleri itikadî açıdan olduğu gibi toplumsal açıdan da bir değerlendirmeye tabi tutmaktadır. Kur'an ayetleri, hadis-i şerifler, sünnet-i seniyye, icma-ı ümmet, lugavî tahliller dahil hemen her sahadan ilmî geleneğin bütün kaynaklarını kullanma hassasiyetini gösteren Kemal Aruçi, ayrıca meselelerin çözümünde bu zengin birikimin yeterliliğini vurgulamaya çalışmaktadır.

Hüseyin Cozo'yu kullanmış olduğu yöntem açısından eleştiren Kemal Aruçi, ele alınan meselelerin mesâil-i nakliyyeden olmaları hasebiyle bu konuda keyfi çıkarımların asla geçerli olmayacağını söylerken bir nass'ın ancak bir başka nass ile tefsir edilebileceğini savunarak delil olarak da konu ile ilgili istisnasız bütün tarih boyunca var olan icma-ı ümmet'i öne sürmektedir.

İcma'nın var olduğu bir meselede bireysel içtihadın geçerliliğini tartışan Kemal Aruçi, bir yandan Hüseyin Cozo'nun ictihatta bulunma yetkinliğini sorgularken diğer yandan da içtihadın gerekliliğine ısrar eden Hüseyin Cozo'nun kendisinin bir müctehid değil ancak mensubu olduğu Afganî-Abduh düşünce çizgisinin bir mukallidi olduğu sonucuna varmaktadır.

Kemal Aruçi'nin meseleyi etraflıca tetkik etmesi ile kullanmış olduğu delillerin çokluğu ve sarahatı konunun okuyucuyu tatmin edecek tarzda ortaya konulmasına imkan vermiştir.

Osmanlı ilim geleneğinde yetişmiş ulemâ zincirinin son halkası konumunda bulunan ve tevarüs ettiği itikadî geleneğin savunmaya çalışan Kemal Aruçi, tüm kurumların Hüseyin

Cozo'nun hizmetine verilmesinden kendisine böyle bir imkan tanınmamasından yakınmaktadır.

Yazıya da yansımış olan şekliyle, en samimi duygularıyla meramını anlatmaya çalışan Kemal Aruçi'nin esas kaygısı, Hüseyin Cozo'nun görüşlerinin gerek toplumu bilgilendiren İslam Birliği'nin resmi yayınlarında gerekse yeni nesillerin eğitimi için hazırlanmış okul kitaplarında genel kabul görmüş hakikatler olarak yer bulmasıdır.

Balkanlarda itikadî geleneği koruma mücadelesi açısından önemli olan bir zat olan Kemal Aruçi'nin bu çalışması, günümüzde hâlâ güncelliğini kaybetmeyen tartışmalara misal teşkil edebilecek bir çalışma olarak elimizde bulunmaktadır.

Kaynakça:

Altaytaş, Muhammet. *Kur'ân-ı Kerim'de Ehl-i Kitap - İtikadî Açından Yahudilik ve Hristiyanlık*. İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları, 2016.

Aruçi, Muhammed. - Mustafa Hasani. "Hüseyin Efendi, Cozo". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 18: 543-544. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1998.

Aruçi, Muhammed. "Kemal Aruçi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 25: 225, 226. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2002.

Bosnjaci.net. "Mašović, Dr. Sulejman". Erişim: 22 Mart 2018. http://www.bosnjaci.net/dobri_bosnjani.php?id=94.

Davudoğlu, Ahmed. *Dini Tâmir Davasında Din Tahripçileri*. İstanbul: Bedir Yayınevi, 2015.

İlmijja. "İstaknuti Alimi". Erişim: 29 Mart 2018. <http://ilmijja.ba/istaknuti-alimi/>.

İnalçık, Halil. "Türkler ve Balkanlar". *BAL-TAM Türklük Bilgisi* 3 (Eylül 2005): 22-44.

[Islamska Zajednica](http://www.islamskazajednica.ba/component/content/article?id=266:o-glasniku). "Glasnik Islamske zajednice". Erişim: 22 Mart 2018. <http://www.islamskazajednica.ba/component/content/article?id=266:o-glasniku>.

Jahjai, Meral. *Son Dönem Makedonya Alimlerinden Kemal Aruçi ve Kelâmî Görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, 2017.

Özcan, Azmi. "İslam". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 23:37-42. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001.

Özerverli, M. Sait. *Kelamda Yenilik Arayışları*. İstanbul: 2008.

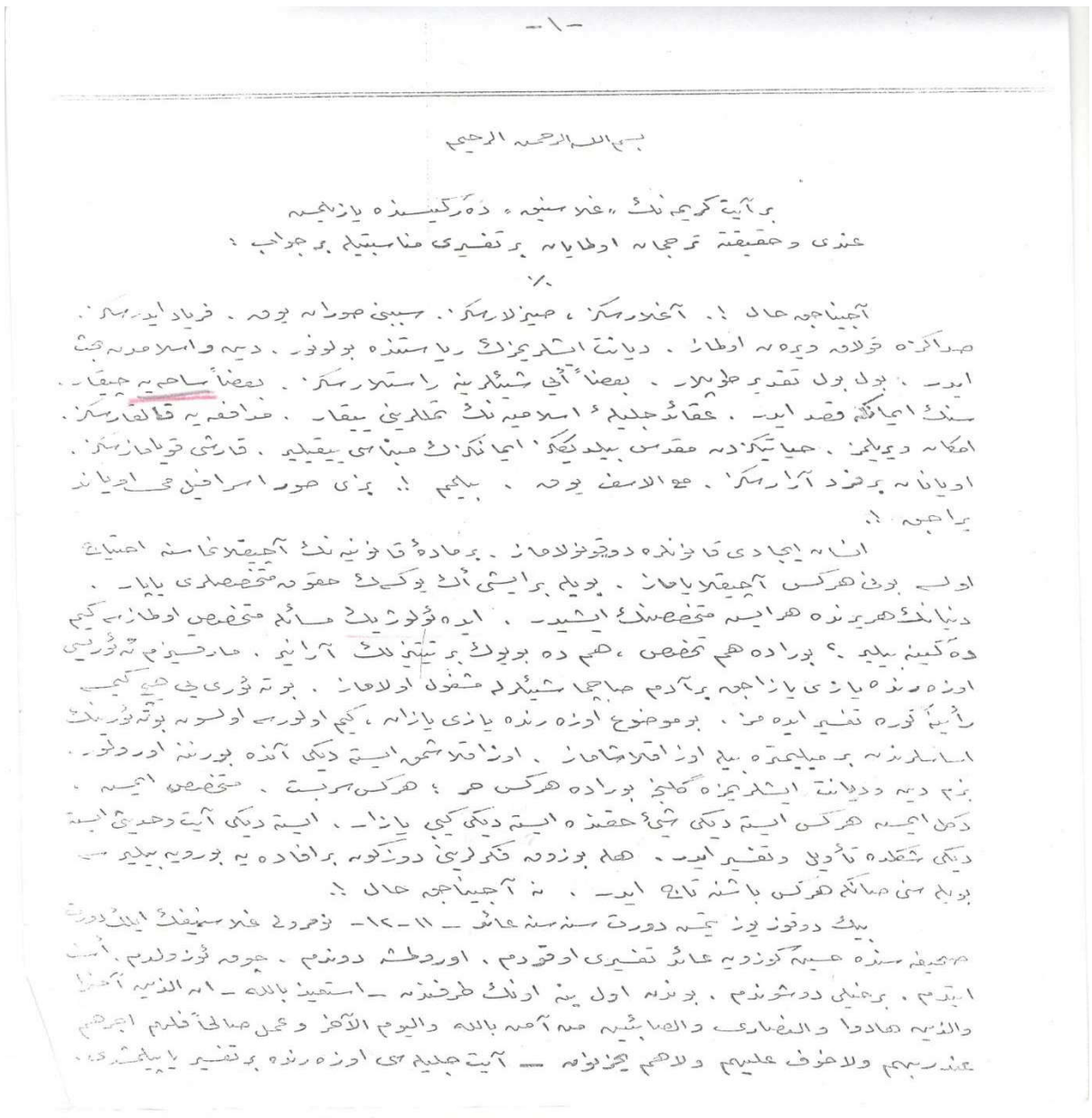
Rizai, Husein. *İslam Modernizm Anlayışı ve Balkanlar*. İstanbul: 2016.

Sadak, Bekir - Muhammed Aruçi. "Hanciç Mehmet". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 15:547-548. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1997.

Ризаи, Хусеин. *Исламска Модернистичка Мисла и Нејзиното Влијание На Западен Балкан*. Докторска Дисертација, Универзитет Св. Кирил и Методиј Скопје, Институт За Национална Историја, 2014.

EKLER:

Kemal Aruçi'nin mektubunun orjinalinden örnek sayfalar:

جنته كنه نعت بل انما اصل ايمان ، داهنا دوغراسي ايمان شرعي ايم هو منه اولاداره صاحب
 قالير . برهسته ده صحیح کیم نك اجساد و عذابي مطالع منه ير قاطا منه .
 اى ديات ايشر عيرك يونه قه نلري . اسهيد باله - قرانه الابه يكونه ما انزلنا
 منه اليبات والهدى منه بعد ما بيناه للذات من اللباب اولئك بلصنهم الله ويلصنهم الانبياء
 - آية حكمت انبى او خود قدم هو كرا به كذبحي بو مطرلى يازمونه مجبور سينده كور يورم .
 سزله نوجه ايره وظيفه ايه شبره سز بنكندنه بو كدر .
 كوزدك مقصدىي اخلاصه اوظفه اسلام ايرايجه اوطا ياي . مقصد حيدانه . .
 ۱۱- ۱۲- زمردى غلا سيفك - ۶۶۶- جز صيفه سزده شو كدرى يازمونه كوزد ناصين دور
 ياي هونه كوزه ل ايفاج ايشر . ادويل يازد قدم هو كرا ناصين دور نولرسه دور نولرسه .
 اجه اولك دور نولري نك آهي . اد قويلم :

Kuran kako se vidi vrednuje ljude isključivo po njihovom radu i ponašanju. Pri tome ne dolazi u obzir nikakvo drugo obeležje. Jedno je mjenilo za sve ljude, bez obzira kako se oni zvali, kakvo opredeljenje i uvjerenje, formalno ispovjedali. Ništa ne znači što se neko, formalno naziva muslimanom, kršćaninom, jevrejom i t. d..

بو جهلره نظر اكونوا اصل كتاب ايم اهل اسلام آراسنده فونه بو طيبور . علمانه ،
 خريسيان ، يهودى ديه كوزه چايرانه فرقلرى يالدا هورى بر آير بلفنده عبادت بولوبور . او
 حالده او كاكوره بر علمانك علمانم ديم سنده بر فضيلت فقور اوطا ديم كيم علمانه قاطا منه
 ده لرام يونه ، آوروياره علمانل اقليده د- . آلمتي خريسيان زمره تشكيل اير- .
 شوعالده آوروياره علمانل ، اوزر لردنه بو خريسيان آمارنه - اويدم قالا باليف- ديم
 دور يايه آلمتيه الحانه ايره نك ياد ايقانه دياهود بانقا بر طيبا اداره منه ؛ بر
 ياطر يقانه يه باعلا نابيليم منه . بوراره بر كونا محذور موجود دكلمه . كوزونك يوق
 ريده ك افاده ايج بويلم بر فدى طامبير يقى افاده اير- . بو نكله بواب- علمانه
 كوزد ينه رياستك معارف ره فزده نك دعادى . كوزد ينه هر كسك باش
 تاج اولوبور .

حاجر عليم كوزونك بو مقصوده طامبير يقى فدى بر آزداصا آيرينلا تام . لطفا- اولاداره

ایستیکان حقیقت کورنه کی اکتفا اولور . جناب حرم رسولن کندی طرفنه هدایت و دین حقیقت
 مرسول اولدینین بیایه برور . دقده صوگرا - لیطیره علی الدین کلمه - بو یورعهده در . دین حقیقت
 اوزده رتبه کماله لام چینی اچیدر . اظهرد اولانه لیطیره ده که صحریت دین حقیقت
 رهوکیدر . سو حالده بر قفده حلیله نیک مضامین - ارسول الرسول بالدین الحق لیطیره
 ای لیطیره الدین الحق علی کل الادیان - اولونه اولور . اسلام کافه ادیان اوزده رتبه اولور
 اولنک لیطیره دین اولدینده اسلام کلین برتبه ادیان سعادیه نیک - اوزده نیل اولور
 بینه منسوخ اولاری داخترده ساقط صیاییماری لازم کلیر . سو حالده دین یالک دین
 اسلامدر . اسلام ایه سادده بیغیده ایمانه محمد -

٪

اصول کتابن مؤمه اولدینین و لزوم تکفیرینه عاشر اولانه اولور :

قرآن کریم بیک دورق یوز سنه اول اصول کتاب عقیده انک قطع سوزی سویلم مشر . قرآن
 کریم کوره اصل کتاب مؤمه دکلد . اصل کتابن مؤمه اولدینین افاده ایله آیات و تفویص رسول
 ارم احدیمک رسالته ایمانه ایتمده ایمانه بر حقیقت حقعه ایله مبه جکین ده افاده ایر . بو
 آیات حلیله ده بر قاجینی قید ایره لم :

۱ - استغنی بالله - ولما جاء وهم ما عرفوا كفرا به فلعنة الله على الكافرين - بينما استروا انفسهم انه بلغوا
 بما آتوا الله بغيا ان يحذوا الله من فضلهم على ما يشاء من عباده فبأذننا غضبنا للكافرين غضبا
 مبيناً - واذ قيل لهم آتوا بما آتوا الله قالوا لو نؤمنه بما آتوا علينا وكنفرونه بما ورأه وهو الحق
 ما عصموا قل فلم تقبلوه انبياء الله من قبل انه كنتم مؤمنين - بقره - آیت - ۸۹ - ۹۰ - ۹۱ -
 براده قرآنیله رازی حضرت نوری کوره قرآن کریم تورانه حضرت محمد علیه السلام رسالته اولور
 رسالتنک لزوم تصدیقنه عاشر اولانه آیات سچانیه بی صدقه دعوتیدر . بصفت نبویه ده اول
 نبی قرینیم ایل نبی نغیر اوس ایل عزیمه قارشی بصفتی بکلم دکلی بیغیده ایمانه ایله جکیمیک
 سویله اولدیکه آل الیم ویره رک کندیلرینک خاک هلاکه سوره جکیمینی سویله لودی . لکنه بیغیر
 کلیمینی اسرائیلده اولدینین اچیمه کفر ایتمیلر . کفر ایتمیلر . فلعنة الله على الكافرين في
 قاطع او تور دقده صوگرا بر اصل کتاب مؤمه دینم بیلیر می ؟ . برون قاطع قار حقیقت
 کلم بیلیر می ؟ . اللهنک تنصیر و لغت ایتمکین بر صفتی دائره ایمانده هیجده عایدته اولور
 بی یالک الله ایمانه ایتمکلی اچیمه - مؤمه صیایا بیلیر می ؟ . بونلک اخروی عکافانه
 اولاییم جکیمینی سویله بی بیلیر می ؟ . سویله سکت براس اچیمه نفس قرآنن انکاری لزوم کورنه

کتابت کفریہ ناطقہ اولاً نہ پرچونہ آیتان کریم ؛ بیغیر اخذ عجزت کافہ نامہ کونہ رہنمہ پر پیغمبر اولیغنی
 افادہ ایونہ پرچونہ نصوص جلیب ؛ واث سزایتہ جناب حقہ عجز نہ مقبول اولانہ دینک یا کلا دینہ
 اسلام اولیغنی ناطقہ اولانہ پرچونہ دلائل وچیسہ قیدایتمہ بولونہ ، یوقاریدہ بونہ بولونہ
 اولده اسلام تاریخین بونیم صلیله قیادت ای دینم مینہ بر اجماع دلیلی صوحشونہ ، بونہ بونہ
 ایمانہ شریعہ ایمانہ بالبرهان ، حتی ایمانہ بالرسول شرط اولیغنی کونشہ داها واجیہ بر حقیقتہ
 حالده صیانتہ قویجدر ، بونہ بولدم رسول نبی امن حضور تکونیم ایمانہ ایتمہ بیلک مؤمنہ اولانایا
 جنین افادہ ایونہ ، ایمانہ کفر آراسیدہ واسطہ بوقدر ، رسول اکرم اخذ عجزہ ایمانہ ایونہ مینہ اهل
 کتاب مؤمنہ دکلور ، مسلمانلر ، خرسیتیانلر ویرودیلک آراسیدہ کفر قلم صوری دکل حقیقیدر ،
 مسلمانلر ، خرسیتیانلر ویرودیلک نسبتہ بوسونہ آیری بر تہ توری ، آیری بر دینہ وایمیری قلمش
 در ، نفسی اجزویہ یانکلا دیکلا اصل ایمانہ ایجیدر ، بونک ده دلیللرین کورمہ بولونہ ، شوخالده
 اصل کتابک یا کلا اللہ اولانہ ایمانی صفت دکل و بوسیلہ اولنک کافہ نفسی اجزویہ دنه شومدرلر ،
 ایرادولم انما سنده سوزی اولانتمہ دکلیم ، بولده قیدایدیگیم دلائل واضعہ بولونک
 اثبات بولنده یا دینمہ یا کلا بر قایق آیتہ فرقا سنج دنه عبارتدر ، بولخواہ بولونہ بائنا بولونک
 وحدیتہ داها استدلال ای دینم بیلر ، کولونک بویجیم تفسیرلری علم دینم صفا سبتی کسسه دورومدر
 بولونہ پرچونہ زوالان مسلمانہ قاردا شیمک چوقہ دورومہ بر ضلالتہ سورکلمہ شومنه سبب اولایبیلر اللہ
 قورقتم ، سکتون ایونہ درم ، کولونک هر دایب بویازی بی فلاسفیقه نئرایدر ، بیلدیگیمہ اوستونہ بر
 مردکان دارمق توبہ ایونہ و توبہ مینی فلاسفیقه صحیفہ لرندہ اخلاص ایونہ ،

٪

کولونک - ۱۱-۱۲ - نوزول فلاسفیقه تفسیر ای دینک
 آیت کریمہ نیک تفسیر و تادیلی حقدہ بر تالیع کلمہ :

استغذ بالله - آنتی خیراتہ اخرجه للناس تا عروہ بالمردف و تنزوه عنہ المنکر و توفضونه بالنسہ
 دلوا عنہ اصل الکتاب کلامه خیر الهم منہم المؤمنون و اکثرهم الناصرون - الخ
 لیسوا مواضع اصل الکتاب اصہ قائمہ تیارہ آیات الیہ آنا واللیل و صبح یسجدونہ - بومونہ بالام والیوم
 ویا عروہ یا طهرت وینسوی عنہ المنکر و یسار عروہ الخ الخیرات و اولئک عنہ الصالحین - و حایضوا عنہ خیر
 فاسه یکنفروه و الله علیهم بالحقیقہ - آل عمران - آیتہ عنہ ۱۱۱-۱۱۰-۱۱۵ - فلاسفیق اولیغنی اولئک
 « یاسی قرآن » مزاجتہ ای دینم ، اولاده عروہم چاقوسه دینم ایلم یا جانک یا دینم ترجمہ بی دوروش در سبت
 کولونک مینہ ویدیم ، حسیہ اولیغنی بولایم کریم نیک تفسیرینم خذ اولانہ یا دینمده خرسیتیانہ یا دینمده -
 قرآنہ خیرات کلام بر یارایسیدہ بولیم قید ای دینک ، تمہ بولیمده خرسیتیانہ خفا سبتی آیتیری بر تالیع

RUMELİ İSLÂM ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
مجلة روم ايلي للبحوث الإسلامية / Rumeli Journal of Islamic Studies
Yazım ve Yayım İlkeleri / Writing and Publishing Principles

GENEL İLKELER	GENERAL PRINCIPLES
<ul style="list-style-type: none"> - Rumeli İslâm Araştırmaları Dergisi, Trakya Üniversiteler Birliği'ne (TÜB) mensup Trakya Üniversitesi, Kırklareli Üniversitesi, Namık Kemal Üniversitesi ve Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakülteleri tarafından, Trakya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öncülüğünde çıkarılır. - Hakemli ve uluslararası bir İslâm araştırmaları alan dergisidir. - Nisan ve Ekim aylarında (İlkbahar-Sonbahar) olmak üzere yılda iki defa yayımlanır. - Türkçe, Arapça, İngilizce ve Balkan dillerinde makale yayımlanır. Yabancı dilde yayımlanacak makalelerden uzun Türkçe özet istenir. - Dergi bilimsel makale, araştırma notları ve raporları, çeviri makale, kitap ve sempozyum tanıtım vb. yazıları içerir. - Gönderilen bütün makaleler hakem, yayın ve danışma kurullarından geçtikten sonra yayımlanır. - Dergimiz "kör hakemlik usulü" ile hazırlandığından hakem isimleri ile yazar isimleri tarafımızca gizli tutulmaktadır. - Yazısı yayımlanan yazarlar, telif hakkının Rumeli İslâm Araştırmaları Dergisi'ne ait olduğunu kabul etmiş sayılır. - Yazıların bilimsel, dil ve hukûkî sorumluluğu yazarına aittir. - Yazılar kaynak gösterilmeden yayımlanamaz, çoğaltılamaz. - Yazarlar, gönderecekleri Word belgesinde ad, soyad, kurum ilişkisi, cep telefonu ve e-posta adreslerini bildirip yazıların takibini rumelislam@trakya.edu.tr veya dergipark web adresinden yapabilirler. - Makale ve çeviri makaleleri yayımlanan araştırmacılar derginin ilgili sayısına ait PDF formatındaki basımını derginin sitesinden ve/ya dergipark web adresinden indirebilirler. 	<ul style="list-style-type: none"> - Rumeli Journal of Islamic Studies published under the leadership of Trakya University Faculty of Theology with the cooperation of the Faculties of Theology of Kırklareli University, Namık Kemal University and Çanakkale Onsekiz Mart University, all of which are the members of Trakya Universities Association (TUB). - It is an international, peer-reviewed journal dedicated to the field of Islamic Studies. - It is published twice a year in April and October (Spring-Autumn). - The Journal publishes articles in Turkish, Arabic, English and in Balkan languages. A long Turkish summary is required from authors of the articles will be published in foreign languages. - The journal consists of scholarly articles, research notes, reports and translations as well as book and symposium reviews. - The submissions are published subsequent to being reviewed by the peer reviewers, the editorial and the publication boards. - Since our paper is prepared with "blind arbitration procedure", the referee names and author names are kept confidential by us. - The authors who published their articles are deemed to have accepted that the copyright belongs to Rumeli Journal of Islamic Studies. - The authors are scientifically, linguistically and legally responsible for their works. - The articles cannot be published or copied without showing their source. - Authors can follow the publication of their submitted manuscripts through rumelislam@trakya.edu.tr or dergipark providing name, surname, information about his-her institution, phone number and e-mail address. - Contributors will download PDF format copy from <i>our web site</i> or dergipark web address after published.
YAYIM İLKELERİ	PUBLISHING PRINCIPLES
<ul style="list-style-type: none"> - <i>Rumeli İslâm Araştırmaları Dergisi</i>'de yayımlanması istenen araştırmalar bilimsel, özgün ve alana katkı yapma özelliklerine sahip olmalıdır. Gönderilen yazılar daha önce yayımlanmamış, yayımlanmak üzere başka dergiye gönderilmemiş veya yayım için kabul edilmemiş olmalıdır. Ayrıca yayımlanmış bir araştırmayla büyük oranda benzerlik gösteren yazılar da değerlendirmeye alınmaz. Herhangi bir bilimsel toplantıda sunulmuş ve yayımlanmamış olan yazılarda, toplantının adı, yeri ve tarihi dipnot olarak belirtilmelidir. - Gönderilen yazılar intihal tarama programlarında taranır ve olumlu rapor alan çalışmalar yayımlanır. - Makale yazarlarından "Etik Beyan" istenir. - Kitap ve sempozyum tanıtım çalışmaları türünden yazılar 	<ul style="list-style-type: none"> - The articles submitted for the consideration of publication in <i>The Journal of Rumeli Islamic Studies</i> must be scientific and original and written according to the commonly accepted academic standards. They should also contribute to the area concerned. Articles published elsewhere in any form, partial or whole, will receive no consideration at all. If a paper is submitted to a conference but not published, the conference name, place and date has to be stated as a footnote. - The articles are scanned in plagiarism screening programs and the studies which take positive report are published. - Authors are required to sign "Ethical Declaration". - Book reviews and symposium analyzes are accepted if they are written by the authors who have graduate degree.

<p>ancak Lisansüstü dereceye sahip yazarlar tarafından yazıldığı takdirde değerlendirilmeye alınır.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Bir araştırmacının yayımlanabilmesi için en az iki hakemin olumlu olması gerekir. - Bir araştırmacının <i>Rumeli İslâm Araştırmaları Dergisi</i>'nde yayımlanıp yayımlanmaması, hakemlerin belirttikleri "Yayımlanabilir", "Düzeltilmelerden sonra yayımlanabilir" ve "Yayımlanamaz" seçenekleriyle sunulan görüşlerle karara bağlanır. - "Düzeltilmelerden sonra yayımlanabilir" seçeneekli durumlarda araştırma müellifin tavsihine sunulur, tavsih edilmiş nüshanın yayımlanmasına editörler kurulu karar verir. - Düzeltilmelerden sonra araştırma yeniden görmek isteyen hakemlere tekrar sunulur. 	<ul style="list-style-type: none"> - The article can only be published if the two referees agree in their decision on its publication. - If the referee(s) requested corrections before publication, the article is sent to the author for correction, the corrected manuscript is published upon the decision of editorial board. - If one referee approves and the other disapproves, the editorial board may send it to a third referee for the final decision. - If the referee wants to see the corrected article again, it is sent back to him.
<p style="text-align: center;">YAZIM İLKELERİ</p>	<p style="text-align: center;">WRITING PRINCIPLES</p>
<ul style="list-style-type: none"> - Yazılar, Microsoft Word'de yazılmış olarak e-posta ile (çeviriler orijinal metinleri ile birlikte, resim, şema ve tablolar dâhil) editöre gönderilmelidir. - Gövde metinleri, (kaynakça, resim, şekil, harita, vb. ekler dâhil) en fazla otuz (30) sayfa, Microsoft Office Word (2007-2016) programında Times New Roman fontu ile 12 punto büyüklüğünde, 1,5 satır aralıklı, iki yana yaslı ve hecelenmiş yazılmalı ve docx olarak kaydedilmiş olmalıdır. Sayfa kenar boşlukları; üst 2,5, sağ 2,5, sol 2,5 ve alt 2,5 cm ayarlanmalıdır. - Dipnotlar, 10 punto Times New Roman, 1,15 satır aralıklı, iki yana yaslı ve hecelenmiş olmalıdır. - Dipnotlar ve kaynakça İlahiyat alanında yayın yapan dergilerin ortak bir yazım kılavuzu kullanmalarını sağlamak amacıyla kurulan <i>İsnad Atf Sistemi</i> baz alarak hazırlanmalıdır. - Makale başlıkları Türkçe ve İngilizce olarak yazılmalıdır. Alt başlıklarda otomatik numaralandırma yapılmamalı, elle yapılmalıdır. - Makalelerin 150 kelimelik Türkçe öz ve bu özün (abstract) İngilizce çevirisi, yabancı dildeki makalelerin ise geniş (1.5-2 sayfa kadar), Türkçe ve kısa (150 kelimelik) İngilizce özlere verilmelidir. - Beş (5) kelimelik anahtar kelimeler (Keywords), İngilizce ve Türkçe olarak verilmelidir. - Tercüme edilen bir makalenin orijinal başlığı ve bibliyografik bilgileri, Türkçe metinde başlığın sağ üst kenarına eklenecek bir simge vasıtasıyla dipnotlar alanında belirtilmelidir. - Editör, yazıların imlâ vs. ile ilgili küçük değişiklikler yapma hakkına sahiptir. İmlâ ve noktalama açısından, makalenin ya da konunun zorunlu kıldığı özel durumlar dışında, Türk Dil Kurumu'nun İmlâ Kılavuzu esas alınmalıdır. - İmlâda, şapkalı ve transkriptli kelimelerin yazılışında birliktelik kontrolü yapılmalıdır. - Metin içinde vefat tarihi verilecekse (ö. 425/1033) şeklinde olmalıdır. - Makalenin sonunda "tam kaynakça" verilmelidir. - Özlere, derginin https://ilahiyat.trakya.edu.tr/ ve http://dergipark.gov.tr/ siteleri aracılığıyla uluslararası bilim dünyasına sunulmaktadır. 	<ul style="list-style-type: none"> - Manuscripts must be submitted to the editor via e-mail (translations with their original texts, pictures, drawings and tables) containing the text in Microsoft Word (2007-2016). - The article (including appendix of pictures, drawings, maps etc.) should not be longer than thirty (30) pages (Times New Roman 12, interspaces 1,5, margins 2,5). - Turkish abstracts for English and non-Turkish articles, English abstracts for Turkish articles, should be submitted English in 150 words. Turkish and English keywords 7 (seven pieces) also should be submitted. - Footnotes, should Times New Roman 10, interspaces 1, justified and spelled. - Footnotes and bibliography should be prepared based on "<i>İsnad Atf Sistemi</i>." - The title of the articles should be given in Turkish and English. Subtitles shouldn't be numbered automatically; it should be typed manually. - Around 150-words abstract of the articles and English translation of the abstract should be submitted for the Turkish articles. Turkish and English abstracts should be submitted for foreign language articles. - There should be Keywords consisting of five both in Turkish and English. - Original title of a translated article and its bibliographic information should be stated with a footnote attached to the main title. - Editor has got the right to do minor changes in terms of spelling etc. Spelling book of the Turkish Language Council should be the main reference for spelling and punctuation unless there are special situations of the article. - Author should be consistent in using diacritical letters and words with transcripts. - If the dates of death are to be included, they should be as follows: (d. 425/1033). - Each article should include a "bibliography" at the end. - Abstracts of articles are also published in the web site of the journal: https://ilahiyat.trakya.edu.tr/ and http://dergipark.gov.tr/ accessible by the international academic community.

Rumeli

RUMELİ İSLÂM ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

مجلة روم ايلي للبحوث الإسلامية | Rumeli Journal of Islamic Studies

TRAKYA
ÜNİVERSİTELER BİRLİĞİ
İLAHİYAT FAKÜLTELERİ

ISSN : 2564 - 7903